

P. Bellonii Cenomani. De arboribus coniferis, resiniferis, aliis quoque nonnullis sempiterna fronde virentibus, com earundem iconibus ad viuum expressis. Item de melle cedrino, cedria, agarico, resinis et iis quae ex coniferis proficiscuntur / [Pierre Belon].

Contributors

Belon, Pierre, 1517?-1564.

Publication/Creation

Parisiis : Apud benedictum Preuost, in via Frementella, sub insigni Stellæ aureæ, 1553.

Persistent URL

<https://wellcomecollection.org/works/nsz22bqj>

License and attribution

This work has been identified as being free of known restrictions under copyright law, including all related and neighbouring rights and is being made available under the Creative Commons, Public Domain Mark.

You can copy, modify, distribute and perform the work, even for commercial purposes, without asking permission.



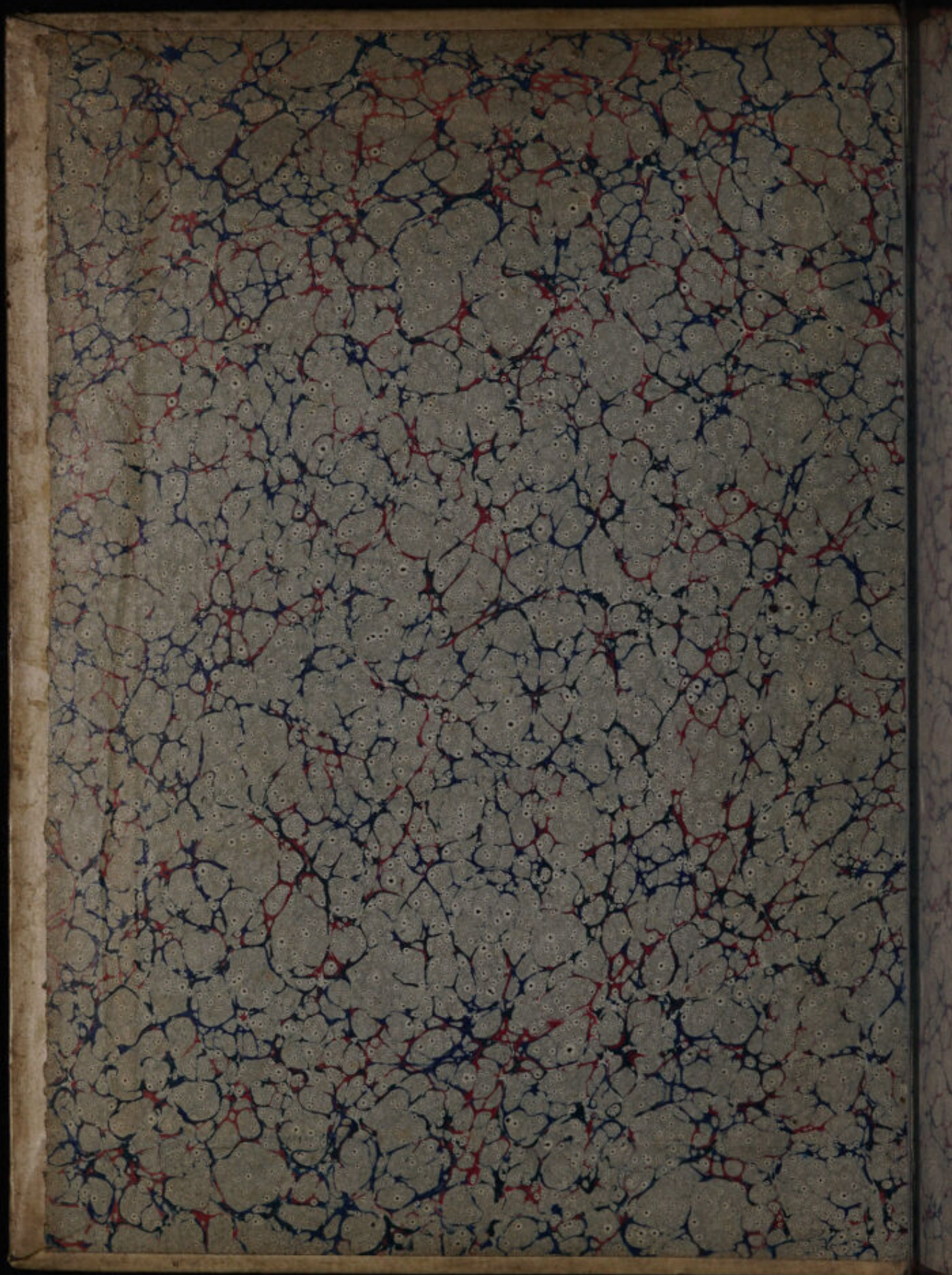
Wellcome Collection
183 Euston Road
London NW1 2BE UK
T +44 (0)20 7611 8722
E library@wellcomecollection.org
<https://wellcomecollection.org>











od, dd

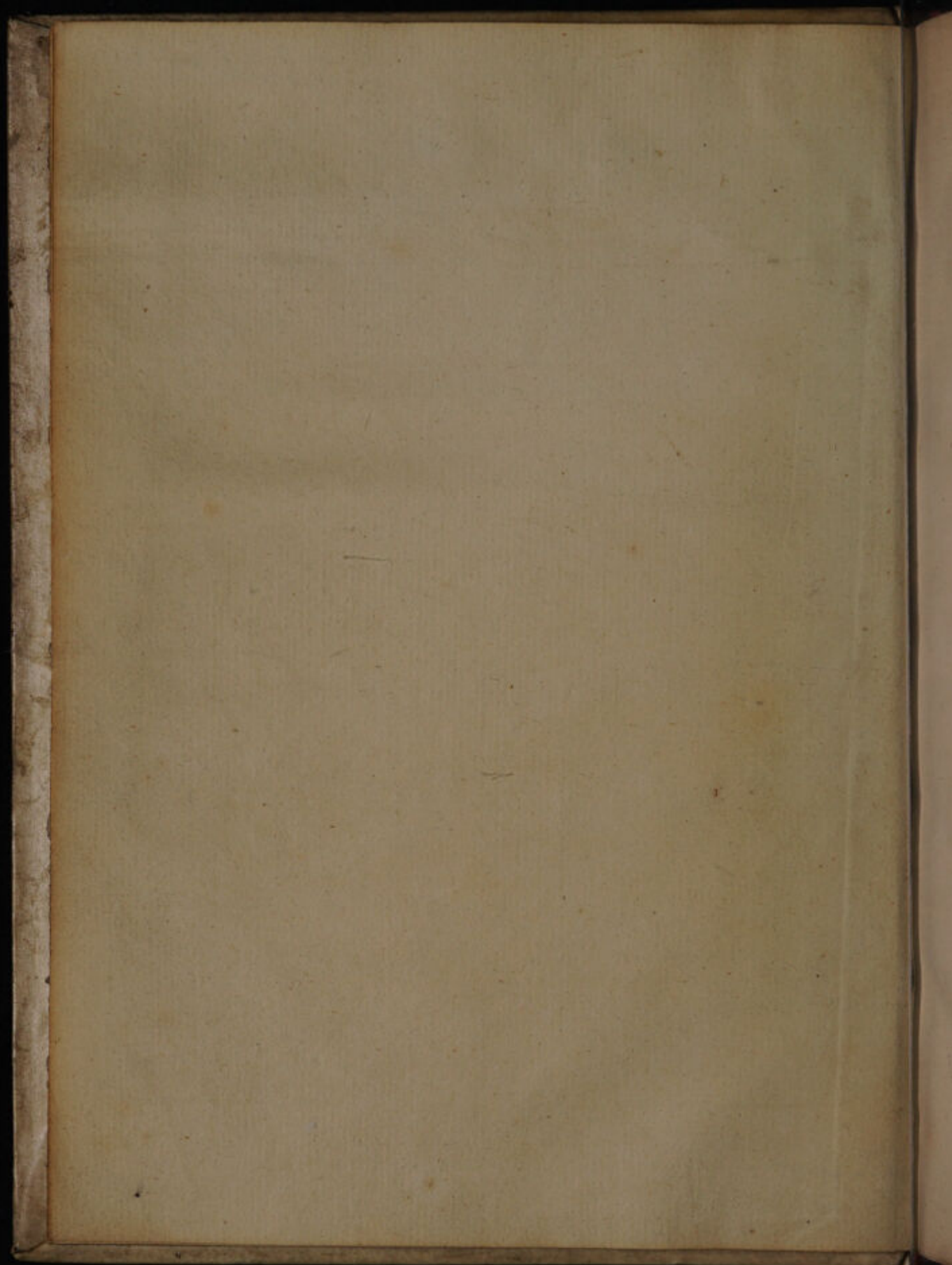
N

758

Chenue
9/9

22609 (1)

Chamone/
9/09



P. BELLONII CENOMANI

✿ DE ARBORIBVS
CONIFERIS, RESINIFERIS, ALIIS
quoque nonnullis sempiterna fronde virentibus,
cum earundem iconibus ad vi-
uum exprelsis.

*Item de melle cedrino, Cedria, Agarico, Resinis, & iis quæ ex co-
niferis proficiuntur.*

AD ILLVSTRISSIMVM DOMINVM
Franciscum Oliuarium, Franciæ Can-
cellarium, virum amplif-
simum.

PARISIIS,

Apud benedictum Preuost, in via Frementella, sub
insigni Stellæ aureæ.

1553.

Cum Priuilegio Regis.

Priuilege du Roy.



HENRY par la grace de Dieu Roy de France, au Prenoſt de Paris, Bailly de Rouen, Seneschal de Lyon, Grenoble, Toulouse, Bordeaulx, Poictou, Berry, Champaigne, iuge, d'Anjou & du Maine, & à tous noz autres iusticiers, officiers, ou à leurs lieutenans, & à chascun d'eulx sicomme à luy appartiendra, salut. Receue auons l'humble supplication de Gilles Corrozet libraire de Paris, contenant que depuis aucun temps en ça il a recouuré par sa diligence deux liures neuuellement composez par Pierre Belon du Mans, l'un intitulé De admirabili operum antiquorum prastantia, &c. L'autre, De arboribus conſeris, & aliis perpetua fronde virentibus, &c. Lesquelz il voudroit voluntiers faire imprimer, vendre & distribuer, pour mettre en vente & lumiere. Mais il doute que autres libraires & imprimeurs les voulussent pareillement imprimer ou faire imprimer, & à ce moyen estre frustré de son labeur si par nous ne luy estoit sur ce pourueu. Parquoy nous voulans tous liures de bonnes lettres estre mis en lumiere à l'instruction de noz subiectz, inclinant liberallement à la supplication dudit Corrozet, ne voulant le merite de son labeur estre tolu, ne le recouurement de ses frais & mises estre empesché. Pour ces causes auons de nostre grace speciale donné audit suppliant, priuilege, congé, licence, & permission d'imprimer ou faire imprimer, & mettre en vente lesdicts liures, avec inhibitions & defenses à tous libraires, imprimeurs & autres à qui il appartiendra, en noz pays, terres, & seigneuries, de non imprimer & mettre en vente lesdicts liures dessus mentionnez, sans le vouloir & consentement dudit suppliant, dedans le terme de six ans consecutifs, commençant au iour & date que lesdicts liures seront acheuez d'imprimer, sur grandes peines à nous à appliquer, & de confiscation desdicts liures, & d'amende arbitraire. De ce faire vous auons commandé, & à chascun de vous sicomme à luy appartiendra, donné, & par ces presentes donnons plain pouuoir, commission & autorité, mandons & commandons à tous noz iusticiers, officiers & subiectz, que à vous en ce faisant soit obey. Car tel est nostre plaisir, nonobstant oppositions ou appellations quelconques, lesdictes inhibitions & defenses tenans. Donné à Paris le xxj. iour de Iuing, Lan de grace mil cinq cens cinquante trois. Et de nostre regne le septiesme.

Par le Conseil.

Signé Buyer.

Et scellé de cire iaulue.



ILLVSTRISSIMO VI-

RO D. FRANCISCO OLIVARIO GAL-

liarum Cancellario, P. Bellonius Cenomanus

S. P. D.



AE PENVMERO quærenti mihi quonam pacto otii huius quod ad prosequenda literarum studia, munificentia tua ac liberalitate sum consequutus, rationem aliquam tibi redderem: fructumque mearum commentationum nonnullum, in publicum sub tuo nomine proferrem: venit in mentem multum subuereri, ne ego non satis in literis excultus, tibi viro omnium bonarum artium ac disciplinarum scientia instructissimo satisfacere possem. Tua tamē illa mihi iampridem vniuersoque totius Galliae populo abundē perspecta humanitas, propensaque tum in studia, tum in studiosos omnes voluntas fecit, vt omni metu valere iusso, aliquid eorum dehis que in mea illa diutina apud Orientales cæterosque Asiae populos peregrinatione didiceram ac elucubraram, in tuum conspectum liberē proferre auderem. Quæ si fortē leuiora videbuntur, quā vt ad tam grauem tantēque dignitatis virum, seriis in rebus semper occupatum, scribi de-

beant: hoc vnum tamen me spectasse nostra Gallia sciat;
vt cum tot tantaque à te acceperim beneficia, aliquo me
scripto gratum ac memorem præstitisse videar. Ego ita-
que cum libellum de coniferis arboribus resiniferisque
conscripsissem, eum tuo nomini dicatum, in publicum
prodire volui, quo te velut patrono liberius sese omniū
oculis videndum præbeat, inuidorumque morsus ac ca-
lumnias facilius fugiat. Quod etiam vt facerem eo sum
impulsus, quòd te arborum talium in Leonuillano tuo
conferendarum quàm studiosissimum esse cognouerim:
quas vndeuis locorum accersitas, in tuis hortis eo ordine
curasti ponendas, vt iam hac re longè superior Cyro
Rege Persarum euadas, qui eius rei ita percupidus fuit,
vt se arbores, vt erant in quincuncem digestæ, conse-
uisse gloriaretur. Ego cum verarum arborum tibi sup-
peditandarum copiam nullam haberem, cuperem ta-
men ad illud laudatissimum studium tuum aliquid ad-
ferre, meo me officio functurum satis putavi, si cum ar-
bores ipsas offerre non possem, earum saltem icones, siue
ad viuum expressas effigies, cum earundem descriptio-
nibus exhiberem: vt quemadmodum tu illarum, quas
iam in hortis consitas habes, vmbris ac virore, sic ha-
rum conspectu ac descriptione te oblectare possis. Non
minus autem eas tibi gratas futuras spero, quàm si com-
pilatis vndique exterarum seminariis, viuiradices ad
hortum tuum exornandum contulissem. Cum tu (quo
es animi candore) non id quod datur inspicere, sed dan-
tis animum magis perpendere soleas. Hoc itaque qua-
lecunque est grati mei erga te animi argumentum, æqui

bonique consule. Quod quidem si tibi gratum esse sen-
fero, & mihi ad cæterarum quoque arborum descri-
ptionem, quam in manibus habeo, absoluendam
animum addideris, & ad alias lucubrationes,
quas de plantarum cæterorumque simpli-
cium medicamentorum in Diosco-
ridem nostro vulgari sermone
conscripsi, sub tuo nomine
euulgandas paratiorem
multò reddideris.

Vale.

IOANNIS DV FLOS ATTREBATIS,
ad Lectorem Decastichon.

*Grata Ioui Quercus priscorum nempe virorum.
Altrix, in magno laudis honore fuit.
Hic Veneris Myrtum viridem descripsit. At iste
Phæbe tuam Laurum. Populus huic placuit.
Extulit hic Vitem Bacchi. Sacram alter Oliuam
Scripsit. Cæcropiæ munera pulchra deæ.
Atq; alij varias veluti natura ferebat:
Arboribus dotes quâsque dedere suis.
Neptuno Pinus sacras, Bellonius, atque
Coniferas, noluit laude carere sua.*

CONIFERARVM, ET ARBORVM
sempiterna fronde viren-
tium diuifio.



Vm arbores olim varia subministrarent com-
moda, summumque id potissimum, quod pri-
mum hominibus alimentum ante panis vsum
suggererent, earum unamquamque merito suis
numinibus dicatam, in illorumque tutela po-
sitam esse antiqui crediderunt. Fecit autem
usus communis, vt explorata eorum differentia habeantur. Ar-
borum autem naturam eò magis prisci mirabantur, quòd sexu
eas quoque discretas ac distinctas illi cernerent, adeò vt nullo ne-
gotio mas à femina dignosci posset: earumque differentias ita se-
dulò obseruarunt, vt alias dociles, alias indociles esse compererint:
auguriis nonnullas ita destinarint, vt has fœlices, illas infœlices
ac prodigiosas iudicarint: sylvestres ab urbanis discreuerint, eas-
que suis nominibus, quibus eas quoque nunc appellamus, dona-
rint: urbanas potiss. cum sylvestrium plurimas nomine proprio ca-
rentes comperiamus. Nos in tanta arborum multitudine ac dif-
ferentia, cum id quod de earum historia ac natura certò comperi-
mus describere vellemus, coniferas primùm hoc seorsim libro po-
suimus, quibus singularum icones subnectere studuimus, reliquas
verò in aliud tempus enarrandas asseruamus. Rem itaque totam
ita partiemur, vt hoc libro coniferas primùm, easdemque resi-
niferas, cuius generis, octo, Cedrus, Picea, Larix, Abies, Pi-
naster, Pinus, Sapinus, Cupressus numerantur, tradamus. Nam
& si permultæ arbores nobis resinam fundant, quales Terebin-
thus, Lentiscus, Succinifera, & id genus aliæ: nonnullas ta-

men, quia coniferæ non sunt, in alium librum reiecit, in quo de arboribus sempiterna fronde virentibus agemus, cum hoc primo libro de coniferis tantum scribere, & de iis quæ ab iisdem arboribus petuntur paulò liberalius ut se res obtulit instituerimus. Proinde arbores quas sempiterna fronde virere cognouimus, sigillatim postea enumerabuntur. Eiusmodi autem sunt permulta Laurorum, Olearum, Myrtorumque genera, Mala medica, Citria, Cappares arborescentes, Aquifolia, Acacia, Cassia fistularis, Palma, Sena, Thamarindus, Andrachne, Philica, Balsamum, Buxus, Esculus, Serrus, Ephedra, Erica & Phana, Cistus, Ledo, Glās vnguentaria, Hedera, Halimus, Henna, Ilex, Coccus, Iuniperus maior & minor, Lentiscus, Licion, Lanigera arbor, Libanotis coronaria, Sebesten, Sycomorus, Thuia, Suber, Taxus, Siliqua, Nerion, Oenoplia, Polemonia, Persea, Genesta Arabica, Tragium, Acacia altera, Myrobalani, Salvia pomifera, Anapalla. Multas quidem alias à veteribus huius generis decantatas comperio, sed quum planè confessum sit quasdam etiam sua folia exuere, ideo eas subtrahimus; quemadmodum & fruticum multa genera, cuiusmodi Ruscus, Hippoglossum, & alia id genus nominantur, Thymum verò & Tymbram, quia frutices sunt nostris hominibus planè incogniti, & qui se elatius in aerem efferrunt his adiungere operæ precium facturos putauimus. Theophrastus verò qui singulas arbores perpetuò virentes studiosissimè quæsiuit, pauciores habet. Capite enim decimo quinto libri primi de Historia, urbanas primùm Oleam, Palmam, Laurum, Myrtum, Pini quoddam genus, Cupressum: ex sylvestribus Abietem, Piceam, Iuniperum, Taxum, Thuiam, Suberem, quam Arcades appellant Phellodryn, Philyram, Cedrum, Pinum, Myricam,

Buxum, Ilicem sylvestrem, Celastrum, Phyllicam, Acutam spinam, Apharcam, Andrachnen, Arbutum, Terebinthum, Laurum sylvestrem nominavit. Harum nos omnium sigillatim propriis capitibus descriptionem dantes, Icones quoque adponemus.

IOANNIS DV FLOS ATTREBATIS;
ad Petrum Bellonium Cenoma-
num Hendecasyllaba.

*Non est dicere quam tuo labori
Debet Gallia tota: pernegare
Ausus qui fuerit, satis putabo
Hunc non (crede mihi) tenere mentis.
Nam tu parcere non tuo labori
Optas, scribere quem iuuat disertè,
Lingua non modò Gallica, sed ipsa
Romana, simili lepore iuncto,
Quæ tot millia per periculorum
Externa in regione comperisti.
Hinc magnum tibi nomen, & fauorem
Multorum assequeris virum potentum,
Doctorum quoque quos lubens frequentas.
Cœpisti pede quo tibi sequenda
Hæc laus, quam nihil imperita turba,
Vel latum digitorum, queat mouere.
Certus quòd nimios tuos labores
Grata posteritas manu capeffet.*

SINGVLARVM RERVM QVAE

*in hoc opere propriis capitibus descri-
buntur, Elenchus.*



Romiscua de ar-
boribus conife-
ris disceptatio.

Folio

1

Theophrasti & Plinii quæ
de coniferis arboribus est
in marem & fœminam di-
uisio.

Fol. 2

De alta Cedro, minoribus
Cedris, & Cedria.

3

De minoribus Cedris.

6

De Phenica Cedro, siue Pu-
nica.

7

De alia montis Gargani
Phenica Cedro.

8

De Lycia Cedro, siue Re-
tusa.

eodem

Cedrinum siue aerium mel
quid.

eodem

Thuia arbor quid.

10

De Sabina vtraque.

12

De Cedria, Pissæleo, Cedræ-

leo, & de aliis permultis
rebus quæ ab iisdem arbo-
ribus proficiscuntur.

13

Nostram vulgarem Mu-
miam (quæ antiquorum
medicatum cadauer est)
ex Cedria potissimum fie-
ri solere, priscorum auto-
ritate confirmatur.

14

De pice liquida.

15

De Picea & pice dura.

16

De Pinu.

19

De Pinaastro.

20

Tæda quid sit propriè ex-
plicatur.

22

De Larice.

23

De Agarico.

26

De Sapino.

27

De Abiete.

28

De Cupresso.

29

Resiniferarum ratio.

30

ANNOTATIONVM IN SIGNIORVM
quæ marginibus adscriptæ sunt
Index.



<i>A</i>			
<i>Bies.</i>	folio 1.3.16.20.	<i>Auctum.</i>	28
	27.29		
<i>Abietis flos.</i>	29	<i>B</i>	
<i>Abies fœmina.</i>	27.	<i>B</i>	
		<i>Etula cedriam facit.</i>	13
		<i>Benacus lacus.</i>	23
		<i>Brutia.</i>	15
		<i>Brutes.</i>	13
		<i>Briansona manna.</i>	26
		<i>Bombicina manna.</i>	10
		<i>Briansona manna.</i>	9
		<i>Bryon cedrinon.</i>	5
		<i>Boscas pix visci modo lenta.</i>	15
		<i>C</i>	
		<i>C</i>	
		<i>Andida resina.</i>	31
		<i>Cedrus Lycia.</i>	11
		<i>Cedrus humilis.</i>	11
		<i>Cedreleon.</i>	15
		<i>Cedrium.</i>	13
		<i>Cedri Oleum.</i>	14
		<i>Cedrides.</i>	7.12
		<i>Cedria ossa durissima subit.</i>	14
		<i>Cedriam Galenus varie nominat.</i>	
			15
		<i>Cedriam mortuorum vitam dicunt.</i>	
		<i>esse</i>	15
		<i>Cedrus magna.</i>	14.20
		<i>Cedria.</i>	4.13.14
		<i>Chinna.</i>	21
		<i>Citrium.</i>	15
		<i>Claudius Cesar.</i>	13
		<i>Coni exiles piceæ.</i>	18

28

Abydus.

14

Aegis.

3

Abiegnum oleum.

31

Agaricum.

25

Abies marina.

29

Agaricum rarum inuentu.

26

Agaricum fœmina.

26

Agaricum mas.

26

Agaricum autumnale.

26

Agaricum vix sine noxa legitur.

26

Albi montes.

29

Aleuo.

2.21

Alter arbor vitæ.

13.21.

Alterius sabinæ delineatio.

12

Amani & Olympi montium Cedrus.

12

Ambrunensis manna.

9

Arbor vitæ in hortis diuæ mariæ Pa-

risiis.

13

Angusti folia Myrtus.

8

Aristoteles de animalibus.

10

Arcentides.

8

Aues nucleorum pinastri voraces.

21

Cortex piceæ, suberis vicem pensat.

18

Cortex pinastri corium refert. 20

Cogna vrbs. 12

Cedrides pro iuniperi maioris baccis

vsæ. 8

Cedris. 7.9

Cedrulea baccifera. 6

Cedrula. 4

Celtis. 3

Coni Abietis. 1

Coni Cedri. 1

Coni Cedri. 5

Coni Cupressi. 1

Coni Laricis. 1

Coni Piceæ. 1

Coni Pinastri. 1

Coni Sapini. 1

Cotranum. 8

κορυμβία. 2

Cyprinon. 6

Calabrina manna. 9

Caryinum oleum. 15

Cedrus. 23

Cedrelate. 43

Cedreleon. 7

Cedrus rimam non capit. 4

Cedrus simillima Abieti. 4

Cedrus vasta. 3

Cedrosupraniceam nasci. 5

Cedri Salomonis. 4

Cedri tubercula. 5

Cedria. 4

Cedrinum vinum. 6

Coronopus. 11

Conorum piceæ differentia. 17

Conus est pix liquida. 22

Coni pinastri. 21

Coni piceæ. 16

Cupressus. 25. & 29

Cupressina resina. 15

D

Decade Serbin. 15

Dicteus mons. 15

Diphy. 1

Duas Resinas in cedro. 5

E

Ex iunipero oleum fieri. 13

Elno. 2

F

Ficus. 2

Folia Cedri. 5

Fructus Cedri. 7

Fructus Iuniperi. 7

Ficus. 23

Folia piceæ. 17

Fontanablaei Pinaster. 21

G

Gariopotum. 31

Genus pinearum tarentinum.

21.

Gallia coniferarum arborum ferax.

2.

Græcia pauciores arbores quam nostra regio agnoscit. 1

Granata manna. 9

Granulata manna. 10

Gummi Cedri. 7

Glanis. 13

Gummi quid. 32

ē ŷ

<i>H</i>	
<i>Hellespontus.</i>	14
<i>Hyena.</i>	13
<i>Hastula Conorum Cedri.</i>	5
<i>Hippocrates couis.</i>	8
<i>Hippoglossum.</i>	4

<i>I</i>	
<i>Iconium.</i>	12
<i>Ida Troadis.</i>	15.17
<i>Iuli piceæ.</i>	17
<i>Ida mons Cretæ.</i>	29.17
<i>Idea.</i>	2
<i>Idea Picea.</i>	2
<i>Iouem melle plueret.</i>	9
<i>Inniperi baccæ.</i>	8
<i>Idei Tedarij.</i>	23
<i>Imbecilla flamma grandi trabi non nocet</i>	24
<i>Indica pix Asia, ex Ida monte Troadis.</i>	16

<i>K</i>	
<i>Katranum.</i>	13. & 14
<i>Kitran.</i>	14

<i>L</i>	
<i>Largatum.</i>	31
<i>Larix.</i>	19.20.23
<i>Larix folio deciduo.</i>	24
<i>Larix circa Eni pontem vulgaris.</i>	24
<i>Larix multa pharmaca promit. eod.</i>	
<i>Lariciam apud Virgilium pro Naricia lege.</i>	16
<i>Lapatum acutum.</i>	4
<i>Larici folia decidunt.</i>	1
<i>Larix.</i>	5
<i>Larix.</i>	1

<i>Larix.</i>	3
<i>Larix.</i>	1
<i>Latifolia Myrtus.</i>	8
<i>Laurus Alexandrina.</i>	4
<i>Leuci montes.</i>	29
<i>Libanus & Leuci montes ab albedine niuis dicti.</i>	4
<i>Libani.</i>	4
<i>Ligni cedri bractæa.</i>	5
<i>Lotus arbor.</i>	5
<i>Lusson.</i>	3
<i>Lycia cedrus.</i>	6
<i>Lycia cedrus.</i>	8
<i>Lycia cedrus.</i>	7
<i>Lignum vite.</i>	21
<i>Liquor melleus Laricis.</i>	25
<i>Lissa Illyrie.</i>	17
<i>Locus apud Theophrastum quo Cæsaris de Larice dictum deprehenditur.</i>	23

<i>M</i>	
<i>Matuturum Agaricum.</i>	30
<i>Mastiche.</i>	26
<i>Manna.</i>	8
<i>Manna apud nos Laricibus insidet.</i>	
	9
<i>Manna intra annos duos deterior euadit eodem.</i>	
<i>Manna Libani montis.</i>	10
<i>Manna quodammodo melli adsimilis.</i>	eodem
<i>Maritima picea.</i>	2
<i>Mastichina.</i>	9
<i>Mastichina manna.</i>	10
<i>Materies cedri æterna.</i>	4
<i>Mel cedrinum liquidum.</i>	9

<i>Mel Cedrinum aridum.</i>	9	<i>Picea foemina.</i>	18
<i>Mel cedrinum.</i>	8	<i>Picea dictici montis.</i>	17
<i>Mel e rore venit, non autem e flori-</i>		<i>Picea Corcyrensis.</i>	17
<i>bus.</i>	10	<i>Picea.</i>	20.23.27
<i>Mel non faciunt apes.</i>	10	<i>Picearum cruc.</i>	18
<i>Mel syderum salua.</i>	10	<i>Picem ex Picea fieri.</i>	17
<i>Melesa.</i>	2	<i>Pierica pix.</i>	16
<i>Minores cedri.</i>	6	<i>Pinaſter.</i>	20
<i>Monophij.</i>	1	<i>Pinaſter in horto regis Fontanablai.</i>	
<i>Mons Gargani.</i>	8	21	
<i>Mons Libani.</i>	4	<i>Pinaſter egregie viret.</i>	21
<i>Morueinc.</i>	8	<i>Pinaſter.</i>	16.23
<i>Mons ater.</i>	10	<i>Pinus ſylueſtris.</i>	22
<i>Melesa.</i>	24	<i>Pinus ſatiua.</i>	16.19.20
<i>Mons Tarara.</i>	16	<i>Pinus ſuae ſpontis.</i>	19.20.23
<i>Mumia vulgaris.</i>	13.14	<i>Pini caudices in tubos cauantur.</i>	
<i>Mysia.</i>	12	19.	
O		<i>Piffaleon.</i>	15
<i>Leofa refina.</i>	30.31	<i>Pithio camparum deſcriptio.</i>	18
<i>Oleum de cade.</i>	15	<i>Pityine.</i>	16
<i>Oleum cedrinum.</i>	15	<i>titus.</i>	16.19
<i>Oleum Iani perinum.</i>	15	<i>Pix liquida.</i>	13.14.15
<i>Oxycedrus.</i>	7	<i>Pix macedonica.</i>	16
<i>Cedrum Arcadiae.</i>	5	<i>Pix ſpiſſa.</i>	15
<i>Oxycedrus Lycia ſiue Retuſa ce-</i>		<i>Prima ſabina.</i>	12
<i>drus.</i>	7	<i>Prutia pix.</i>	13
P		<i>Quomodo Cretenſes picem coquant.</i>	
<i>Palimpiffa.</i>	15	17	
<i>πύκος.</i>	16	<i>Picea duplex.</i>	1
<i>Picea planicie.</i>	16	<i>Picea ſterilis.</i>	2
<i>Phenica ſeu punica cedrus.</i>	6.7	<i>Picea mas.</i>	2
<i>Picea in iugomontis Olympi.</i>	17	<i>Picea foemina.</i>	2
<i>Picea montana.</i>	16	<i>Picea.</i>	3
<i>Picea feralis arbor.</i>	19	<i>Piceam Vrbanam ſylueſtrem & ſte</i>	
<i>Picea Tæda.</i>	16	<i>rilem.</i>	2
<i>Picea mas.</i>	18	<i>Piceaſter.</i>	3

<i>Pinaster.</i>	3
<i>Pinaster.</i>	1
<i>Pinaster.</i>	2
<i>Pinus.</i>	3
<i>Pinus.</i>	1
<i>Punica cedrus.</i>	7

Q ^Q
Vid Galenus de Manna. 10
Quid Pinus à Picea distet. 2

R	
<i>Abulana pix.</i>	16
<i>Radix piceæ.</i>	17
<i>Resina cedri.</i>	5
<i>Resina olens fraga.</i>	5
<i>Resina oleosa.</i>	5
<i>Resina liquida.</i>	31
<i>Resina piceæ.</i>	16.31
<i>Resina quid.</i>	30
<i>Resinifera arbores quæ.</i>	30
<i>Ribes herba.</i>	4
<i>Ros Libani.</i>	9
<i>Ruscus.</i>	4

S	
<i>Sabina sativa.</i>	12
<i>Sabina siluestris.</i>	16
<i>Sabina altera ad testudines expetita.</i>	12
<i>Sabina altera.</i>	8
<i>Sabinæ alterius materies.</i>	12
<i>Sandalum.</i>	6
<i>Sandalum malè pro cedro substituunt.</i>	6
<i>Sandaracha.</i>	8
<i>Sap.</i>	28
<i>Sapinus.</i>	2

<i>Sap.</i>	27
<i>Sapinum.</i>	27
<i>Sapineum.</i>	27
<i>Sapinus.</i>	27
<i>Sapinus.</i>	1
<i>Sapinus.</i>	3
<i>Sapinus.</i>	28
<i>Sapinus.</i>	20
<i>Sapin.</i>	27
<i>Sapin.</i>	22. & 28
<i>Sasaparilla.</i>	21
<i>Scalferoni sunt ferrei vngues.</i>	26
<i>Schiros.</i>	17.32
<i>Selago.</i>	11
<i>Semper vinum magnum.</i>	21
<i>Septica medicamenta.</i>	14
<i>Sestus opidum.</i>	14
<i>Siluestris Cupressus crassior sativa.</i>	12
<i>Siluestris picea.</i>	2
<i>Spagas.</i>	16.30. & 32
<i>Spica celtica.</i>	21.4.
<i>Strobilina.</i>	30
<i>Suisse.</i>	2.27
<i>Susterna.</i>	28
<i>Syccæ.</i>	23

T	
<i>Tacum lucis pecoris.</i>	15
<i>Tac.</i>	15
<i>Tamariscus.</i>	8
<i>Taxus.</i>	12
<i>Tæda.</i>	2.16.22.31.
<i>Tæda poetis & Virgilio celebris.</i>	23
<i>Tæda picem liquidam & duram.</i>	
<i>fucit.</i>	13
<i>Tedarij Cretenfes.</i>	17

<i>Thus.</i>	30	<i>mina assignantur.</i>	2
<i>Terebinthina.</i>	5.30	<i>V</i>	
<i>Tereniabin.</i>	9	<i>V Alerius cordus.</i>	10
<i>Theophrastus de plantis.</i>	10	<i>Vallarica.</i>	23.26
<i>Theriaca cedrum admittit.</i>	6	<i>Venenum in pinorum erucis.</i>	18
<i>Thuris farina.</i>	8	<i>Vergue.</i>	2
<i>Thuya croco precium auxit.</i>	11	<i>Vernicis descriptio.</i>	32
<i>Thuya</i>	23.8.11	<i>Vermesenatos in conis cedri.</i>	5
<i>Thuya peregrina arbor.</i>	11	<i>Vernix liquida.</i>	31
<i>Thuyæ materies perpetua.</i>	11	<i>Vernix.</i>	8
<i>Suia.</i>	11	<i>Vernum Agaricum.</i>	26
<i>Súa.</i>	11	<i>Vnguentum cedrinum.</i>	7
<i>Tibulus arbor conifera.</i>	22.3.31	<i>Vrbana picea.</i>	2
<i>Triphij.</i>	1	<i>Vtres Cedria plenas.</i>	14
<i>Tria picearum à Theophrasto descri-</i>			

FINIS INDICIS.

Errata.

Folio quarto, pagina altera, pro vix, lege nix, hoc modo, in quo nix toto fere anno apparet. Paulo post, pro in vino sinistra tractibus nasci: lege niuosis.

1	De la nature de l'homme
2	De la formation de l'homme
3	De la vie de l'homme
4	De la mort de l'homme
5	De la résurrection de l'homme
6	De la vie éternelle de l'homme
7	De la gloire de l'homme
8	De la félicité de l'homme
9	De la béatitude de l'homme
10	De la sainteté de l'homme
11	De la pureté de l'homme
12	De la chasteté de l'homme
13	De la tempérance de l'homme
14	De la modération de l'homme
15	De la simplicité de l'homme
16	De la modestie de l'homme
17	De la douceur de l'homme
18	De la bonté de l'homme
19	De la miséricorde de l'homme
20	De la pitié de l'homme
21	De la compassion de l'homme
22	De la charité de l'homme
23	De la fraternité de l'homme
24	De la concorde de l'homme
25	De la paix de l'homme
26	De la tranquillité de l'homme
27	De la sérénité de l'homme
28	De la joie de l'homme
29	De la gloire de l'homme
30	De la félicité de l'homme

AD HUIUS INDEXIS

Prologus de auctoritate scripturae

De la nature de l'homme

De la formation de l'homme

De la vie de l'homme

De la mort de l'homme

De la résurrection de l'homme

De la vie éternelle de l'homme

De la gloire de l'homme

De la félicité de l'homme

De la béatitude de l'homme

De la sainteté de l'homme

De la pureté de l'homme

De la chasteté de l'homme

De la tempérance de l'homme

De la modération de l'homme

De la simplicité de l'homme

De la modestie de l'homme

De la douceur de l'homme

De la bonté de l'homme

De la miséricorde de l'homme

De la pitié de l'homme

De la compassion de l'homme

De la charité de l'homme

De la fraternité de l'homme

De la concorde de l'homme

De la paix de l'homme

De la tranquillité de l'homme

De la sérénité de l'homme

De la joie de l'homme

De la gloire de l'homme

De la félicité de l'homme



PETRI BELLONII

CENOMANI, DE ARBORIBVS

coniferis, resiniferis, aliisque nonnullis sem-

piterna fronde virentibus, cum ea-

rundem iconibus ad vi-

uum expressis,

Liber Primus.

AD ILLVSTRISSIMVM DOMINVM,

D. Franciscum Oliuarium, Franciæ

Cancellarium.

Promiscua de arboribus coniferis disceptatio.



De multis arboribus coniferis Græciam desiderare, quibus tamen vel nostræ Galliæ montes scatent, paulo pluribus infra indicabimus. Coniferæ autem omnes semine letissimè quidem proueniunt: sed nec auulsione, nec surculo, nec propagine nascuntur, neque stolones faciunt, neque alios nouere natales. Idcirco cum arbores quæ toto suo habitu, (ut Theophrastus scribit,) sic-
ciores sint cuiusmodi sunt quæ Monophij, Diphij, & Triphij dicuntur, solo saltem semine prouenire possunt, nisi à sua degenerent natura, quales Cupressos in Creta iuxta Taram, multisque aliis in locis ab imis radicibus stolonibus repullulare atque altos ramos promere vidimus; ideo coniferæ neque surculo nasci, neque auulsione propagari possunt. Tamen si singularum icones apponere decreuerim, & descriptionibus persequi, volui tamen promiscuam disceptationem à me obseruatam prius veluti præludio inferire, quàm ut ad ea quæ ab antiquis autoribus dicta sunt accederem.

Græcia
pauciores
arbores
quàm no-
stra regio
agnoscit.

Monophij
Diphij.
Triphij.

Piceam populatim in duplici discrimine etiam in Græcia nascentem vidimus, quibus nostra Gallia minimè caret. Vtraque solo fructu seu cono discernitur. Ea autem quæ in altissimis montium cacuminibus niue obrutis nascitur, minor & pumila esse solet. Alterius item duo assignantur vestigia summa. Nam ea quæ in aprico campestri & tepido loco emicat, longiori cono & grandiori, semine constat contrà quàm altera graciliori. Abietem, Pinū & Piceam in Græcia affatim nasci, conspicati sumus, sed prorsus Larice, Pinaestro, & Sapino caret. Omnes quotquot sunt resiniferæ arbores etiam à longè solo intuitu nullo negotio discernuntur. Siquidem quæadmodum Pinaster reliquis latius viret, nec temerè alibi sylvestris nascitur, quàm in supremis montium cacuminibus, in Pyramidisque modū turbinatur, ideo à reliquis hac nota ab una conualle facile coarguitur. Desinit in mucronem: nam rami mox ab imo in gyrum crassiori compage spissantur. Larix serò folia recipit, cui vni ex his folia decidunt. Larici etiam situs est in montium iugis. Sed Sapius, Picea & Abies sese in superciliis montium propagant. Abies præ ceteris odit frigora, cacumina tamen montis non respuit. Abies cuiuscunque generis sit, Sylvestri vel culto loco nata sabulum diligit, aut solum macrum. Picea in saxis liberius nascitur. Est & aliqua in conis harum differentia. Abies nempe inter omnes resiniferas (Cedro dempta) sola fructū fert versus cœlum erectū, qui in extremis ramis exoriuntur vt Sapino. Citò post maturitatem desquamatur, decidunt enim squamæ relicta tantummodo recta hastula. Sapius contrà pendulos fert conos, oblongos, teretes, terram versus spectantes, qui suæ arbori firmissimo hæsu conuectuntur. Hos ambæ teretes habent squamis gracilibus compactiles. Pinaestro autem coni turbinati sunt molles, rubicundi, qui sapore gratissimo, (qui in grauis interioribus inesse comperitur) ab indigenis valde comendatur: Vnde ab iis diligenter & leguntur & asseruantur. Picea autem fortiter caudici hærent, Laricis quidem maiores, ceteris autem omnibus aliis minores: nam in Larice coni sunt cupressinarum pillularū magnitudine. Est (vt dixi) in omnibus resiniferis hæc differentia cognita, vt etiam à longè dignoscantur ac iudicentur: nam qui circa eas versari soliti sunt, ex ramorum serie caudicum colore & ordine, asperitate vel leuitate, foliorum textura, primo aspectu arborē agnoscunt: quod nobis in monte Tauro & Libano accidit. Nam Cedrelatē à piceis & abietibus eminus dignoscebamus. Larix verò folio est Cedrelatē tam simili, vt me etiam fefellerit. Atquidē dilutus viror in larice conspicitur, qui statim eam coarguit. Picea inter reliqua genera non est ab imo ramosa, sed vt pinus in vertice diffusa atque multis anfractibus

Abies.
Pinus.
Larix.
Pinaester.
Sapius.

Coni Abietis.
Coni Cedri.
Coni Sapii.

Coni Pinaestri.

Coni Piceæ.
Coni Laricis.
Coni Cupressi.

Larix.
Picea.

sinuosa. Pinaſter conoidalem refert effigiem. Nomine omnes à noſtris incolis proprio cognominantur. Pinaſtrum enim Aleuo vel Eluo vocant. Sapinum gallico vocabulo Suiſſam dicunt, Laricem verò Meleſſam, Abietem autem nunc du Sap, nunc du Vergue, nunc Sapin, piceā du Pigné appellant. Reſiniferarum omnium coni poſt vnam maturari incipiunt. Itaque maturandū eſt ei qui Abietis conos integros cupit legere: nam ſtatim initio hyemis decidunt. Pinaſtri verò coni iam ſtatim circa Cal. Auguſti ad maturitatem perduntur, perdurantque in arbore ſerè uſque ad finem menſis, Eorum craſſitudo eſt ad pugni magnitudinem. Ne vero ab antiquorum autoritate diſcedere videamur, noſtram ſententiam ex Theophràſti & Pliniij de Coniferis arboribus diſceptatione roborare volentibus ea adiicere viſum eſt quæ iam ab ipsis de hac re dicta ſunt.

Pinaſter.
Aleuo.
Eluo.
Suiſſa.
Meleſſa.
Sap.
Vergue.
Sapin.

Theophràſti & Plinii, quæ de coniferis arboribus eſt in marem & fœminam, diuiſio.



Alliæ montes coniferarum arborum multò magis quàm Græciæ feraciores percepimus. Siquidem præter Pinaſtrum, Pinum, Piceam, & Abietem Græciæ coniferam arborem nullam producit. Quod autem ita res habeat, præterquàm quod ipſi quaſiimus, plures etiam Theophràſtus non enumerat. Etiamſi centies Pinaſtrum & Laricem ab interprete apud eum additam legas cum tamen ille nuſquam vtriuſque meminerit. Coniferarum autem nomine ſeu reſiniferarū, eas arbores (Theophràſti in morem) intelligo quæ à Græcis κοινὸν nuncupantur. De quibus antequam aliquid explicem, ea veluti præludio apponenda viſa ſunt: de quibus Theophràſtus libro tertio de hiſtoria cap. 10. & aliis locis ſparſim meminit. Hoc tamen primū animaduertendum eſſe duxi, quod in diſtionum πίκυς & πίτνης interpretatione, viri etiam doctiſſimi hallucinati ſunt quapropter cum ea quæ à Theophràſto ubi de Coniferis arboribus diſſerit recenſerem, verba græca inſcribere opere præcium eſſe putavi, quæ ita habent πίκυς γὰρ τὸ ἰδὴ ἡμετέρον ποίησι, τὸ δ' ἀγρὸν, id eſt. Picearum (inquit) aliam Urbanam aliam ſylueſtrem aſſignant: addit præterea Sylueſtris binum ſtatuunt genus, quorum alterum ideam, alterum maritimam vocant. Harum reſtior, celſior, materiaque craſſior Idea, folio tenuiori imbecilliorique maritima, & cortice leuiori, vtilique ad coria, quo alteri minus. Nux maritimæ rotunda, breuique dehiſcens Idea oblongior, viridis, minusque hiſcens tanquam ſylueſtrior: li-

Gallia Coniferarum arborū ferax.

κοινὸν δὲ
Tria Picearū à Theophràſto diſcrimina aſſignātur.

Urbana
Picea.
Sylueſtris Pic.
Idea Pi.
Maritima Pic.

- gnum maritimæ validius: nam eas quoque terrenorum differentias sumi par-
 Idea. „ est. Haud enim incognitæ sunt vsus causa, Idea ramosior crassiorque stat, ut
 „ retulimus. Ad hæc picem ipsa omnino copiosius præbet. Pix nigrior, dulcior,
 „ tenuior odoratūque gravior sentitur, dum cruda est. Decocta verò deteriore eua-
 „ dit, quoniam multum habeat serum. Sed quæ isti nominibus propriis distin-
 „ gunt, alij mare, fœminæque diuidere solent. Macedones verò etiā genus quod-
 Picea „ dam Piceæ sterile dicunt, & marem breuiorem, foliisque durior, fœminā
 sterilis. „ proceriorem, foliis pinguem mollem procliuioremque. Mari lignum circum-
 Picea „ cinctæ medulla duram, & operi fabrilis cuersale, Fœminæ tractatū omnino
 mas- „ facile atque mollius. Quod quidem omnium ferè marium fœminarūque pu-
 Picea „ blica differentia est, ut cæsores materia assueuerant. Quippe omnis mas securi
 fœmina. „ breuior & contortior, operique difficilior est: colore nigrior, fœmina procerior
 „ atque facilior. Quod autem Aegidem appellat, picea fœmina gignit. Id autē
 „ est cor eius. In veteribus maximè arboribus proueniens. Ratio quod ἀπὸ τοῦ ἰσχυροῦ
 Tæda. „ minus piceosa, minusque tædam ingerens, & leuior cursūque venarum pro-
 „ bior est. Fit in arboribus magnis cum prostratæ parte candida & circinante
 „ putruerint. His enim detractis medullæ relicte securis adigitur. Est decolor
 Picum. „ omnino neruūque tenui compacta quam Idei Tædarij ficum appellant. Quod
 Tæda. „ verò pinis subnascitur, colore, tæda rubidius maribus potius inest, odoris gra-
 „ uissimi, nec tædam redolens, nec flagrans, sed ab igne dissiliens. Igitur genera
 Piceam „ Piceæ hæc assignant, Urbanum atque Sylvestre. Sylvestrisque marem & fœ-
 urbanā „ minam ac tertiam sterilem. At Arcadiæ incolæ nec sterilem, nec Urbanā Pi-
 sylvestrē „ num appellant, ἀπὸ τοῦ πίνου ἢ πίνου, id est sed Pinum esse dicunt. Etenim cau-
 & sterile. „ dicem euidentiore esse Pinu, ut pote qui gracilitate non careat & operibus
 „ ipsam materiam ineptam. τὸ γὰρ τοῖς πένυς Nam Picceæ materie, & crassior
 „ & lenior & excelsior est. Folia quoque, Piceæ multa, pingua alta flexa que
 „ habere τὸ δὲ πίνου, καὶ τὸ δὲ καυοφόρου ταυτὶν, id est, Pinum autem etiam conife-
 „ ram ipsam pauca squalidiora horentioraque. Piceam autem euidentiorē: pau-
 „ cam enim atque amaram ut etiam coniferam. Pinum autē copiosam bonique
 „ odoris. Nascitur Pinus ἢ πίνου in Arcadia pauca, sed circa Aelium agrum
 Quid Pi „ multa. Igitur in genere toto discrepare videntur ἢ δὲ πίνου. Pinus verò ea quo-
 nus à Pi „ que ratione distare à Picea videtur, quod picea pinguior, folio tenuior, magni-
 cea di- „ tudine minor, erectaq; minus assurgit. Præterea quod conū minore horridio-
 fter. „ req; nucleū resina rosidiore ferat. Ambabus folia capillata & materies cadi-
 Abies. „ dior similiorq; Abieti, atque in totum minus ἀπὸ τῆς πικρῆς piceosa. Magnā & hæc
 „ ad Piceam differentiā habet. Picea enim adustis radicibus nunquā regermi-

nare, Pinum regerminare quidem affirmant, ut in Lesbo accidit incenso mon-
 te Pirrheo, qui *πυρρῶς*, id est pinibus scater. Morbū Piceis accidere talē Idei
 incolæ narrant. Cū non solum cor, sed etiam pars externa caudicis in Tædā
 transuerit, tunc strangulari quodā modo, quod sponte accidit vbertate arboris
 largissima, quoad quis cōiectare possit. Tæda enim in totū efficitur. Ergo hæc
 Piceæ quædam propria affectio est. Abies quædam mascula, quædam foemina est. Abies
 Distāt inter se foliis, mari enim acutiora, magisque pungentia flexaque magis. mascula.
 Quamobrem aspectu crispior tota arbor videtur. Quin & materia differūt. Nā Abies
 foemina cādidior, mollior, operibusque facilior: atque totius caudex procerior. foemina.
 Mari autē variator, latior, durior, medulla refertior, atque in totū aspectu de-
 terior. Nuci maris pauci nuclei parte priore insunt, foeminae nulli omnino ut
 Macedones referūt, foliū pinnatū atque in angustius tendēs, ut tota arboris spe-
 cies cōcameratū quoddā opus imitetur. Simileque potissimo Cyatis Bæotorum
 appareat, densum adeo est, ut nec niuē nec imbrē transmittat. In summa arbor
 forma decora est, quippe germinatio quædam peculiaris nunc præter alias agitur
 (ut retulimus) solaque ordinē seruat. Est magnitudine excelsa, longēque Pino
 procerior. Distat etiā ligno nō paulū. Nā Abieti neruosum, molle, lenēque. Pi-
 ceæ autē tædaceum, pōderosum atque carnosius. Nodi plures Piceæ, sed durio-
 res abieti. Quin & reliquis omnibus ferē duriores, quanquā mollius lignū est.
 In summa nodi densissimi, solidissimi patētioresque Abieti, atque Piceæ, co-
 lorēque tædæ proximi, & maximē sui generis, piceæque magis quā abieti.
 Habet ut Picea Aegidam. Ita Abies album dictum Luffon veluti Aegidi
 respondens, nisi quod id habet albū. Aegis verò gratius colorata est, quoniam
 tædam gerit. Spissum hoc, & candidū pulchrūque ex arboribus iā vetustiori-
 bus gignitur, sed frugi, inuētū rarū, vile copiosum. Faciūt ex eo tabellas picto-
 rias atque codicillos plures, lautioresque & materiae præstantiores. Arcades
 ambo Aegydam vocitant, tū Piceæ quā Abietis, & copiosiorē esse Abietis
 volunt, sed meliorē Pini. Abietis enim totā cōmodam, leuē, spissamque, Piceæ
 verò exiguā & crispiorē, robustiorē, in totūque meliorē. Sed hi inter se no-
 mine dissentire videtur. Abies verò differētius illis à Picea distinguitur ac etiā
 circum auctione siue agnatione quā superius diximus. Hæc ille. Eodem modo
 mihi etiam nunc quas Plin. enumerat dicendum. Sex genera resiniferarum
 cognatarum arborum, inquit, in Europa feruntur. Hactenus. Magnus olim
 resinarum & picis in condiendis vinis vsus fuit, quem plerique etiam in
 Oriente in hunc vsque diem retinent. Ideo Plinius addit, ut simul, inquit,
 tota condiendi vina origo cognoscatur. Tot autem ab eo enumerantur. Pinus.
 Abies.
 Pinaster.
 Piceaster.

Pinus, Abies, Pinaſter, Piceaſter, Sapinus, Picea, Tibulus, Larix, Tæda. Ego tamen Tædam eandem cum Picea eſſe poſtea indicabo, quanquam
 Sapinus. „ poſt Laricem, quam quinto generi ordine conſtituit, Tædam iterum ſexto ge-
 Picea. „ neri in hunc modum adſcripſerit. Sextū genus eſt Tæda propriè dicta, inquit,
 Tibulus. „ abundantior ſucco quàm reliqua, parciſor, liquidiorque quàm Picea, flammis
 Larix. „ ac lumini etiam ſacrorum grata. Omnium ferè reſiniſerarum materies accen-
 Tæda. „ ſa, fuliginem multam, eamque nigerrimam ei aculatur, & carbonēs repente
 expuunt cum eruptionis crepitu, ei aculaturque, longè, inquit, excipiens Lari-
 cem, quam nec ardere, nec carbonem facere nec alio modo ignis vi conſumi
 poſſe quàm lapides putat. Sed nos de hac re poſtea fuſius. Piceaſtrum arborem
 Piceaſter. in Hyſpania quoque naſci tradit, cuius reſina minimè laudata ſit, quòd ama-
 ri & arida ac gratis etiam odoris percipiatur.

De alta Cedro, minoribus Cedris & Cedria.

Cedrus va-
 ſta.



Cedrelate.

Cedrus ad
 claſſes.

Celtis.
 Cedrus.

Edrorum cum plures ſint ſpecies, varia eſt de eis apud authores ſententia. Alta Cedrus tam vaſta magnitudinis arbor eſt, vt nò tantum reſiniſeras arbores coniferasque excelsitudine excedere videatur, ſed etiam omnes alias quæ in orbe ſunt amplitudine vincat. Compoſitum eius nomen Greci ab Abiete & Cedro Cedrelaten vocauerunt. Elate enim Grecis idem eſt quod Abies. Cedrelates autem amplitudinem, quantam eſſe diximus, Veterum quoque autoritate docere poſſumus. Nam ſi ex ea reges Aegypti claſſes in Syria feciſſe conſueuerant, vt Herodotus primum, deinde Theophraſtus & eum ſecutus Plinius ſcribunt, non oportuit pumilam fuiſſe arborem. Plinius enim lib. 16. cap. 39. hæc de Cedro magna habet. At in Aegypto ac Syria, inquit, Reges inopia abietis Cedro ad claſſes feruntur uſi. Maxima ea in Cypro traditur ad vndecimè Demetrii ſuccisam, triginta pedū. Craſſitudinis verò ad trium hominum complexum. Theophraſtus eadem ferè verba in hunc modum habet. Materies autem vnaqueque pro loci natu a, inquit, ſuam obtinet differetiam. Nam alibi Celtis, alibi Cedrus miranda ſurgit, vt videre in Syria licet. Illic enim Cedri in montibus cum longitudine tum craſſitudine præſtantiſſimè exeunt: quippe adeo craſſeſcunt, vt ſint, quas vlnæ hominum quatuor nequeant amplecti. Addunt his ampliores pulchrioréſque comperiri in hortis. Quod ſi quis ſinat, nec cædat, mirum in modum quodque arborum genus, modo ſibi proprium habeat ſolum, ex-creſcere poſſe videtur. Itaque quod in Cypro reges cum ex imperitia, tum ex tranſuehendi difficultate, nunquam materiam ceciderunt, lon-

gitudo iis quæ ad vndeciremem Demetrii Regis cæsa sunt, passuum tre-
 decim. Ligna autem mirificè procera, enodia, leuia sed amplissima ma-
 gnitudine arbores, magnòque discrimine ceteras excedentes nasci in Corsica
 produnt. Hactenus. Eius quoque materies omnium maximè æterna esse com-
 perta est claro de omnibus materiis iudicio in templo Dianæ Ephesiæ, ut pote
 cum tota Asia extruente quadringentis annis peractum sit. Conuenit tectum
 eius esse de cedrinis trabibus, de ipso simulachro deæ ambigitur. Memorabile
 & Vtica templum Apollinis vbi Numidicarum Cedrorum trabes Plinij tem-
 pore. Vt posita fuerant durabant prima vrbis eius origine centum octoginta o-
 cto. Et in Hispania Sagunti aiunt templum Dianæ Zacinto aduectæ condi-
 toribus annis ducentis ante excidium Troiæ, infraque oppidum ipsum id ha-
 beri, Lacunaria ex ea Ephesi in æde & in ceteris nobilibus phanibus propter æ-
 ternitatem sunt facta. Illa siquidem neque rimam neque fissuram capit, quo-
 niam sponte adaecti clauis tenax non est. Cedrus Simillima est Abieti, ut me-
 ritò ab Abiete nomen habeat. Huius etiam meminit Dioscorides in capite de
 Agarico, Agaricum (inquit) gignitur in Galatia, Asia & Cilicia in Cedris.
 Præterea in capite de Cedro idem autor arborem esse magnam intelligens hæc
 verba ponit: Cedrus arbor magna est, ex qua picem colligunt quæ Cedria vo-
 catur. Hæc ille Theophrastus porro eam quatenus arborem. Cedrelaten vo-
 cat, sed quatenus frutex est Cedrulā, de qua postea agemus. Celebrata est hæc
 Cedrus propter scripturas sacras, & potissimum quòd è monte Libano petatur
 celsitudine impari. Ex cuius caudicibus, trabibus & materia Salomon tem-
 plum, quo diutius perduraret, eternitati crexit, cui columnas & cardines è
 Cedro fieri iussit. Eorum sententiam qui maioris Cedri duas constituunt spe-
 cies mihi sequendam non putavi, ut alteram sterilem, alteram florentem &
 fructiferam constituerem. Sed qualem ipsi vidimus ita describere visum est,
 ut nihil omittatur. Nam quisquis ex Tripoli Syriæ vrbe, quæ ad montis Liba-
 ni radices sita est, excesserit, & versus montem contenderit spatiumque me-
 dij diei peragrauerit, tandem cum sedecim milliaria per conualles versus iugū
 contenderit, celeberrimum diuæ Mariæ Maronitarum siue Monachorū cœ-
 nobium offendet, quod in cōuallibus situm est, ab eo scanditur per supercilium
 montis vsque ad quatuor milliaria priusquam ad Cedros perueniatur, Maroni-
 tis Christianos peregrinos semper comitantibus, ut cedros montis non in altiori
 tamen iugo, sed in decliui sitas ostendant. Quarum & si magnus non sit nume-
 rus creduntur tamen viginti & octo esse, plus minus. Nam alioqui difficul-
 ter computantur, distantes à se inuicem tribus aut quatuor passibus. Has Da-

Materies
 cedri æ-
 terna.

Cedrus ri-
 mam non
 capit.

Cedrus
 similli-
 ma Ab-
 ieti.

Cedria.
 Cedrela-
 te.
 Cedrula.

Mons Li-
 bani.

Cœnobiū
 montis Li-
 bani.

Cedri Sa-
 lomonis.

Libanus &
Leuci mō-
tes, ab al-
bedine ni-
uis dicti.
Ribes her-
ba.
Spica Cel-
tica.
Lapatum
acutum.
Laurus A-
lexādrina.
Hippo-
glossum.
Ruscus.

masci Archiepiscopus easdem esse quas Salomon sua manu conseruit atque in quincuncem ut nunc sunt ordinauit nobis persuadere conatus est. In media montis huius valle, ubi nulla alia arbor, emicat loco frigidissimo sitæ sunt, in quo etiam vix toto ferè anno apparet, adeo ut illuc nisi æstate perueniri vix possit. Nam Libanus mons ab albedine niuis quæ toto anno illi insidet ex quo semper albus apparet dictus est, quemadmodum & Leuci montes in Creta. Quod si à Cedris paulò altius vsque ad præcipitiū montis scanderis, Ribes herbam tandem illic nascentem plurimam videbis. Ribes porrò herba spica Celtica in nascendi modo aliquo pacto naturam refert, siquidem ea sub niue ferè perpetuò degit, folio Lapati acuti prædita ni grandius esset & rotundius, & ad papyrum accedens. Bacchas fert ex sinu medio foliorum rubras, ut in Lauro Alexandrina, Hippoglossò & Rusco conspicimus. Septena ut plurimū à radice assurgunt folia, in quorum medio fructus veluti racematim depēdet. Ex quo is succus qui exprimitur turbidus est lactisque albedinem habet. Ideo aliquantisper sinu & insolari decet, donec clarescat & depuretur. Ex hoc enim Syrupus conficitur natura frigidissimus. Ista de functoriè, ac veluti per transennam de hac stirpe, quæ nobis rara est dixisse volui. Serapionis autoritate fretus, qui eam in vinosis tantum tractibus nasci & mōtibus frigidis scripsit. Cedrus scandentibus ramos porrigit scalæ modo, non enim longè a terra absunt, adeo ut cum vir vnus alteri porrigēs humeros præbuerit scandendi aditū, ubi is primū ramū attigerit, facillimè inde ad fastigiū peruenire possit. Moris autē semper est, ut aduenæ secū arboris conos auferant. Qui monasterio montis Libani præfectus est, Patriarcha vocitatur. Eius imperio paret Episcopus Damascenus, quæ ex more Damasco soluere die decima quinta mēsis Augusti oportet, ut ad monasteriū Libani proficiscatur, ac sacrū, cum eò Ventū est, in honore assumptionis virginis Mariæ Græco more celebret. Nā tūc multi alij Christiani ex Tripoli vrbe illuc sese recipiunt. Montis culmen, quod perpetuò niue obruatur, pauci admodum homines, ut mihi retulerunt, conscendunt. Rectissimæ verò & excelsissimæ montis Libani arbores, & ab imo ramosæ abietem primo aspectu referunt. Sed quia plurimū sunt sinuosæ, caudex etiam conspicuus inter ramos apparet. Quos ita æquabiles habet, ut arte pressos filicis modo gerat. Tota arboris facies ab imo sursum vsque in exilitatē tendit, quandoquidem rami latè circumfusi in orbem circumspatiantur qui deinceps ab imo ad iuga minores euadunt. Quæ causa est cur arbor hæc eminus conspecta in metæ modum turbinata appareat. Cedros quas in Amano & Tauro vidimus eandem cum prædictis habere similitudinem comperimus. In humi-
dis nasci,

dis nasci, quemadmodum picea, oblectatur, atque etiam conuales humorem habentes sequi. Idcirco ad torrentium oras, & circa præruptissima declivia reperiri solet. Ea autem ubicunque terrarum proueniat, mox à terra ramosa assurgit rectissimo caudice atque excelssimo prædita, cui ita rami transuersi hærent, ut arte infixi appareant, quasi ad scandendum squalmos præberent. Omnium rami tam latè diffusi spatiantur ut arte sub prelo leuigati videantur. Tota arbor abietem æmuletur, nisi caudice supra modum glabro vestiretur, hoc dempto quòd annosa arbor dum est, aliquando caudicem rimis hiulcum fenat. Resina scatet liquida, eaque alba, quæ tandem ad solem durefcit, atque retorrida fit. Commanducata nihil prorsus amarulenti, nec grauis odoris præ se ferens, sed detibus mirum in modum hæret. Cedrus tenella, cuius caudex nodum raris contrahit, tota tuberculis scatet, atque ut in Abiete transuersis oleaginoso humore scatentibus, ita ut à solo viro vnica tantum die media libra legi possit. Sed oleum istud quod nullum in medicina usum habeat excipi non solet: Qui apud me liquorem istum viderunt, quem ex prædictis montibus attuleram, ei prorsus similem esse pronunciabant, quem Dioscorides oleosam resinam vocat. Vulgus sed falso. Terebinthinam Venetianam appellat. Color corticis Cedri maioris ex Cianeis in opacum liuet, ut Loto arbori & ab vno caudice à terra ad ramos primos asperitate ac scabritie horret: Nam reliquum caudicis sursum ita glabrum est, ut arte politum dicas, Qui si leuius vngue scalpatur, viridis apparebit. Sin autem profundius vulneretur, ruber. Cortex crassus admodum non est, ex quo resina sua sponte emanat. Ideo quoties Cedrum conscendi, siue in Amano siue Tauro & aliis prædictis montibus, & manus & vestem hac tenaci resina ita infeci, ut inde solui nunquam potuerit, sed ne ex manibus quidem nisi oleo calido. Rami sursum repandi oneri pertinaciter renituntur, sed Myrthi in modum cum plicantur, valido crepitu fragiles vno ictu dissiliunt. Minores rami pectinatim in filicis modum vtrinque ex maioribus oriuntur. Folia autem, ut in Larice, obtusa, breuia, crebra, angusta, ab vno surculo exorsa quadraginta vel quinquaginta simul, serie quadam in ordinem disposita surculum radiantia pictoris penicillum referre videntur, odorata subacida, & cum leui amaritudine adstringentia. Sola Cedrelate inter arbores dempta Abiete conos in cælum tēdentes mittit, Qui quidem Abiegnis similes crassiores duriores ac multo maiores essent, quinum vel senum digitorum longi sunt, turbinati compactili squamarum compressarum congerie coagmentati, atque obtusi, ex cinereo fului, conis pini alioqui graciliores, tam firmiter ramo hærentes, ut à parente diuelli non possint, nisi auulsa secū

Cedri tubercula.

Resina oleosa. Terebinthina.

Loto arbor

Resina Cedri.

Folia Cedri.

Coni Cedri.

Hastula
conorum
Cedri.

Duas res-
nas in Ce-
dro.

Resina o-
lens fraga.

Oxycedr^o
Cedrum
Arcadiæ.

Larix.

Cedros su-
pra Niceā
nasci.

Vermes e-
natos in
conis Ce-
dri.

Ligni Ce-
dri bra-
ctæ.
Bryon Ce-
drinon.

arboris parte Coni porrò dum hiantes se pandunt paulatim diffisi roribus & pluuiis decidunt, relicto in ramo pediculo firmo & tereti in hastulæ rectæ modum, quæ per medium coni traducebatur, & cui squamæ inhærebant. Plinius de huiusmodi hastula libro decimo sexto capite duodecimo mentionem facit. Vt in cæteris, inquit, quoniam & hastula in fructu est. Hæc ille. Cedrus semen habet Abieti simile non vinaceo maius, dulcis saporis ut pineæ, ad cuius latus oleosum quidpiam includitur odoratissimū. Hastula squamas non prius exuit quàm conus duos annos excesserit, Quem integrum annū fert antequam maturescat, quod hyeme potissimum fieri solet, Duas profert resinas quemadmodum & Abies, alteram in tuberculis liquidā, de qua iā antè diximus, alteram sua sponte exudantem, quæ cum retorrída sit naribus admotā fraga redolet, odoratāque gustanti percipitur, Sed ita pertinaciter dentibus inhæret, ut non nisi cum difficultate auferatur. Confunduntur sæpenumero Oxycedri, qui minores sunt, cum maioribus. Nam cum Plinius Cedrum Arcadiæ, arboris similitudinem referre scribat, quàm Phrygiæ potius fructicē vocant, de hac Cedro intellexisse videtur. Quum autem ad pices faciendas idoneam & ex qua quæ Cedria vocatur, qua defuncta corpora conseruantur incorrupta fieri solet, Cedrum magnam, quam Cedrelaten vocat, intellexit. Vbi verò alio loco montes amare Cedrum dixit, & inter Larices & resiníferas arbores collocavit, tunc etiam magnam Cedrum significare voluit. Hoc affirmare possum Cedrum magnam nusquam in Creta nasci, quod eius loci montium culmina, conualles, & quas habet insula sylvas diligentissimè lustraerim. Audiui tamen à quibusdam fide valde dignis hominibus Cedrum magnam supra Niceam in montibus nasci. Conos Cedri vermibus esse obnoxios cõperi, quemadmodum & Sapineos, qui Cysindeli crassitudinem referunt, digiti transuersi longitudinem habentes, Caput illis formicæ, sed compressius. Duodenis intercipiuntur loricarum intercapedinibus, pedes in anteriori parte utrinque terni, ut Scolopendriæ, quibus ambulat. Reliquum autem corpus totum teres, quod sine pedibus est, Lumbrici modo serpit, ita ut media parte Serpens, anteriori autem parte gressilis appareat circulos antennarum modo, ante binos gerit, ventre crassiori ad caudam in mucronem tendente. Cedri ligni bractæ olim Romæ in magno pretio extiterunt: Nam cedrinum siue Cedri materies præcipua erat, cuius operimento alia materies vestiebatur, ut hac illa multò angustior redderetur. Fuit & Bryon Cedrinon teste etiam Dioscoride vnguentis commendatissimum. Pani arentes sunt muscoso vilo cani, non in cortice modo, verum & è ramis dependentes longitudine cubitali, odorati, qui ut

Unguentis miscentur, sic etiam oleis inspissandi gratia inferantur. Vnde nostri
 ab inscitia arcendi sunt, qui cum puluerem odoratum componunt, quem Cy-
 prinum vulgus vocat (Pouldre de Cypre,) nefando errore capillitiū quod-
 dam flauum, putidum, pro musco hoc assumunt. Quod autem Cedrus ad pices
 faciendas idonea fuerit, liquet ex Plinio, qui lib. 14. cap. 20. Arborū, inquit, »
 succo manantium picem, resinamque alia in Oriente, alia in Europa, fe- »
 runt, liquidam omnes tantum resinam, crassiore[m] verò & ad pices faciendas »
 Cedrus. Præterea Cupressus, Ebenus, Lotos, Buxus, Taxus, Iuniperus, Olea- »
 ster, atque etiam Olea non minus quàm Cedrus rimam sponte non capiunt. »
 Non est prætereunda quorundam nostri temporis, vel medicorum inscitia, vel
 Pharmacopolarum ignauia, qui Sandalum nulla ratione vulgò Cedrum vo-
 cant, vt nunc ex inscriptionibus in pixidibus officinarum videre licet, quibus
 pro Sandalo Cedrum inscribunt. Nullam autem Sandalus cum Cedro habet
 affinitatem, cuius vel hoc indicium est, quod Sandalus sit odoratissimus, & à
 neotericis Arabibus tantum cognitus. Sed error hinc emanauit, quod cum
 Theriaca Cedri ramos admittat, quibus illi careret, vt solertes sunt in uolucad. o-
 ptus substituendis, Sandalon pro Cedro assumunt, cum tamen de minoris
 Cedri ramis id esset intelligendum. Vt autem Cedrum magnam omnibus
 palam faciam, eius Iconem qualem nos etiam sub arbore delineauimus, hîc
 apponendam curauimus.

Cyprinon

Sandalum

 Theriaca
 Cedrum
 admittit.
 Sandalum
 malè pro
 Cedro
 substituūt.

B ij

De minoribus Cedris.

Cedrus maior.

Minores
Cedri.

Cedrus
baccifera.

Cedrinum
vinum.

Lycia Ce-
drus.

Phenicea
Cedrus.
Montis
Gargani
Cedrus
phenicea.



If hoc priore libro de coniferis tantum arboribus scribere statutum erat, tamen huiusmodi ab autoribus Cedrorum species, enumerantur & minores istæ non conos sed baccas ferant, & propositæ rei congruunt, immortalique pube virer, visus est hic mihi locus idoneus, ut post magnam, reliqua quoque genera describerem. Theophrastus qui longo tempore præcessit Plinium, differentias multas indicauit, quas Dioscorides quoque non ignorauit. Scribit enim capite quadragesimo lib. quinti, quod è minoris Cedri fructibus vinum fieret nomine Cedrinum. Cuius verba Plinius lib. 14. cap. 16. eodem ferè modo recensuit. Minoris autem Cedri duo sunt fastigia summa, quorum Lycia seorsum à Phenicea postea describetur. Phenicea

huius Cedri baccæ edules sunt, nucis ponticæ magnitudine: Siquidem Phenicea Cedrus in Gargano Calabriae monte proueniens, Iuniperi maioris baccam magnitudine producit. Quæ verò alibi nascitur maiores drypedibus non facit. Baccas cedri in Gargano monte natas sunt qui credant Iuniperi ma-

ioris esse, falsa quadā opinione ducti Phenicea à Phenice regione nomē habet, quod vocabulū *Gaza* Punica vertit. Sed mihi visum nō est Punicā eā vocare, sed potius nomen Græcum retinere. Phenica autem, ab aculeorum rigentium in extremis mucrone, *Oxycedros* à Græcis dicta est, *Lyciam* verò à foliorum tenuitate obtusorum, *Retusam* ad differētiā alterius vocare malui. Hæc à *Lycia* prouincia nomen habet. *Punica Cedrus* antiquū nomē retinet in Creta, quam pullatum vulgus *Cedri* nomine appellat. Minorem istam *Cedrum* Plinius Pheniceam appellat *Iunipero* similem. Cuius (inquit) duo sunt genera. *Punica* & *Lycia*. Horum fructus *Cedrides* vocantur, quibus olim in sacris fumigandis templis utebantur, nec thure tunc supplicabatur. *Cedri* tantum & *Citri* suorum fruticum, in sacris fumo conuolutum nidorem, verius quā odorem nouerant. Fuit & Vnguentum *Cedrinum* in antiquorum vsu. Cum itaque ego *Cedrum* acutam Phenicam vocem, *Lyciam* verò *Retusam*, proximum est vt ambas singulari descriptione persequar. Quod autem discrimen inter vtrāque insit, satis ex *Theophrasti* cap. 12. lib. 3. de histo. liquet. Plinius dū Phenicā describit, ramosam eā facit, & nodis infectā. *Lyciā* porro odore præstatiore, In his certè *Theophrastū* secutus, subiūgitque ambas fructum ferre dulcis saporis, myrthi magnitudine. A Phenica autem ordiendū suscepī.

Punica Cedrus.

Oxycedrus.

Lycia siue Retusa Cedrus.

Vnguentū Cedrinū.

Phenica Cedrus.

Lycia Cedrus.

Phenica Cedrus siue Punica.



Audicem hæc contortum habet, scabrum, cute verius quā cortice vestitum, quæ in filamenta tenuia, longa & lata scinditur, vt lemniscæ sibi inuicem accumbentes potius quā verè cortex dici mereatur. Sempiterno virore prædita est. Hyeme tamen quā æstate spectatior atque alacrior. Ramos diffusos mittit, firmos, cōtortos, & surculosos. Hæc *Iuniperi* modo aut *Lentisci* semper fructu grauis deprehēditur, vt anniculis succedat nouus, id est & nouos simul cū veteribus ferat. *Cedrides* vocantur, tanta dulcedine præditi, vt incolæ cū pane famē illis arcere possint, qui initio veris dū pullulāt virides produntur, mox ex viridibus fului fiunt. Postremò iam adulti & maturi rubent. Florere hæc nequaquā cōperitur, neq; ei floris vllū rudimentū apparet, nisi illie futuri seminis vestigiū, vt fructus iam grandis sex squamulis in gyrū habet. Sic etiam seminis rudimentum quod iam floris loco emerferat, tres squamulas initio iuxta pediculum profert, quæ ipsius baccae corpus ambiunt, deinde cum paulò maior excreuit, aliæ squamulæ prioribus intertextæ baccam cōponunt, vt tandē sex squamæ bacca circūsidētes perficiant. Sic in bacca granula alba triq̃tra figura

Phenica siue Punica Cedrus.

Cedrides. oleo subamaro scatētia & odorato includuntur. Baccæ autē quæ Cedrides nominantur, medullam saporis quidem dulcissimi habent. Nam quicquid amarulenti percipitur id granis interioribus referendum est acceptum. Cum autē exactē maturuerint dulciore multo euadunt. Ab animalibus etiam noctu atque etiam interdum edi solita, ut à Melibus, Quod quidem ego in nigra Corcyra verum esse comperi. Si quidem cum noctu sub Dio inter istas arbores dormire vidi Meles ipsas arbores humiles & coma patulas conscendere, atque se istis baccis explere, quas postea integras egererent, unde mihi coniectare licuit eas quàm minimum præbere alimentum. Floccos in se continent qui granula quatuor ambiunt Folia eius oblonga quidem sunt dorso eminentia cultellato, fere trigona, in mucronem desinētia, Vnde ei Oxicedri nomen est lineis duabus albicantibus relictis diducta. Tria autem folia ex surculo stellatim decussantur, quæ circuli instar in girum radiantur, & ut dixi deinceps per ramos diffunduntur, in quibus singulares nascuntur baccæ. Cedri huius materia rubet, & cupressum olet, in qua nulla prorsus inest medulla quæ conspicua sit: gustata nullam odoris gratiā refert, Sapore tamen ad cupressum accedit. Folia gustata adstringunt, & subamara sentiuntur. Gummi exudat durum, perspicuum, ut Mastiche, (nostri falso sandaracham alij vero vernicē nominant) quibus tanta inter se affinitas est, ut si commixta simul essent vix discernerentur, nisi hac nota ab eo deprehendas Mastichen: nam Mastiche commanducatum ore coit, Gummi autem Cedri diffunditur, & in partes tenuissimas redigitur, quod in ore amplius non coit. Sic de Cedro Herodotus scribit. Non lauant, inquit, Scythæ corpus, sed uxores eorum infundentes aquam corpora ad lapidem aliquem scabrum conterunt Cypresso, & Cedro, & Thuris ligno. Deinde perfrictum corpus cum intumuerit, illud faciēque medicamentis oblinunt, id eas simul bene olentes facit. Ex Cedri malis Plinius oleum posse fieri scribit, quod Cedreleon vocat: nam, ut dixi, baccæ oleosam in se continent materiam. Has tamen esse edules nemo dubitauerit, quod illas Galenus inter alimenta inserat. Est enim reuera dulcis saporis fructus Cedri qui Cedris dicitur (inquit) colore quidē & figura fructui Iuniperi est similis (subflauus enim est ac rotundus) dissidet autem ab eo acrimonia. Nec multum abest quin hic fructus ex genere sit medicamentorum, quæ nullum præbeant corpori alimentum, nisi quis ipsum aqua macerarit. Omnibus enim acribus, id est commune, ut soluta ipsorum acrimonia exiguum corpori alimentum præbeant. Quinetiam Cedrorum fructus, ut fructu Iuniperi durior est ac siccior ita profectò exilior, nihil ut ille habens aromaticum. Perspicuum autem est:

Oxicedr.

Gummi Cedri.

Cedreleō.

Fructus Cedri. Cedris.

Fructus Iuniperi.

quod & stomachum valde mordicat & capiti dolorem infert nisi quis ipsum parcissime sumpserit. Haecenus Gal.

De alia montis Gargani Phenica Cedro.

NAscens in Gargano monte Cedrus paulo altius à terra assurgit & superiori vulgari maior est. Cuius etiam baccæ, quæ cedrides vocantur, Iuniperorū baccis quæ Arcetides dicuntur maiores sunt & dulciores magisque edēdo. Quæ cum nucis Ponticæ magnitudinem æquare comperiatur, multi Pharmacopœ & medici Venetijs eas maioris Iuniperi baccas esse credentes in officinis asseruant, & Iuniperi maioris baccas magno errore pixidibus inscribunt. Arbor hæc Pheniciæ quidem similis est, neque eam à Phenica distinguo: nam ea est ipsissima Cedrus, sed quia meliorem situm in eo monte nacta est ideo altiuscula assurgit, & auctior fruticæ & Baccis redditur. Viridis esse solet, & folia Iuniperi modo in mucronem rigentia promit. Radices agit obliquas Cedro Lyciæ persimiles, sed sicciore, Materiam quoque rubram profert, quam in longas assulas ducere possumus. Gummi etiam exudat durum & transparens, ut Iuniperi & Mastiche, vulgus Vernicem vocant, amborum tam æmulum, ut ab eis discerni non possit, nisi dentes dubiū diluant, sed eius farina per os diffunditur, quemadmodum Iuniperi. Sed Mastiche in vnum corpus coalescit. Huius gummi quomodo etiam & Iuniperi falso Sandarachæ nominatur. Antiquorum autem gummi Cedri paulo post id esse, quod vulgus falso Sandaracham nominat multis verbis comprobatur est.

Mons Gar
gani.
Arcetides.
Iunipei
baccæ.
Cedrides
pro Iuni-
peri maio-
ris baccis
vsq.

Vernix.

Sandara-
chæ.

Lycia Cedrus, siue Retusa.

Lycia Cedrus hoc à Phenicea differt, quod folia habeat obtusa, multo tamen frequentiora & rotundiora, Tamarisci similitudine. Caudex huius subrubet cortice vitigeno obductus: folia in ramulis obtusa, quæ mirum in modum Sabinae alterius folia æmulantur. Cæterum toto habitu, ramis, cortice, & materia atque etiam magnitudine Iuniperum refert. Nam vtræque & proceræ & paruula plurimum comperitur. Radices habet diffusas per terram in sublime sparsas, & quæ facile frangantur, cortice supremo nigro scabroq; existente, cui alius subsidet flexilis, ruberrimus, glaber, vitiliū modo lentus. Mox caudex consurgit brachij crassitudine, cuius superficies, ut radicis etiam, squa-

Lycia Ce-
drus.
Tamari-
scus.
Sabina al-
tera.

- Arbor se-
per gra-
uata. bra, superior cortex fuluet ut cortex Rhois, qui auulsus rubet. Cortex inquam huius succo pingui madet. Arbor ipsa semper grauida, semperque foetu pregnas comperitur. Folia ei cupresso simillima, sibi inuicem quasi squamulis compactilibus coagmentatis insidentia, quæ si digitis atterantur, odorem exspirant suauissimum. Semina rubra, quorum per initia rudimenta cruciformem in quadrangulum diuaticantur. In foliorum autem extremo cacumine, semen postea erumpit ea magnitudine qua Myrtho latifolia. (Nam semina minora sunt latifolia Myrtho, quam angustifolia (rotundiora tamen aliquanto, & ad Iuniperi formam accedentia, initio viridia: mox ante maturitatem flauescunt, postremo ad rubrum colorem declinantia, gustu subamara, sed odorata. Plerique hæc esse eam quam Theophrastus Thuyam appellat, existimant. Miratus sum Pharmacopæorum & medicorum Epidauri inscitiam, qui cum Sabina vera careant, hunc tamen fruticem in officinis asseruant, & pro Sabina utuntur, quo inquam errore fædo, video magnam Græciæ partem, Illyriæ, Epyri atque etiam Venetias ipsas infestari: nam, ut rem verè & sine dissimulatione dicam cum medicorum eius regionis magna pars ingenti labore inscitia, tum omnium hominum illic ignorantissimi sunt Pharmacopola. Circa Massiliâ Lycia hæc Cedrus affatim nascitur, Vulgus Morueinc vocat, quemadmodum & Aigionenses apud quos frequentissima est duabus appellationibus, Decade Serbin appellant. Sed qui apud Sirpõtem versus Massiliam, agunt arbusculam ipsam Cotranum voce Arabica dicunt.
- Latifolia Myrthus. Angustifolia Myrth⁹ Thuya. Morueinc. Serbin. Cotranu.

Cedrinum mel.

- Mel Cedri num.  Riusquam à Cedris discedamus, ne quid eorum quæ ad integram historiae descriptione attinet omittamus, visum est et de melle quoque cedrino pauca perstringere, & ea quidem quæ cum non multis qui de eo nuper scripserunt conuenire videantur. Fuisse olim mellis Cedrini usum quemadmodum etiam nunc, paulò post indicabimus. Nostri voce ab Hebræis mutuata, illud Mannam vocant, quanquam manna apud Græcos, nihil aliud quam thuris farinam significet. Quod autem apud præcos mellis genus hoc vulgò in officinis venderetur, Hippocratis verba fidem faciunt, qui in libro de Vlceribus in hunc modum habet: Medicamentum, inquit, aliud ad Vlcera vinum accipit, mellis cedrini paululum: & ex aridis, florem æris, mirrhâ, malicorium siccum. Nunquid Hippocrates qui Cous erat, cum pharmaca componebat, necesse habuit simplicia suarum compositionum à negotiatoribus coemere?
- Manna. Thuris farina. Hippocrates Cous.

coemere? Galenus paulò pluribus quàm illa liquorem istum exposuit, qui cū Libanum mōtem Cedris ex quibus mel hoc petitur feracem sciret: & sui temporis mercatores venale inde petitum porrigere agnosceret, in tertio de alimētorum facultate scribit, quod roris modo destillet, & quod in mōte Libano copiosissimè ex foliis arborum colligatur. Vbi quum Cedrus frequentissima sit (inquit) ex hac potissimum accipi verisimile esse. Hoc igitur Hippocrates mel Cedrinum, quod Galenus rorem Libani montis nominat, appellauit. Itaq; cum mel istud vulgò manna nomine cognoscatur, & durioris sit compaginis, quàm ab authoribus descriptum sit, meritò dubitabit quispiam an eadē res sit ac ea quæ ab antiquis sub eo nomine intellecta est. Siquidē neque Hippocrates, neque etiam Galenus vnquam durum intellexerunt, sed liquidum, adeo vt Galenus scripserit suæ regionis indigenas referre solitos Iouem aliquādo melle pluerē. Ego verò aliquando dubitauī an olim cedrinum mellis genus hoc edi ab hominibus loco medicamenti soleret, quo alius solueretur. Sed ex antiquissimis Hebræorum monumentis habeo Cedrinum hoc mellis genus edule fuisse, neque ita tamen liquidum vt manibus facile teneri posset, duāsque eius præcipuas differentias fuisse, liquidū scilicet & durū, mihi ex negotiatoribus apud Memphim planè innotuit: alterum liquidum in fictilibus, alterum aridum in arculis ligneis asseruari. Vim verò nullam aut saltem exiguam inesse ei aluum soluendi affirmare ausim: nā si quispiam periculū fecerit & vtrunque paulò liberalius ederit, nunquam aluum subduci sentiet, etiam si librā mediam absorpserit. Verū quidem mihi hoc fatendum est, vim quandā ei inesse abstergendi, quemadmodum & in melle, sed soluendi, vt mihi videtur, nullā aut paucā habere, quod ex indigenis montis Libani & Sinay, nostratibus etiam qui Senesium & Iuniperorum (gallicè Senys & Geneure) montes incolunt, satis planum est, qui cum abunde eo satientur nihil tamen ab eo leduntur, aut aluum sibi quoquo pacto subduci sentiunt, sed eo tanquam obsonio nutriuntur. Frequentissima nobis esse solet arida manna, quæ ex vicinis & variis montibus petitur, adeo vt huius discrimen publicè à negotiatoribus sit cognitum. Si quidem mannam istam seu rorem cedrinum, quem in officinis asseruant suis nominibus distinguūt, aliam Calabrinam, aliam granatam, aliam Briansonam, aliam Ambrunensem appellantes, quæ cum inter se dissimiles sint atque etiam grano dissideant aliam aliis præponunt: nam aliqua compa- Etili grano pingui, dulci flauoque prædita est, vt Briansona. Alia grano constat grandiori, floccos lanæ referens, intus concauo, candidiori cuiusmodi est Calabrina. Alia pellucida est exiguo grano, cuiusmodi Mastichina. Dura-

Ros Libani.

Iouē melle pluerē.

Mel Cedri nū Aridū.
Mel Cedri num liquidum.Calabrina manna.
Granata manna.
Briansona manna.
Ambrunēsis manna.
Mastichina.

Manna a-
pud nos la-
ricibus
insidet.

Manna Li-
bani mōtis
Cedris ad-
hærescit.

Terenia-
bin.

Manna in-
tra annos
deterior e-
uadit.

tionis tempus variis modis percipitur, alia enim statim post annum exolefcit, & situm redolet: alia tardius corrumpitur, vt ad quinquēnium afferuari pos-
sit. Omnes tamen sicciore loco gaudent, sed liquida manna nobis alioqui infre-
quens in temperato loco, non humido nimis neque adeo calente reponi debet.
Omnium ortus in media aëris constitutione ex rore, vt postea dicetur in vere
circa principium æstatis esse consuevit. Vt aliquando certum montis latus la-
ricibus consitam eo modo albere compererim, quo cum pruina in hyeme arbo-
res conuestierint. Sed mirum est quod ea certam sibi statuerit sedem, vt in al-
tiori montis fastigio neque paulò infra versus radicem montis vllam eiusmodi
videas. Et quemadmodum illa in Libano Cedris potius quàm aliis arboribus
adhærescit, sic etiam hîc in Europa Laricibus mauult copulari, neque etiam
alibi, quàm extremis arborum ramis insidet. At si fortè salices adsint (vt sæpe
fit) raro tamen earum foliis adhære consuevit. Est autem legenda antequàm
sol arboribus suis igniculis vim intulerit: nam roris illius materia noctu super-
sudet, non autem interdiu. Quocirca indigenæ ad larices summo mane festi-
nant, vt Mannam legant, priusquam sol illuxerit: nam quum sol ei illuxit
deterior esse solet, & liquida euadit. Hinc duæ eius species numerantur, qua-
rum altera, quam liquidam appellant in fictilibus afferuantur, proprio nomine
Arabico quidem, Tereniabin, & hæc ea est de qua Hippocrates & Galenus
meminerunt: quam diuersis capitibus Serapio & Auicenna à manna sicca
distinxerunt. Manna itaque liquida siue mel cedrinum cum nobis nullo nunc
in precio habeatur: amplius, seruari desit, manna etiam quia mox friatur ma-
gno in mediterraneis venire solet. In vrbibus autem quæ ad radices montium
sitæ sunt, adeo vilis est pretij, vt non pluri in vere libra, quàm quatuor assibus
diuendatur. Ros enim qui arboribus insidet tantus est, vt operarij quantum
volunt reperiant, sed in legendo operariis tanto tædio esse solet, vt ab vno vi-
ro vix tres libræ vno die colligantur. Rustici porro ad larices mane appulsi bre-
ui solis radios imminere sentientes, fascies arborum securibus in terram decu-
tiunt, multos ramorum acervos sub arboribus in vmbra afferuentes, vt quic-
quid roris illius cœlestis cacuminibus adhæserat, per otium in vmbra sub ar-
bore legant. Illi verò quum multam exceperint, & ad vicinas vrbes detule-
rint, hæc negotiatores quidē emunt, sed quod ea intra annum vnu aut alterum
deterior euadat & corrumpatur, necesse habent, cum ex multis libris paucas di-
uendant, illas quidem carius distrahere, quibus reliquarum iacturā, si quam
adesse contingat, resarciatur. Hinc fit, quòd magnò veneat. Mannam Vene-
ti aliter quàm nostri negotiatores distinguunt & variis nominibus appellant.

Siquidem quum merces vndecunque ad eos deferantur, varia mannarum genera agnoscunt, præcipuam tamen granulata[m], illam scilicet quam nos granatam dicimus, quam vulgo mastichinam nominant, quod Mastiche sit adsimilis. Alteram autem Bombycinam, eo quod floccorum bombycis referat effigiem, quæ quidem vilioris est precij, neque tantæ dulcedinis particeps: cuius etiam si libram edas, aluum nunquam tamen subducet. Ideo Mannam istam ex rore aëreo venire mellis modo nemo dubitet. Apes siquidem mel suum è rore aëris qui foliis & floribus arborum insidet, legunt, de quo nihil vltius hoc loco differere quàm quod ad tractationem præsentem facit institui: quemadmodum neque de Ericæ omnium pessimo quod apes ex Erica hyeme legunt, neque Hybleo aut Hymettio omnium laudatissimo quod in vere apes colligunt ex Thymo. Dubitauerit aliquis an flores materiam parturiant, qua apes mella conficiunt. Sed ego, hoc, in libro in quo de arboribus sempiterna fronde virentibus dum de Thymo agetur latius persequar: & non paucis probatum iri spero nostram Galliam atque adeo septentrionalem regionem Thymo prorsus & Thymbra carere. Idque quod nobis Thymus creditur nullo modo Thymum esse posse. Itaque falluntur plurimum, qui apes suum mel è floribus conficere putant. Quod quidem Aristoteles, capite vicesimo secundo libri quinti de animalibus his verbis abundè ostendit. Apes, inquit, construunt fauos è floribus, ceram ex lachryma arborum fingunt, mella ex rore aëris, syderum ortu potissimum, & arcus cœlestis incubitu contrahunt: omnino autem ante vergiliarum exortum mel non fit. Hactenus ille. Locum autem istum Aristotelis Plinius multo facilius quàm Gaza, capite duodecimo libri vndecimi transtulit. Venit hoc ex aëre, inquit, & maximè syderum exortu, præcipuèq; ipso Syrio exsplendescente fit, nec omnino prius Vergiliarum exortu sublucanist temporibus. Idem Aristoteles eodem capite addit: Fauos vt dictum est è floribus faciunt, mel autem non ipsas facere apes, sed rorem cadentem deferre argumentum est, quod vno aut altero die cellas melle repletas inueniunt apiarum. Item autumnio mel posteaquam detractum est, non reparatur, cum tamen illo etiam tempore flores proueniant. Sublato itaque melle, & cibo, aut nullo extante, aut exiguo, repeterent certè apes munus mellis conficiendi, si ex floribus possent accipere. Hæc Aristoteles. Plinius porrò hoc comprobans hæc adiicit. Itaque tum prima aurora folia arborum melle roscida inueniuntur: ac si qui matutino sub Dio fuere vnctas liquore vestes capillumque concretum sentiunt: siue ille est cœli sudor, siue quædam syderum salina, siue purgantis se aëris succus. Hæc omnia Arist. & Plin. verba fusissimè ostendunt mannam

Granulata
manna.Mastichina
manna.Bombici-
na manna.Mel è rore
venit non
autè è flo-
ribus.Mel nō fa-
ciūt apes.Mel syde-
rū salina.

tum duram tum liquidam idem ferè cum melle esse. Quapropter ego mellis ma-
teriam mannam merito esse dixerim, quæ paululum nisi substantia à melle
differt: quemadmodum nix & grando ab aqua nisi substantia differunt, cum
materia sint eadem. Concludimus itaque Hippocratis cedrinum mel rem ean-
dem cum manna esse, quam neque antiquissimis Hebræis, neque Græcis &
Latinis fuisse incognitam comprobari potest. Quemadmodum verò Aristote-
les mellis in omnibus mundi tractibus materiam, quam apes legunt certo
anni tempore, nocte decidere scribit, sic māna istius, seu cedrinum mel ean-
dem materiā esse quā mellis cēsemus, adeò ut merito eius vim melli quodā-
modo adsimilē esse dixerimus. Hoc Galenū minimè latuisse, vel ex his ver-
bis probari potest: quod in libro de alimentorum facultatibus tertio, Hoc mo-
do dicat. Memini aliquando, inquit, quum estate super arborum ac fruticum,
herbarum quoque folia, mel quāplurimum fuisse repertum, agricolas velut
ludentes cecinisse. Iupiter melle pluit. Præcesserat autem nox, ut per astatem
» bene frigida (nam tum tempus anni aestivum erat) pridieque calida & sicca
» fuerat aëris temperies. Peritis quidem naturæ interpretibus videbatur halitus
» è terra & aquis à solis calore sublato, ac deinde exactè tenuatos ac coctos à
» frigore secutæ noctis concretos coaluisse. Apud nos verò rarò id accidit. In
» monte autem Libano quotannis persæpe. Itaque coria super terram extenden-
» tes, & arbores excutientes, quod ab eis defluit excipiunt, & ollas ac fictilia mel-
» le implent. Vocantque id mel roscidum, & aëriū. Hactenus. De Saccaro au-
tem nihil attulimus, quod nihil ad rem faciat. Sed de melle Cedrino abundē
satis. Ut autem ad Cedrum unde digressus eram, redeam. Cum aliquando Va-
lerium Cordū comitarer, & Lyciam quam iam nuper descripsi non procul ab
arce ad mare Mediterraneū quæ vulgus Ligornū nominat in mōte vicino cui
» alter nomen est enatā offēdissemus. Ille ut erat ingenij acerrimi Thuiā esse
coniecit, atque cū ramos amicis impertiretur. Lyciæ offerre asserebat. Sed quā
eam Cedri esse speciem agnouerim de Thuiā etiam differere mihi visum est.

Thuia arbor.

Theophras-
tus de plan-
tis differēs.
Aristoteles
de anima-
libus.



Theophrastum de plantis externis differentē le gens illud, idem de
eo iudico quod de Aristotele de animalibus peregrinis scribente.
Aristoteles siquidē dū venatores & piscatores per vniuersum fe-
rè orbē habuit, qui animalium mores obseruarent & illa animalia sibi adferrent,
non piguit illum singulorū anatomen diligentissimè cōtēplari. Sic Theophra-
stum stirpes describentem exploratores quoque per singulas prouincias habuis-
se necessarium fuit. Ex quo crediderim hoc etiam Alexandri illius inui-

Etissimi Regis maximi liberalitate factum: Siquidem cum Theophrastus Thuiam Thuiam a-
 scribit præcipuam apud Ammonis phanum atque in Cyrenensi agro nasci. Satis pud Am-
 profecto ex iis quæ scripsit constat eum locum illum non adiisse, quod ex co-
 dem capite de Thuiam planè liquet his verbis: Copiosam vel ubi urbs Cyren-
 nensium hoc tempore est comperiri, inquit, affirmant. Sed quum ego nihil in
 hoc toto opere adferre velim, nisi quod aut ipse viderim, aut observauerim
 potissimum in illis rebus de quibus nos verius re ipsam attigimus, Neoterico-
 rum quorundam exemplum, qui de rebus liberius multò quam deceat pronunciant,
 sequi nolui. Qui quanuis omnia penè ab aliis non dicam excerpserint, sed potius
 descripserint, neque de suo quicquid adiecerint, ea tamen sibi etiam nunquam co-
 gnita literis mandare non erubescunt, abundèque sibi satisfecisse videntur si so-
 lum nomen suum libello cuidam inscriptum fuerit. Itaque ne quispiam me
 Thuiam pro Cedro descripsisse putet, atque huic Lycia nostra descriptionem
 dedisse credat, hoc pro me fidem faciet quod Theophrastus de Thuiam, tamquam
 de re peregrina loquitur. Atqui frutex ille, quem Lyciam Cedrum nuncupo, assatim
 in Græcia provenit. Vtranque ergo descriptionem ex antiquis probare constitui.
 Thuiam perpetuò viret, haud secus atque omnia Cedri genera. Ea, ut referunt
 Plinius, Strabo, et Theophrastus, arbor est procera. Sed Lycia Cedrus est hu-
 milis. Thuiam intersylvestres ferotina, ut nulla ferè tardius germinet. Algoris
 etiam impatientissima est. Contrà quam Cedrus, quæ alsiosis, hoc est umbrosis
 locis provenit. Ego ut ingenuè fatear quid Thuiam sit sum nescius: nisi fortè ea
 sit quam Dioscorides Sabina alterius nomine descripsit, quam tamen Sabi-
 nam alteram apud Theophrastum nusquam inuenio, quem tamen miror Sabi-
 nam ignorasse cum illa in iugo montium nascatur. Putaverim Cedrum Lyciam, quæ
 retusam voco: Plinio Selaginem dictam qua olim Gallia sacerdotes ad multa
 utebantur. Theophrasti tamen interpretes Selaginem capite septimo libri de cau-
 sis plantarum secundo pro Coronopode verit. Thuiam iam ex Theophrasto in
 Cyrenensium agris præcipuè nasci diximus sed ex hoc dubium occurrit, quod is
 cap. 1. libri 4. de historia hac in motuum cacuminibus locisque; argentibus et ex-
 celsis enasci. Sed eum locum menda carere non puto quod quinis facile percipiet
 si Græcæ exemplar contulerit. Thuiam ramis, caudice, frondibus, sylvestri cupresso
 similis traditur, quæ certè quodammodo ad meam Lyciam accedunt. Theo-
 phrastus refert ex ea memoratas veterum templorum contignationes fuisse,
 quandamque immortalitatem materiam in tectis, contra omnia vitia, incorruptæ.
 Neque eius radice Crispius esse aliquid, nec aliunde pretiosiora opera fieri,
 ex quo Thuiam materies olim magno in precio fuit, ut quibusdam placet. Thuyæ
 materies.

In fructu nucleos hordei grano similes habet, longiores dumtaxat exiliores,
 & duriores, gustu amaro: quibus præsumptis arceatur ebrietas. Inter pauca ni-
 tidioris vitæ instrumenta hæc arbor extitit. Quare non mihi etiam Plinium
 mirari liceat! qui cum totum caput de hac arbore scribat Homerum Thyam
 & Laricem vno versu dixisse putavit. Ego vero Homerum Laricis voce
 nusquam usum fuisse puto. Sed hoc animaduertendum est, Plinium Laricem
 » pro Picea vertisse. Plinij autem verba sunt. Mensis (inquit) præcipua dos in
 » vena, crispis vel in vertice variis. Inter pauca nitidioris vitæ instrumenta hæc
 » arbor est. Quapropter insistentium ei quoque paulum videtur. Nota etiam Ho-
 » mero fuit: ^{Θείον} Græcè vocatur, ab aliis thya. Hanc igitur inter odores vtri tra-
 » dit in deliciis Circes, quam deam volebat intelligi, magno errore eorū, qui odo-
 » ramenta in eo vocabulo accipiunt, cum præsertim eodem versu Cedrum Lari-
 » cémque vnà tradat: in quo manifestum est de arboribus tantum locutum. Theo-
 » phrastus, qui primus à magni Alexandri ætate scribit quæ circa vrbis Romæ
 » quadringentesimum gesta sunt annum, magnum iam huic arbori honorem
 » tribuit, memoratas ex ea referens templorum veterum contignationes, quan-
 » damque immortalitatem materiæ in tectis cōtra vitia omnia incorruptæ. Ra-
 » dice nihil crispius, nec aliunde pretiosiora opera. Præcipuam autem eam esse
 » arborem circa Ammonis delubrum. Nasci & interiore Cyrenaica parte. De
 » mensis tamen tacuit, & alias nullius ante Ciceronianam vetustior memoria
 » est ex quo notitiæ apparent. Alia est arbor eodem nomine, malum ferens ex-
 » ecratum aliquibus odore & amaritudine, aliis expetitur, domus etiam deco-
 » rans, nec dicenda verbosius. Hactenus. Calypsus etiam & Helenes thalamos
 è Thuya conditos Homerus cecinit. Huius materies non illepido nitore
 placēs ambizioso venarum discursu, sese undulatum crispante interueniis mul-
 tiplici forma ac decore splendentibus, punctorumque aceruo exhilaratis. Hinc
 » ut Dioscorides tradit, Croco præciū maximè auxisse. Etenim Itali inquit, cro-
 » cum ob succi copiam, & coloris venustatem tingendis Thuiis dicauerūt: qui-
 » bus de causis magno venditur. Ita Dioscorides in capite de croco scribit: Sed
 » ne te lectio remoretur ^{δύα} legendum pro ^{δύα} moneo. ^{δύα} enim mortarium
 significat, ^{δύα} vero lignum est de quo agimus. Medici in Græcia quæ Vene-
 tius parer, ut est Lacintus, Corcyra, Cyprus, Creta: quæadmodum & tota Illy-
 ria apud Epidaurum & Phanam, & vrbes quæ in Iſſico sinu sitæ sunt, Ly-
 cia Cedro pro Sabina altera vtuntur quam Thuiam quidam esse existimant.
 Sed ne quispiam me Sabinam vtramque ignorasse putet: nunc de vtraque dis-
 serere operæ præcium existimavi, à priori quæ maior est incipiens.

Thuia Cro-
 co præciū
 auxit.

^{δύα}.
^{δύα}.

Sabina vtraque.

Tali quemadmodum & multi incolæ Epyri & magna Græciæ pars non studens agricultura paucas alunt in hortis herbas, præter eas ex quibus prouentum sentiunt. Ideo neque Sabinam primam neque alteram id est neque satiuam neque syluestrem bene norunt. Ambas autem suapte sponte nascentes populatim in montis Amani & Olympi Phrygiæ cacuminibus vidimus. Nos, in hortis Satiuam tantum colimus. Frigorū patientissima est Sabina, ideo ea nobis feliciter prouenit. Culta altius attollitur. Syluestris humi comam dispergit. Prisci Sabinam arborem diuidentes in primam & secundam partiebantur de prima iam dictum est. Alterius autem Sabinae folium cupressi aut Thamarisci simile est. Hoc nanque modo ab authoribus describi solet, quos sane non parum admiror, quod eā arborem herbæ nomine vocauerint. Non erit quoque mirum si cum ambæ syluestres sint, alteram cultam dixerim quam vulgus nostrum agnoscit: alteram incultam nostris olitoribus alioqui inuisam. Vt autem Sabinam alteram hic qualem in montis Tauri excelso vertice descripsimus prosequamur adiiciendū fuit aliā frequentiorē arbore quā Sabinam vtrāque videri non posse. Syluas hæc de se in summis Amani & Olympi montibus faciunt, in quibus nullā arbore præter has copiosiorē videas. Altera Sabina tota facie Iuniperū maiore referret, nisi latioribus ramis prædita esset & magis diuulsis. & appēdices multas in ramis, ut Sapinus produceret, atq; eundē in nascendo quem Taxus morē seruaret. Resinā profert in Caudice, ut Iuniperus vtrāq; eodēque modo resinā cōmāducata, tota in os puluerulēta diffunditur, nec amplius cogitur. Ideo hac in re similis est gummi Iuniperi minoris. Resinas inter se contuli quæ quidem plurimum distare mihi visæ sunt. Siquidem maioris Iuniperi Resina Mastiches vel Terebinthina in modum in os cumulatur, & nunquam in ore dissolui aut diuelli potest. Præterea Iuniperi maioris resina insigniter amara est. Transparentem resinam Sabina altera habet, duram ut Iuniperi, veluti fumo tactam. Arboris caudex sinuosus est, crassior plerunque, quā ut vir in vlnas capiat. Corticem vitis habet modicē crassum, rufum, materiam foris albam, intus veluti gilnam, cui nullā aliam similem reperimus. Est enim ei veluti indilutus quidam rubor degenerans in subnigrum. Perpetua coma viuet, suis foetibus grauida in hyeme comperitur, sed Lentisci naturam seruat, quod fructus perpetuò suo arbori infideant, decidētib; scilicet anniculis, cum aliq; iam ad maturitatem deuenerint. Fructus autem qui non perfectē maturus-

Sabina satiuā.
Sabina syluestris.
Amani & Olympi montium Sabina.
Prima Sabina.
Alterius Sabinae delineatio.

Taxus.

Cedrides rint, egregie virent. Cum autem ad maturitatem peruenerint ex atro in Cian-
neum degenerant. Arbor ipsa elegantissimo virore nitet, quæ tota fructibus
nigris suggilatur. Est autem arbor feracissima, cuius bacca vix Cedridibus cras-
siores euadunt. Arbor amygdali bene magnæ altitudinem petit, multum ad
Syluestris Cupressum satiuam accedens, sed crassiori caudice constat (nam Syluestres in
Cupressus Creta satius crassiores sunt) Huius folia omnino Cupresso correspondent, fre-
crassior quentiora tamen sunt. Ideo si arbor à longè spectetur, etiam à quouis perito à
latiua. Cupresso vix dignoscetur, siquidem illa seminibus vidua fuerit, nisi attentè
inspiciatur. Ideo cum eam primùm inspexissem, nihil de hoc dubitans Cupres-
sum esse censebam. Cum autem aliam postea suis baccis, quas in ramis singu-
lares profert onustam vidissem, ea omne dubium sustulit. Folia eius gustata
amara sentiuntur, aromaque olent, resinaceum quiddam præ se ferentia. Os
leuiter excalfaciunt bacca, quæ in huius extremis ramulorum surculis oriun-
tur, ita ut perpetuò singularis quouis surculus suam tantummodo ferat, & eam
rotundam. Hæc, merulis & Turdis gratissimus cibus, amara est, & subodo-
ra, & ut dixi, ex cianeo subnigra. Habitus ramorū & foliorum in arbore fi-
lici quodammodo similis est. Filix enim eum seruat ritum, ut foliū applan-
tum esse diceret, & veluti compressum, quod & ramis Cedri maioris accidit.
Sabinæ al- Florem non promit, sed statim seminis rudimentum apparet. Quantum ad li-
terius ma- gnū huius attinet. Agebam in Mysia in ea vrbe quæ Iconiū vocatur, vulgo
terica. Cognæ, cum inter vrendum Iuniperi maioris & Cedri Phænicia, & Sabina
Mysia. alterius ligna quæ simul cõtuli notam quærens quæ vnāquodque ab alio di-
Iconium. gnoscere, cum tanta horum inter se sit affinitas, ut trium horum ex montibus
Cognæ. vicinis in vrbes allata ligna nullo ex sese discrimine dignosci possint. Nam in
Asia apud Contieum & Iconium nullum istis frequentius intuentum oc-
currit. Eorū singulorū ut periculū facerē vnumquodque gustavi, vsi, carbonē
feci, sed id frustra. Cum verò in eum locum peruenissem vbi magna horum li-
gnorum strues asseruabatur, ex foliis tantum vniuscuiusque discrimen depre-
hendi, quod tam exiguum est, ut vix etiam à perito lignario artifice interno-
sci possit. Eorū nēpe tum caudex tum rami vitis penē cortice obducuntur, ru-
bro, lemniscas longas supra se inuicem iunctas diceret. Omnium autem mate-
ries intus rubet, in gyrum albicat carbonem seu salignum faciunt, materies le-
ues sunt igni expetita quæ facilius quàm picæ vruntur cædi faciles sunt. Sed
Sabina al- Sabina hæc multò magis quàm cætera id testitudines faciendas Turcis expe-
tera ad te- titā, quòd in rimas nunquam diffindatur. Hanc autem excauant, totam, ex eo-
studines dem ligni frusto testudinem perficientes, mediocrem quidem illam, nostris ta-
expetita. men

men quinternis aliquanto maiorem: Testudinum porrò tria sunt in Turcia discrimina, quarum hæc est mediocris, tabulam ei ex ligno nullam addunt, sed pellem ei inducunt piscis, qui vulgò Glagnis vocatur. Antiquis Hyæna, qua etiam membranæ vice in tympanis contegendis vtuntur. Plinius arborem soli Orientali, neque latinis ideo celebratam tradit Brutes nomine, Cupresso fusæ similem albicantibus ramis, odore Cedri cum accenditur quam ego Sabinā alteram esse interpretor. Claudius Caesar fumum eius contra alia ligna esse remedio putauisse dicitur. Parthos, folia huius potionibus inspergere, traditur, eamque nasci ultra Pasitigrim in finibus oppidi Sitticæ in Iagro mote. Huc facit etiam quod rudimentum nominis Greci Brathys luxatis literis, & aspiratione sumnota videatur elucere. Eam fortassis quam Theophrastus Thuiā vocauit Dioscorides Sabinam alteram nominat. Notæ certæ omnes quæ suprà dictæ arbori tribuuntur Brutes appellata, omnino cum illis conueniunt quas ego Sabinæ alteri paulò antè tribuebam. Huius alterius Sabinæ arbores iam in Europa atque adeò in Gallia, multis (vt paulò infra scribam) locis visuntur, in Regia potissimum Fontanæblei, quam ille qui Francisco Galliarum Regi attulit, vitæ arborem cognominauit. Ex hac arbore, cum adhuc exigua admodum existeret, ramulos vultimus: quos cum olim Renatus Bellayus episcopus Cenomanensis, qui vnicè rei herbariæ studebat, nostra opera accepisset, eorū alterū domi suæ conseruit, alterū verò in hortis diuæ Mariæ Lutetiæ, qui usque excreuit, seseq; à solo erexit, vt proceritate longè parentē vicerit. Est & arbor alia in eiusdē loci hortis regis enata, quā Pinastrū esse asseuero, cum tamē prædicto nomine ab eo qui Regi donarat appellata fuerit. Nunc videndū est an notæ huius arboris vitæ, cū eadē quā iā in Asia & monte Tauro obseruaueram, conueniant, qua multi iam nostra opera Galliæ horti virent. Ea rectos promeret ramos: nisi parūper ad foliorū productionē reflecteretur. Ramos mittit geniculo bene robusto arctissimè caudicē amplectentes, in quibus folia Cupresso similia essent, nisi supra inuicem sessilia, & compactili nucamento procumberent. Ramus totus cum foliis applanatus videtur esse, eo inquam modo, tanquam si quis studio cum prelo presserit. Arbor hæc in tantam altitudinem apud Fontanæbleum excreuit, vt quanuis nondum nonum excesserit annum, brachio tamen elato à quolibet procero homine vix possit ad eius cacumē pertingi: Ea nondum semina prompsit. Gustata folia amara sentiuntur & odorata maximè ad Saluiam accedentia. De cortice nihil adhuc certi tradi potest, quo ad in ampliorem vastitatem excreuerit.

Glaius.

Hyæna.

Brutes.

Claudius

Caesar.

Arbor vi-

tæ.

Arbor vite

in hortis dī

uæ Mariæ.

Alia arbor

vitræ.

Arboris vi

tæ descri-

ptio.

De Cedria, Pissæleo, Cedræleo, & aliis permultis rebus
quæ ab iisdem arboribus proficiuntur.



Cedria.

Betula ce-
driā facit.
Ex iunipe-
ro cedriā
fieri.

Oleum de
Cade.
Katranū.
Pix liqui-
da.

Cedrium.

Prutia pix.

Teda picē
liquidā &
durā facit.
Cedria.

Mumia.

Vum iam satis abundè de omnibus Cedri speciebus sigillatim di-
ctum nobis videatur, superest ut nunc quoque Cedriam perse-
quamur. Cedria ex quavis resiniferarum materia, modò pinguis
sit, promiscue fieri potest. Sed non quemadmodum quavis Picea Cedriam fa-
cit, neq; quavis Cedrus pinguis est. Ex Larice porro modò materia pinguis sit
Cedriam facimus. Nec mirum cuiquam videri debet, si Cupressum Cedriam
efficere posse dixero, atque etiam Betulam, ex quibus eam fieri posse asseuero.
Nec minus est dissimulandum ex Iunipero Cedriam fieri, quam omnibus aliis
posthabendam censeo, omnium nempe deterrima iudicatur. Vulgus oleum de
Cade vocat. Cedriam parū quid à Pice liquida abesse, postea indicabimus. Suā
vbiq; in Gallia Arabicam appellationem retinet. Vulgus nostrū Rothoma-
gi, Lutetiæ, Lugduni, apud quos copiosissima est aliunde aduecta Katranum
vocat. Cedriam Plinius ex teda fieri lib. 6. cap. 11. his verbis testatur: Pix li-
quida, inquit, in Europa à teda coquitur, navalibus muniendis, multosq; ad
alios vsus. Lignum eius concisum furnis vndique igni extra circumdatum fer-
uet: Primus sudor aquæ modo fluit canali: Hoc in Syria Cedrium vocatur, cui
tanta vis inest, ut in Aegypto corpora hominum de functorum eo perfusa ser-
uentur. Mox subdit: Sequens liquor iam crassior Picem fundit. Hac rursus in
cortinas areas coniecta igni spissatur (contextus Plinij acetum habet sed ego
ignem lego) & coagulata Prutiæ cognomen accepit. Hac à priore pice. differe-
rens, colore rutilante, & quòd pinguior est. Deinde addit. Primus liquor sero-
sus & liquidior nigerrimus est & odoris grauissimi. Sequens paulò crassior,
postremus durior minusque olens. E Teda cum liquida tum dura omnia illa
sunt. Dioscorides cum Cedriam exponit. Cedrus, inquit, arbor magna est ex
qua picem colligunt, quæ Cedria vocatur. Mox, Cedria (ait) optima est, crassa,
perlucida, grauis odoris: quæ dum effunditur non dissipata coit: Cui ea vis inest,
ut defuncta corpora conseruet, & viuientia corrumpat. Qua ex causa mortuo-
rum vitam aliqui appellauere. Hac Dioscorides. Quod si aliquis ante eum Ce-
driam, mortuorum vitam appellauit, oportuit certè corpora, quæ ea con-
diebantur à Grecis fuisse cognita: quæ nunc errore nefando vulgus Mu-
miam appellat. Vestimenta quoque, & pelles eximia calfaciendi, & sic-
candi dote, illam corrumpere tradit. Quare autem pelles dicat, interpretor,
quòd in pecudum pellibus asportari olim, ut nunc etiam in oriente in vtri-

bus fit, soleret. Scribit præterea Dioscorides magnum esse illius ad lucernas vsum, quem locum Marcellus, aliter quam Ruellius vertit. Plinius verò sequutus Dioscoridis sensum. Cedrus magna, inquit, quam Cedrelaten vocant, dat picem quæ Cedria vocatur, dentium doloribus vtilissimam, frangit enim eos & extrahit, dolores sedat. Cedri succus quomodo fieret iam diximus, magni ad lumina vsus ni capitis dolorem inferret. Defuncta corpora incorrupta æuis seruat, viuientia corrumpit: mira differentia, cum vitam auferat spirantibus defunctis pro vita sit. Plinius secutus planè singula, quæ a Dioscoride referuntur censet Cedria nos tutò in lucernis vti posse, ni fumus capitis dolorem inferret. Hinc meritò quis dicat Cedriam medicamentum esse liquidum, cum idem autor iam ante picem liquidam vocauerit, Cedriam Auienna Serbin sua lingua vocat. Sed Serapio Kitram. Non est aspernanda Arabum sententia in hac nostra tractatione, quandoquidem Turcæ vtentes barbaris appellationibus, Si ad Arabicam conferantur suas voces in exprimendis omnibus medicamentis ab Arabibus oriundas habent. Cuius rei periculum feci: Siquidem Troadem visens, quò Troiæ illius antiquæ ruinas conspicerem ad Sesti & Abydi arces, ad fauces Bosphori appulsus, intellexi naues Propontide egressuras in Hellespontum deuenire cogi, atque illic tres dies continuos ancoras iacere ante portum in statione ad arcem, vt Turcæ patrio more diligenter per hos dies, quid in naue vehatur, quærant. Est enim consuetudo vt antequam externi homines in Mediterraneum delabantur nauem lustrant, quærentes an aliquis ex fugitiuis ergastulorum suorum intro suppressus sit, mitius tamen cum Turcis agentes: nam si prospera sit nauigatio statim soluuntur. Quod si forte in ea disquisitione Turcæ quempiam ex seruis fugientem in naue delitescentem deprehenderint: nauclerus & mercator magna pecunia mulctantur. Negotiatores autem acceteri vectores interim & Cedriam & Picem à Turcis emunt quam vulgus Turcarum, vt Gallorum quoque katranum vocat. Proinde Turcæ tantam etiam nunc Cedriæ quantitatem parant in Asia vt inde ad varios humani generis vsus per totum orbem immensum librarum transmittant numerum. Turcis solenne est cum pecudes de glubunt, ex pellibus omnibus vtres facere, quibus quicquid liquidum est impositum apud eos venire solet. Ideo apud Sestum in cellis videas pecudum vtres Cedria plenas, quarum singulæ maioris non vaneunt quàm Ducato. Hæc est Cedria qua Aegyptij olim sua funera asservabant perennia.

Cedrus
magna.
Cedrelate
Cedria.

Cedria.
Pix liqui-
da.
Serbin.
Kitran.

Sextus.
Abydus.
Hellespon-
tus.

Cedria.
Pix.
Katranū.

Vtres Ce-
dria ple-
nas.

Nostram vulgarem Mumiam (quæ antiquorum seruatum corpus est) ex Cedria potissimum fieri solere, Priscorum autoritate hic confirmatur.



Osteaquam de Coniferis arboribus scribere, atque his ea adicere quæ ab iisdem profisciscuntur, statutum est, Cedrorumque historiam iam dixerimus, reliquum est ut Cedriam quoque cum iis, quæ à Cedro nomen habent, persequamur, quod ab hac corpora in Aegypto eius seruanda condirentur, idque seruati cadaueris, aut medicati corporis nomen antiquum habuisse Dioscorides, Galenus, Paulus, & Aëtius multis verbis de hoc seruato cadauere, ut & de Cedria meminerunt, quorum autoritate nostram vulgarem Mumiam veteribus non fuisse ignotam probari potest. Hoc autem ex Galeno 7. de Simplicium medicamentorum facultatibus constat, ubi de conditaneo cadauere siue medicato funere loquitur. Caterum, inquit, Cedrea (vocatur ita Cedri oleum) quartum etiam ordinem videtur attingere quemadmodum calida, simul & tenuium partium. Mollem itaque carnem promptè, citraque dolorem putrefacit, simul alia omnia, quæ cum eiusdem sint in calefaciendo ordinis, adiunctam etiam habent substantiæ tenuitatem. At in duris plusculo tempore, & vix effectum potest consequi. Porro omnia talia medicamenta Septica vocantur, & Septa: sed inter sese maioris minorisq; ratione dissident. Est autem in hoc genere medicamentorum ex primo & infirmissimo ordine Cedrea, pleræque enim eorum admodum sunt efficacia. Talia itaque & mortuorum corporum carnes corrumpunt, ac Cedrea exiccat, simulque à corruptione tuetur corpora demortua: ut pote humiditates eorum depascens. Caterum solida corpora haud attinges. At in viuentibus calor ipse, qui in corporibus est Cedreæ vires adaugens, causa efficitur, ut teneræ ab ea carnes deurantur. Hactenus hic Galenus Cedream corpora demortua tueri, & à corruptione vindicare palam scribit, ut pote quæ humiditates eorum depascatur. Ex quo liquet hanc esse materiam, quæ, (ut ipse scribit), corpora condiebantur. Corporis humani ossa etiam durissima quæque, ut sunt radij & vlnæ, clauiculæ, vertebrae, scapulae, in summa totius Sceleti compages subire humore enim plena nigro dum franguntur, apparent. Ossium quoque substantia amplius esse alba desinit, ita ut nigra & fragilia euadant, ex quibus coniicimus teste Galeno, materiam illam, quæ sic corpora cadaueris

Mumia vulgaris.

Cedri Oleum.

Septicamēdicamēta.

Cedria ossa durissima Subit.

condiebat, liquidam fuisse, quæ ita ossium cavitates impleret. Quam rem Dioscorides iam ante Galenum, scripserat, dum aperte conseruatorum cadauerum in cap. de Cedro. mentionem fecit his verbis. Ea, inquit, Cedriæ vis inest, vt defuncta corpora conseruet, *ἡ δὲ ὀστέων ἰσχυρὸς τῆς αὐτῆς ἐκείνου τοῦ.* id est, Qua ex causa & mortuorū vitam aliqui appellauere. Hic Dioscorides apertissime vulgarem Mumiam, siue cōditum corpus describit. Galenus Variè Cedriam nominat, modo resinam, modò lachrymam, modò picē, modò Cedriam. Nam illam quæ ex Cedro arbore manat, Resinam appellat, seu crudam lachrymam, ad discrimen eius quæ coquitur. Quæ autem à Cedro proficiuntur aut sponte effluunt, vt resina, aut lachryma: aut arte parantur, vt Cedria. Sed hæc, vt iam dixi, vi ignis elicitur, quæ re vera à Turcis, melius multò quàm à Cretensibus perficitur. Si quidem ad Diētum mōtem liquorem humidum, quem è tēda coquunt, multò duriorē eliciunt, quàm qui ad Idam Troadis hanc præparant. Illi etenim tēdas in assulis sub Dio asseruant & in sole insitam humiditatem per totam æstatem exuere sinunt. Hi verò recentem Picæ præpinguem caudicem in assulas scindunt, ex quibus furnum concameratum grandem admodum complent, occludētes vndique, meatum tantum in summo relinquentes, non ampliorem quàm quo hominis caput possit intromitti, ligna supra accenduntur, atque ita paulatim aduruntur. Interea liquor per meatum, qui sub furno est subterraneo in suam foueam delabitur. Is autem initio liquidus fœtidusque est, qui è scrobe concha in ouium pellibus excipitur, aut cucurbitis, aliisue lagenis. Quod ex eo magis coctū est, retorridum fit, pixque euadit. Sunt qui ex Cedria picem hoc modo faciunt, quicquid in scrobem defluxit incendunt, & ligneis longuriis miscent. Cunque sufficienter coctā esse sentiunt, solertia quadā totū ignē à pice extinguunt, atque in scrobes vicinas forma quadrata suffossas (quo melius & facilius possint transferri, elutriāt & refrigerare sinūt. Sed inter coquendū Cedriā vt pix fiat, rustici plerunque carniū frusta in eā iniiciētes, tantisper ibi feruere sinunt donec probe excocta sint, quibus illi postea vescantur. Verū quoniā è Cedro per multa fiūt, quæ vulgaribus etiam nominibus variè nuncupantur, melius vt ea intelligentur, paucis id perstringendum putauimus. Est medicamentū, quod Græcis Cedreleō à Cedribus nomen habuit. Cuius Plinius lib. 15. cap. 7. meminit, quod quemadmodum ex citro, inquit, & Cupresso oleum fit, Sic nucibus iuglandibus quod Cariynum, malis Cedri, quod Cedreleō. Hæc ille. Est autem differentia inter oleum Cedrinum duobus nominibus dictum, & Cedreleum vno nomine appellatum Gaza apud Aristotelem initio tertij. capitis libri septimi de animalibus pro

Cedria
mortuorū
vita dicitur
esse.

Cedriam
Gal. Variè
nominat.

Diētus
mons.
Ida Troa-
dis.

Pix.

Cedreleō.
Citrium.
Cupressi-
num.
Cariynū.
Oleū Cæ-
drinon.

Oleū iuni-
perinum.
Pissæleon.
Cedreleō.

Huile de
cade.
Du Tac.

Decade
serbin.
Tacum.

oleo Cedrino Iuniperinum reddit. Pissæleon à Cedria separatim dum coqui-
tur velleribus supra halitum expansis fit, hocque est Pissæleon, quod aliqui
oleum Cedrinum interpretantur. Ex quo liquet quòd Pissæleon à Cedreleo
differt. Vulgus Galliarum habet aliquid quod Cedria aut Pici liquidæ pror-
sus respondeat. Duobus autem nominibus id appellare solet. Vno modo, Huile
de Cade, alio verò, du Tac. Sed quemadmodum variam sortitur nomencla-
turam, sic ex variis materiebus fieri consuevit. Sunt enim artifices, sed alio-
qui rustici, qui ex quibusvis materiebus veluti Iuniperi, Fraxini, Sabine, Ce-
dri, & eiusmodi lignis adhuc virèribus, liquorem pici liquidæ aut Cedriae si-
milem exudare cogant: nam indigenæ Auignonenses, Provinciales, & Lin-
guoscitones eo maximè oleo vtuntur, quod ex Phœnica & Lycia Cedro fit,
& duobus nominibus De cade Serbin vocat. Id autè quo nostri hic in Gallia
Celtica vtuntur, quod Tacum vocant. Verius è lignis Iuniperorum perfici vi-
detur, idque à morbo ouium cui mederi solet, nomen habet. Est autem conta-
giosa quedam lues, quæ populatim seuit & interficit oues, in quo medendo
rustici cum nobis doctores sint, eo opus habentes pharmacopolas adeunt, à qui-
bus & Tacum postulant, quemadmodum in inferiori Gallia Ducade Serbin
nomine quidem vulgari, sed quod Iudæi populum sic docuerint. Cum verò Ce-
dria liquidam picem referat. Superest vt de ea etiam quod reliquum est ad-
ficiatur.

Pix liquida.

Pix liqui-
da.



Pix Spissa.
Brutia.

Palimpissa.
Pix Boscas
Visci mo-
do lenta.

Liquida pix nihil prorsus, aut saltem parum quid à Cedria dif-
ferret, nisi minus cocta esset. Dioscorides vtriusque Cedriae
& Pici liquidæ meminit. Plinius hæc de liquida pice ha-
bet: Pix quoque vnde, & quibus conficeretur modus, inquit,
indicauius. Et eius duo genera, spissum liquidumque. Spissarum vltissima
Medicina est Brutia, quoniam pinguisima & resinosisima. Vtrasque præ-
ter utilitates, ob id magis rutila quàm ceteræ. Id enim quod in hoc adiiciunt,
ex mascula arbore meliorem esse, non arbitror posse intelligi. Hactenus. Hæc
quod pix liquida Brutia ex mascula arbore melior sit non eo modo legitur a-
pud Dioscoridem. Nam, vt iam supra scripsi Dioscorides vtramque picem,
haud secus ac Plinius habet liquidam & aridam, sed ex liquida aridam fie-
ri his verbis docet. Liquida pix (inquit) decocta inspissam coit, quam vocant
aliqui Palimpissam: quo in genere quedam visci modo lentiscit, Boscas co-
gnominata, altera sicca est. Probat puræ, pinguis odorata, subrufa, resinosa

qualis Brutia & Lycia, picis resinaque simul naturam habentes. Quantum ad picem attinet, liquida pix cocta coit in duram. Sic Cedria coctione paululum inspissata euadit in picem liquida. Ideo liquida pix est paulò Cedria durior, ut Cedria est liquidior. Ut autem Cedriam videas idem cum pice liquida esse, lege Plinij caput 11, lib. 16. qui hoc modo scribit. Pix liquida, inquit, in Europa è Tæda coquitur naualibus muniendis, multosque ad alios vsus. Lignum eius concisum furnis vndique igni extra circumdato, feruet: primus sudor aquæ mode fluit canali. Hoc in Syria Cedrium vocatur, cui tanta vis inest, ut in Aegypto corpora hominũ defunctorum eo perfusa seruentur. Hactenus ille. Sed paulò post addit, Lentore ab alia pice differens Dioscorides in præfatione sui libri, Cedriam & picem liquidam habet. Aenea vasa, inquit, oculariis medicamentis liquidisque, & omnibus iis quæ aceto, pice liquida aut Cedria componuntur, conueniunt. Hactenus. Liquidam picem Turcæ raro coquunt, sed Cedriam affatim. Hinc non vnus est picis liquida faciendi modus. Plinius Rabulanam picem condiendo vino idoneam scribit lib. 14. his verbis: Italia pars aliqua Rabulana pice: ac resina condire musta vulgare est pix ei, prouinciisque finitimis. Paulo post addit: Et in hoc tamẽ genere, & in omni alio subministrant vasa ipsa cõdimẽtis picis. Addit Plinius lib. 14. cap. 20. Pix in Italia ad vasa vino condienda maximè probatur Brutia, quæ fit è Picea resina: In Hispania autem è Piceastris minimè laudata. Asia picem Indicam maximè probat. Indicam inquam nõ ex India, sed ex Ida monte, vnde Indicam nomen Græcia indidit. Macedonia Piericam, Vergilius Nariciam, sed ego Lariciam legendum censeo. Pix cum liquida tum dura, fluxus est combustæ in tæda suæ resinæ, qui si è tæda humida manarit, liquidior existet. Si autem sub dio diu exsicceetur, durior inter vrendum euadet.

Indica pix
Asiæ ex ida
mõte Troa
dis.
Pix mace-
donica.
Pierica
pix.
Lariciam
apud virg.
pro Nari-
cia lege.

De Picea & pice, & quid tæda sit explicatur.



Edriam qua olim funera conseruabantur, è Picea & resiniferis fieri diximus atque quid de Picea à Theophrasto dictum sit & Pinu retulimus: nunc verò nobis visum est resiniferarum omnium sigillatim descriptionem tradere. Nam posteaquã Cedrorum genera descripsimus, optimum putauimus, ut ad reliqua coniferarum resiniferarumque genera transiremus. Cedriam è tæda potissimum fieri probauimus. Tæda autem pars pinguior cuiuscunque arboris coniferæ, sed maximè Piceæ esse ostendemus. Quocirca à Picea inchoandum duximus. Picea vox

Tæda.

- Pinus.**
 πίνος
 πίνος
 est Latina à Græca πίνος deducta, ad discrimen Pinus quæ πίνος Græcis dicitur. Vulgus Græcorum in hodiernum usque diem Piccam πίκκος appellare solet, quæ apud eos, ut in nostra quoque Gallia vulgatissima est. Effer autem Picea nobis alioqui satis vulgò cognita, si diligentius perpenderemus: nam ea non tantum in altioribus frigidorum montium iugis nascitur, descendit etiam in planitiem, ut in triviali illo itinere quo à Lugduno Lutetiam itur, duobus ab Urbe diebus itineris, in transitu colliculi quem vulgus de Tarare, nuncupat, videre licet. Parvus hic Mons, paulo supra pagum sui nominis situs est, in quo piceas ubique enatas, & circummontem hyllescere videbis. Incole piceas istas pinus agrestes pins sauages vocare consueverunt sed falso. Nam Picea, ut paulò post ostendam, à sylvestri pinu, id est Pinastro longissimè abest. Abietes quoque in eodem tractu plures enascuntur, sed in alio quidem colle vicino. Piceam (ut dixi) sola satiatione euariare comperi. Montana etenim dissimilis est campestri. Picea cum primùm semine erumpit: nam (ut iam dixi) nec talea, nec surculo, nec propagine nec auulsione seritur, multiplicibus consurgit surculis rigentibus, & foliolis in gyrum singularibus in mucronem desinentibus, iuniperi folium tunc referentibus. Cum verò adoleuit, tum bina perpetuò folia ex tubulo oriunda conspiciuntur. At verò ubi in arborem excreuit, siquidem in plano extra hylas sita sit, caudicem contortum habet, subrubro cortice vestitum, rimis hiulcum, atque ubi consenuit, fungosum. Mox ubi in ramos diffunditur, eos sinuosos, linentes, ac perpetua fronde virentes producit. Sed ea si sola in plano proueniat nunquam procera euadit. Sed mediocris arboris altitudine contenta esse solet. Comam in latum expatiantem explicat materiam mollem, leuiter rubentem habet, cariei alioqui obnoxiam. Ramos fragiles profert, qui cum crepitu rumpuntur. Piceæ resinam exudant odoratam, subalbam, amaram πίνος Græcè spagas vero Latine dictam. Ramorum cortex ferè similis est cum colore tum figura cortici caudicis laurorum: nam superior pars liuida. Folia piceæ exilia, rigentiaque semper gemina sunt, surculorū tantum vestientia fastigium, quorum color cinericius est. Materies piceæ medullam quidem habet, sed tam exigua est, ut vix appareat. Folia gustum subacidum & adstringentem præseferunt. Piceæ rami in tria partiri gaudent usque ad extremos surculos. Coni piceæ caudici firmissimè hærent, qui semper retrogressi crassiori pediculo, adunco, breui, contorto annexi iunguntur. Picea, quæ in planis nascitur, mox ab radice brachiatur, cuius si caudex paulò profundius vulneretur, largam fundet resinam per initia liquidam, transparentem ut Laricis. Postremo albescit, & dura redditur: quæ si gustetur subamara cum iuncunda
- Mons Tarare.**
 ab Urbe diebus itineris, in transitu colliculi quem vulgus de Tarare, nuncupat, videre licet. Parvus hic Mons, paulo supra pagum sui nominis situs est, in quo piceas ubique enatas, & circummontem hyllescere videbis. Incole piceas istas pinus agrestes pins sauages vocare consueverunt sed falso. Nam
- Pinastr.**
 Abies.
 Picea montana.
 Picea, ut paulò post ostendam, à sylvestri pinu, id est Pinastro longissimè abest. Abietes quoque in eodem tractu plures enascuntur, sed in alio quidem colle vicino. Piceam (ut dixi) sola satiatione euariare comperi. Montana etenim dissimilis est campestri. Picea cum primùm semine erumpit: nam (ut iam dixi) nec talea, nec surculo, nec propagine nec auulsione seritur, multiplicibus consurgit surculis rigentibus, & foliolis in gyrum singularibus in mucronem desinentibus, iuniperi folium tunc referentibus. Cum verò adoleuit, tum bina
- Picea planici.**
 perpetuò folia ex tubulo oriunda conspiciuntur. At verò ubi in arborem excreuit, siquidem in plano extra hylas sita sit, caudicem contortum habet, subrubro cortice vestitum, rimis hiulcum, atque ubi consenuit, fungosum. Mox ubi in ramos diffunditur, eos sinuosos, linentes, ac perpetua fronde virentes producit. Sed ea si sola in plano proueniat nunquam procera euadit. Sed mediocris arboris altitudine contenta esse solet. Comam in latum expatiantem explicat
- Resina Piceæ.**
 Pitiyne.
 Spagas.
 materiam mollem, leuiter rubentem habet, cariei alioqui obnoxiam. Ramos fragiles profert, qui cum crepitu rumpuntur. Piceæ resinam exudant odoratam, subalbam, amaram πίνος Græcè spagas vero Latine dictam. Ramorum cortex ferè similis est cum colore tum figura cortici caudicis laurorum: nam superior pars liuida. Folia piceæ exilia, rigentiaque semper gemina sunt, surculorū tantum vestientia fastigium, quorum color cinericius est. Materies piceæ medullam quidem habet, sed tam exigua est, ut vix appareat. Folia gustum subacidum & adstringentem præseferunt. Piceæ rami in tria partiri gaudent usque ad extremos surculos. Coni piceæ caudici firmissimè hærent, qui semper retrogressi crassiori pediculo, adunco, breui, contorto annexi iunguntur. Picea, quæ in planis nascitur, mox ab radice brachiatur, cuius si caudex paulò profundius vulneretur, largam fundet resinam per initia liquidam, transparentem ut Laricis. Postremo albescit, & dura redditur: quæ si gustetur subamara cum iuncunda
- Coni Piceæ**
 greffi crassiori pediculo, adunco, breui, contorto annexi iunguntur. Picea, quæ in planis nascitur, mox ab radice brachiatur, cuius si caudex paulò profundius vulneretur, largam fundet resinam per initia liquidam, transparentem ut Laricis. Postremo albescit, & dura redditur: quæ si gustetur subamara cum iuncunda

cunda quadam saporis gratia & aromatica sentietur. Nullos flores facere creditur, sed ego iulos, quos hyeme profert, florum loca esse censco. Coni rudimentum paulatim capeffens incrementum compactili congerie nucamentorum turbinatur, tuncque pediculum quo arbori inhaeret rectum habet. Is autem postea augefcens reflectitur. Piceæ in Corcyra nigra vastiores ficubus non attoluntur. Piceæ omnes radicem, tanquam palum, humi rectâ defixam, lignosam foris nigrâ, gustu acerbam habent. Piceæ quæ in verticibus montis vulgo Spachia dicti, olim Dictæi consurgunt, in vastitatem diffunduntur, atque altitudinem consequuntur: nam, cum iam Picea adulta est, tunc pini instar in vertices summos, hinc inde ramos diffundens comam facit latissimam: folia æquæ, ut in reliquis perpetuò gemina habet, veluti ab vno tubulo ad ima annexa, gracilia, & oblonga, acuta. Ramos mox ab imo caule emittit. Ea annicula trunco glabro est prædita, Senescens verò caudicem consequitur scabrum, teneriores tamē ramuli glabri sunt. Hac nota à Picea, quæ in plano dissilit, differt, quòd conos impares quidem atque turbinatos habeat, sed non ut in iam dictis quæ in plano nascuntur retrogressi hærent: nec ita pediculo crasso firmantur, sed caudici infirmo pediculo annectuntur, quorum rudimēta circa Martium mensem sese produnt, neque tamen illi primo statim anno maturefcunt. Ex huiusmodi picea, magna tædæ pars eius quæ in Creta nascitur, excipitur, ex qua Cretenses Tædarij picem & Cedriam conficere solent. Pagi, qui vulgò Spachia appellatur indigenæ, arborem circuncidunt, ut tandem morbosa fiat, & in tædam conuertatur, quod secundo tantum anno accidit: deinde ligna assulatim concidunt, ex quibus exsiccatis postea picem conficiant: nam ex humidis Tædæ lignis Cedria melius quàm pix fieri solet. Theophrastus capite tertio libri noni picis faciendi modum, qui suo tempore erat fusiſſimè describit. Cuius verba hîc adposuimus, quibus melius res tota intelligi possit. Picem, inquit, vrere hunc in modum consueverunt, cum locum æqualem præparaauerint, & veluti area facta concursum habente, in medium diligenter pauimentarint, truncos perfissos componunt: proximè sanè compositioni carbonem facientium, præterquàm quod sine fossa opus perficiunt, lignis erectis, & inter se coherentibus, ita ut altitudinem assiduè pro multitudine capiāt. Quod fieri aiunt cum compositionem descripserunt circuitu centenorum octuagenorum cubitorum: altitudine verò cum plurimum sexagenorum, aut centenorum, & quinquagenorum ambabus, si tæda pinguiſſima sit. Cum igitur tædam ita construxerint, & materiam pertexerint, aliqua terra superinfusa vndique, summa cum diligentia occultant, ut ignis nulla ex parte emicare possit. Pix enim

Iuli in Picea.

Picea Corycensis.
Radix Piceæ.
Picea dictæi montis.
Folia Piceæ.

Conorum picæ differentia.

Tædarij Cretenses.

Picem ex Picea fieri.

peribit, si id acciderit. Succendunt autem per aditum relictum: dein eam quo-
que partem stipant materia, & obstruunt terra, reliquaſque omnes obser-
uant, & quacunque fumum protrudi viderint, scalis scandentes, terram
assidue infundunt, quo nullo pacto flamma erumpere possit. Canalis verò per
medium structus aceruum, picem fluentem in foueam ducit, cubitis circiter
quindecim ab acervo. Pix effluens tactu frigida fit. Vritur duos dies, & toti-
dem noctes cum plurimum: Sape enim postridie ante solis occasum exusta iam
est, rogusque cessit. Id enim euenit cum nihil reliquum est, quod amplius fluat.
Totum autem tempus, quo tæda vritur, vigilantes obseruant, ne quid ignis e-
rumpat, & sacrificant atque concelebrant precantes, ut pix sibi copiosa, bo-
naque benignitate fiat deorum. Hæc ille. In Creta autem nostro seculo eodem
ferè modo picem excoquunt, parua ab iis quæ à Theophrasto differentia. Fur-
num in sublimi latum construunt ad ima in angustum desinentem, qua parte
cratrem paulò inferius construunt, deinde struem quandam lignorum superin-
iiciunt. Ignem postea desuper accendunt, qui oleosum ligni liquorem inferius
subsistere ad ima compellit, qui petens exitum per meatum descendit, seque in
foueam vicinam recipit, ex qua pix nigerrima emanat: quæ omnium optima
censetur. Nigrior efficitur, si ligna multum sicca fuerint, & multo magis si as-
sulatim scissa sub sole totam æstatem permanserint. Hoc modo pix fieri solet,
sed ex prima fouea ad minores transfunditur, in quibus cum refrixit, cogitur,
atque induratur. Pix optima purissimaque, quam loca admodum aprica &
aquilonia præbent. Contra quam opaca, horridior limbumque referens. locis enim
admodum depressis atque opacis, nec vllò quidem pacto picea gignitur. Picea
quæ in Ida Troadis nascitur plurimum ab aliis discrepare comperi. Siquidem
in Ida, Martio mense breues inulos ut Coryllus promit: quo tempore Coni à piceis
montis Olympi decidunt, quod aliarum regionum piceis non accidit. Pedicu-
lus, quo Coni ramo adhærent, gracillimus est, quare cum maturuerint leui ven-
torum flatu deturbantur, decutiunturque ab arbore, cæterorum fructuum mo-
do, cum tamen in aliis ferè omnibus anniculi, cum nuper nascentibus in arbo-
re permanere comperiantur. Quod in Ida Cretæ, Lyssa Illyriæ, & in Schiro
Cycladum insula animaduertimus, & diligenter obseruauimus. At verò Picea
quæ in Gallogræcia circa Abonimeniam urbem & Cottiæm, quæ Turcico no-
mine, Cüte dicitur, & ea quæ in montis Olympi Phrygiæ iugo nascitur, ad cu-
ius radices Bursa vrbis, de qua sæpe meminit Galenus celebris nobili emporio,
& balneis & infinitis Græcorum & Romanorum monumentis sita est, plurimum
à se inuicè dissident eæ porro, quæ ad summum montis Olympi cacumen, aut

Quomo-
do creten-
ses picem
coquant.

Ida Troa-
dis.
Idi Piceæ.

Ida Cretæ.
Lyssa Illy-
riæ.
Schiros.
Picea iugi
montis
Olympi.

aliorum gelidissimorum montium proueniunt. Abietis rectitudine constant, cortice (si ad alias comparetur) glabro & subalbido, ramos serie quadam in caudicis ambitu, abietis in modum cruciformes, mittunt, haud secus ac Rubiæ folia, quæ quemadmodum circum caulem stellatim decussantur, sic huius rami ex eodem geniculo stellatim prodeunt, non autem confuso ordine, ut in aliis Piceis & multis arboribus tum Platano tum Fago, tum cæteris aliis accidit. Paucioribus constat hæc foliis geminis, aliis quidem piceis similibus, sed minoribus: Conos usque adeo exiles, ut etiam maiores iuglãdis nucis magnitudinem non excedant, qui etiam facilius ab arbore decidunt. Propontidis piscatores, ut & Euxini subere carentes Picearum corticibus utuntur, quos Vallachi ad eos transmittunt, quibus non secus atque subere sustinendisagenis in piscationibus utuntur, quemadmodum & circa Athon montem cucurbitis. Inter resiniferas pinus & picea (mirum dictum) erucis venenatissimis sunt obnoxia, magis quam quæuis aliæ sui generis. Nã et si sæpius contingat, ut Abietes, Sapini, Larices, Pinastris in eodem quo picea sunt tractu nascantur, illæ tamen ab erucis immunes esse solent. Picea verò tam multis erucis scatet, tam in montibus quam in plano, ut magna arboris pars albedine ceu telis arancarum obtegatur. Erucæ siquidem telas prætenues texunt araneorum telis similes, in quibus nocte quidem delitescunt, Interdiu autem cum à frigore, imbre, vel Borea vento laceffuntur intrò sese recipiunt. Vbi verò dies elucescit, ita per ramos sparsæ vagantur, ut tanquam apum examen altera alteram insequens appareat. Interdum quoque accidit, ut piceas suis foliis denudent, easque ita erodant, ut totius arboris folia absument, nihilque nisi ramum relinquant. Perniciosissimum veneni genus erucam esse compertum habeo, quod neque veteres latuit, quæ eas qui in pinu, & picea nascuntur *πινυράκια* vocauerunt, nostri pinorum erucas. Dioscoridi id abundè decantatum est, cæterisque qui eum sunt secuti, qui tam exitialem veneni vim eas habere scripserunt, ut his qui illas hausissent aluum ac stomachum inflammatione torqueri, pruriginē concitari atque corpus totum exæstulare facerent, multa que alia Symptomata excitarent. Quarum rerum dum rationem aliquam ipse inuestigare studeo, cōperi tandem meo maximo malo, multa ab his hominibus incommoda prouenire. Siquidem cum per locum in quo Piceæ consitæ erant istis animalibus onustæ transirem, aliquotque ramos cum telis, in quibus erucarum examina latebant euulsissem, mecumque linteis inuoluta detulisssem, tandē post duos dies accidit, ut foras omnes per vnicum foramen tenue egrederentur, quas nuda manu prehensens in pixidem inclusi. At ille quæ multum firmiter pedibus in-

Coni exiles Piceæ.

Cortex Piceæ suberis vicem pensat. Picearum erucæ.

Venenū pinorum erucis.

Pithio cā-
parum de-
scriptio.

Picea mas.
Picea fœ-
mina.

hærebant, & tela quam semper quocunque eant nent sese firmaverant for-
tiori digitorum compressione uti me adegerunt. Quæ causa fuit cur earum villos,
id est lanuginem omnem quibus ipsæ obsidentur attererem, in qua attritione
villi in cute, atque etiam carne digitos meos subingressi effecerunt, ut tres in-
tegras dies tantum pruritus, calor, & doloris acerbitate sentire, ut ne manum
quidem interim tangere, neque in lecto noctu continere, nec propter cruciatum
dormire potuerim, brachium verò collo adpessum esse per totum id tempus oppor-
tuerit. Erucæ istæ nonnunquam ad digiti minoris crassitudinem accedere solent,
longitudine trium digitorum vilis rectus undique obseptæ. Sed si vilos abradas pelle
nigricantem videbis. Undecim ille intercipiuntur articulationibus, præter caput
& caudam extremam: senos ad caput pedes habet, unguibus ut Scolopendria adun-
cis præditos, alios autem deinceps in reliquo corpore à prioribus diversos numero
octonos habent, multis & tenuissimis crenulis serratos, quibus foliis inhere-
scere solent: nam in texenda tela, pedibus duobus anterioribus fila saltim ad tex-
turam disponunt, & telam faciunt. Caput illis ut formicæ, reliqua facies ut in vul-
garibus Pyrorum aut pomorum erucis, nisi quod villis inter se differant: nam villi la-
terum albicant, in toto autem tergore fulvi sunt, maculasque torpedinis instar ha-
bent, quibus Acontius quoque Serpens suggestitur, quæ in tergore oculi ima-
ginem describere videntur: formicarum more cateruatim sese arboribus appendit.
Itaque Pinorum & Picearum erucas venenatas esse meo incommodo cõperi, quorum
venenum in villis existere manifestum est. Qui quidem usque adeo tennes sunt, ut si
singulares fuerint visum facile subterfugiant. Rígidi ita sunt, ut externam cutim
urtica fortius vellicet, merito ergo interanea hausti valentius multo vellicare
posse credendum est. Pini stri corticem eam habere lenticulam, tenuitatem & glabritiem, ut
corum modo ductilis sit, et acu subulaque cõsui possit, nos postea suo loco dicemus.
Piceæ autem cortices & Abietis, & aliarum resiniferarum agrestium quamvis adeo
ductiles non sint, in magno usu tamen rusticis esse cognovimus. Ex eis siquidem
vasa corbesque ac patetiora quedam ad messes vindemiasque cõvehedas faciunt,
nec non prætexta quoque tuguriorum. Piceam Plinius Theophrastum sequutus in
mare & foeminam dividit. Alia etiam, inquit, generibus ipsis in sexu differe-
tia. Mas breuior & durior, foemina procerior, pinguioribus foliis & simplici-
bus atque non rigetibus. Lignum maribus durum, & in fabili opere cõtortum, foemina
mollius, publico discrimine in securibus, ipsaque materies retorrida, & nigrior
maribus radix. Circa Idem in Troade & alia differentia est, montana mariti-
maque. Nanque in Macedonia & Arcadia circa Elim permutant nomina,
nec constat authoribus, quod cuique generi attribuatur, nos ita Romanos discerni-
mus indicio. Paulo post addit. Piceæ verò totis paniculis abieti mari & foemi-

nae minoribus, gracilioribusque minimis ac nigris. Propter quod Graeci Phytro-
phorō eā appellāt. In eadē nucamēta cupressiora maribus sunt, ac minus resina
roscida. Itē eodē capite. Picea mōtes amat atq; frigora: feralis arbor, & funebri
iudicio ad fores posita, ac rogis virens, iā tamē & in domos recepta consili faci-
litate. Piceae rami penē statim à radice modici, velut brachia lateribus inhæ-
rent. Similiter abieti expetita nauigiis. Situs in excelsis montium, seu maria

Picea feralis arbor.

Piceae arboris figura.



fugerit. E diuerso materies
quæ abieti pulcherrima, pi-
ceae ad fissiles scandulas, cu-
paeque & pauca alia seca-
menta Haecenus. Graeci non
illepidē hoc verborum inuo-
lucro Piceae & Pinus na-
turam explicantes, ita fabu-
lantur. Pityn puellam fuisse
olim perquam illustrē, vnice
à Pane adamantam quam
Boreas quoque rinalis depe-
ribat vtrique addicta. Pani
potius puella adhaesit, propte-
rea Zelotypia stimulatus Bo-
reas, Pityn in saxa propul-
sans neci dedit. Dolens vicē
puellae Tellus eam in arbore
sibi cognominē mutauit, quæ
immortali perpetuōque vi-
rore frondesceret. Pan, reco-
gnita, virenti eius ramo co-
ronari se semper voluit. Lu-
get adhuc arbor collachry-
mans, quod Boreas immeritā
proteruo spiritu depulerit.
Verū quia dictionum affi-
nitas πύκνῃ & πύκνῃ, viros e-
tiam accuratissimos fefellit,
visum est hoc adiciere etiam

Larix.

Plinium ipsum in iis aliquando hallucinatum, ut sepiissime *μύκη* Laricem verterit. Sed de hac re nos plura in Larice persequemur. Reliquum est ut à Picea ad Pinum transeamus: ut autem melius intelligatur quam arborem hoc loco descripserimus eius delineationem hinc apponi curauimus.

Pinus.

πίνος.

Pinus sati-
ua.
Pinus suæ
spontis.



Pinus ea est quam Græci *πίνος* dixerunt inter resiniferas usque-
quaque vulgo cognita est, ut longiori delineatione non indigeat.
Pinus & sativa est, & suæ spontis arbor, & quæ non in hortis
tantum conseratur, sed in Sylvestri quoque loco sponte enascatur.

Multarum regionum incolæ magnum vectigal in nucibus habent, præsertim cum nihil eius nucleis aduersus tussim efficacius inuenitur. De ea iam multa ante diximus. Maximus autem in materia prouentus esse solet, Sylvestrem nihil prorsus quam cultura à Satiua discrepare comperio, tametsi Pinastrum Sylvestrem pinum dicant, de qua paulo post dicturi sumus. Pinus locis permultis Syluescit, etiam in planis, ut in Gallia Narbonensi agro, & circa Massiliam, & in multis Italiae tractibus, ut circa Rauennam, quo loco sylvas ex se amplissimas facit, quæ non minus quam Satiua conos admodum grandes producit. Satiuam intelligo eam quæ in hortis, pomariis aut quouis paradiso colitur. Sylvestrium semina si in cultum demandentur solum, easdem proferre arbores, atque eosdem fructus comperies, ut nihil inter eas discriminis insit, nisi solius sationis differentia. Pinorum nucleos qui à negotiatoribus vulgò venduntur Sylvestrium promiscè & Satiuorum esse satis compertum habemus. Pini, Piceæ, & Alni caudices ad aquarum ductus cauantur in tubos, & obruti terra plurimis annis perdurant. Illi verò nisi contegantur, citò senescunt. Fortiores autem sunt, si humore adhuc pregnantibus terræ indantur. Allobrogibus & aliis montium incolis, hoc non incognitum, qui cum longius à fontibus absint, aquas per tubos deriuantes, quos ex coniferis fecerint, aliis omnibus, qui ex cæteris arboribus excavari solent, præferunt. Proditum est è Pinu & Picea malleos maiores & utiliores scandulasque fieri posse, quam è reliquis aliis. Resiniferis autem materiebus factis præferuntur. Pinus atque Pinastrum ramoso in vertice folia habent capillamenti modo, prætenuia, longaque, & in mucronem aculeata. Pinus fert minimum Resinæ, interdum & nucibus ipsis Theophrastus. libr. 3. cap. 15. ait. Pinus quoque benigna omnibus propterea esse putatur, quod radice simplici altaque sit. Seritur enim sub eam & Myrtus & Laurus, &

Pini caudi-
ces in tu-
bos cau-
antur.

alia pleraque, nec quicquam prohibet radix quominus hæc liberè augescere valeant, ex quo intelligi potest radicem plus infestare, quàm umbram quippe cum Pinus umbram amplissimam reddat. Iterum libr. 6. cap. 15. ubi interpretes Pinum, radicem agere tæda totam refertam inquit, de Picea est intelligendū ut ex eodē loco Paulò post. quæ in Tædam omni ex parte mutata sunt

Pinus.



obesitate mori tradidit, cum nullum transitum habeant, spiritus strangulantur, sicut animalibus accidit: de nostra pinu Theophrastus non intellexit, sed de picea. At hoc fusius in tæda dicetur. Pineis optimè lignis æs ferrumque, inquit Plinius funditur, sed & Aegyptia papyro, paleis aurum. De pineis autem nucibus hoc adiecit. Grandissimis, inquit, pineis nucibus altissimæque à terra suspensis, intus exiles nucleos, lacunatis includi thorris vestitos alia ferruginis tunica, mira natura cura molliter semina collocandi. Harum genus alterum, Tarentinum digitis fragili putamine autumque expositum furto in arbore, & tertium Sapineum è Picea sativa nucleorum cute verius quàm putamine adeo molli, ut simul mandatur.

Quartum Pityida vocant è Pinastris singulari remedio aduersus tussim. Hactenus ille. Fortè autem is nostram

Pinum hoc nomine intelligere voluit. Siquidem ex arboribus coniferis duæ

tantum sunt quarum nuclei edendo sint, Pinaſtri ſcilicet, & noſtra Pinus. Ideo nunc non debuit ancipitem apud Theophrasſum ſortiri appellationem ut nunc Laricem, nunc Pinum, nunc Piceam intelligamus cum ea Pinu tantum adſcribi debeat. Sed quia Pinum iam deſcripſi, & iconem eius adpoſui ſupereſt, ut mox ad Pinaſtrum accedamus.

Pinaſter.



DE Pinu iam dictum eſt, nunc quoque de Pinaſtro dicendum. Pinaſtrum vulgus Gallia Celtica Aleuo vel Eluo vocat. Qua autem ratione, mihi non conſtat. Allobroges unde iſtam vocem ſortiantur, ignorant: tamen Aelianus Aleuam habet, quod non arboris, ſed paſtoris Theſſali nomen eſt. Quam vocem apud Theophrasſum ex verſione latina frequenter legimus. Tamen arborem Theophrasſus nuſquam agnouit: non enim ea in Graecia aut Aſia montibus naſcitur. Neque inter aucthores Graecos quiſpiam extat, qui de pinaſtro aut pinu Sylveſtri meminerit, niſi is piceam forte intellexerit. A pinu haec plurimum differt. Arbor enim eſt ramoſa ut pinus, ſed humilior, quanquam ad pini altitudinem plerunque attollatur, atque ad eandem craſſitiem extuberet. Pinaſtri cortex glaber eſt, ſed per ima terram verſus in rugas undantes paſſus comperitur. Supra vero per totum caudicem & ramis veluti leuigatus & perpolitus ac tenuis apparet: ex quo indigenae pixides, Corbes, & multa alia ſuppelleſtilia poliſſima conſuunt. Nam Cory vitulini modo ductilis eſt. Tota arboris moles acuminati fungi mentitur effigie, ut quae ſupra omnes alias conoidalem exprimat formam. Surcuſoſa ſupra modum eſt, unde raro ſinuoſa conſpicitur. Rami pinaſtri virides multo humore turgent, ita ut exiccati omnes in multas rugas contrahantur. Folia pinaſtri ut pinus longa ſunt ac mucronata, ſed in pinu duo tantum inſunt folia, contra pinaſtro quina, alioqui toto habitu pinum reſet. Unde pinaſtrum appellandam merito cenſui Abies, Cedrus magna, Sapinus & Larix ramos a caudicis lateribus extenſos ac veluti in corporibus brachia, parumper arcuatos depromunt. Sed pinaſter, pinus & picea diſtortos emittunt. Inſignem haec tibi habe de pinaſtro notam, quod folia ex craſſiori ſurculo, pollicari craſſitudine per tubulum promat quina ſimul coniuncta, ipſum ſurculum ambientia, quae nonnunquam ita in extremo eminent gracilia, numeroſa, ut crinitum quiddam conſtituant caſariei referens effigiem. In his foetus novellus raquam puluino a foliis fultus includitur. Siquidem in picea, pinu, Sapino &

Pinus.

Cortex pinaſtri corſiu reſet.

Abies.
Cedrus
magna.
Sapinus.
Larix.
Pinaſter.
Pinus.
Picea.

pino & Abiete, adueniente veris temperamento, germen in rami extremo pul-
lulat, ex quo aliud deinceps augefcens, rudimentum coni futuri eius anni de-
promitur. Sic etiam pinafter crassos in extremitatibus ramulos habet, ex qui-
bus germina multis tuniculis circumdata, ac folia ambientia mittit, inter quæ
rudimentum fructus continetur, qui tandem auctus, in conum efficitur. Pi-
naftro coni cæteris molliores sunt, ob id auiculis obnoxij quas vulgus Allo-
brogum Picquerellos vocat. Corpore sunt graculo per similes, semper macilen-
te, quo fit vt in cibos rarò transeant, plumas habent varij coloris. Magnan fru-
ctuum pinaftro-
rum iacturam faciunt. Siquidem nucleos, quippe fragiles, ro-
ftro facillimè atterunt: quos ex conis mollibus forti morfuprehendunt. Hæc
quidem cum his quæ Plinius scribit consentire videntur. Is enim pinearum
nucum quatuor genera assignat, inquiens. Grandissimis pineis nucibus altif-
simè à terra suspensis, intus exiles nucleos lacunatis includi thoris vestitos,
alia ferruginis tunica, mira naturæ cura molliter semina collocandi. Harum
genus alterum Tarentinum digitis fragili putamine, auiumque expositum fur-
to in arbore. Hæc ille. Harum auium naturam non ignorantes incolæ, festinât
conos legere quos domum defferunt & exiccant. Plana pinafter & mon-
tium supercilia prorsus respuit, & quemadmodum Celtica herba, quæ vltima
herbarum ex monte excelsissimo lecta est, id est, quæ nusquam nisi in iugis
montium excelsissimis, quæ à niue nisi duobus aut tribus totius anni mensibus
immunia sunt, nasci recusat. Sic etiam pinafter vltima arborum est, id est, quod
in ea montis parte nulla alia arbor supra eam inueniatur, alioqui tamen ra-
ra non est. Nam si per Allobroges ex Gallia Mediolanum tendas, siue per
montem Iuniperorum, aut per montem Senesium (quos Galli vocant mont
Geneure & mont Senys) nullum pagum in conuallibus reperies, qui pina-
strum sub Elui nomine non agnoscat, Conos eius & fructus domi non habeat,
& ex arbore resinam excipiat. Pinafter tantum virorem induit, vt color eius
in opacum ceruleum deficiat. Quod si per illas conualles pergas, sursum-
que spectes, fieri non poterit quin pinaftros videas, quæ altissima mon-
tium cacumina obsident. Quam obrem quum ad eas videndas accedere
voluerim, ultra leucam gallicam sursum in montem mihi conscenden-
dum fuit. Meridianum tractum vt Larix odit pinafter, nec grandines, ni-
ues, aut gelicidia reformidat, imò ab eis fouetur ac augetur. Extremi pina-
stri rami iam desiccati, si sine folijs sint, caules Semperuiui maioris refe-
runt. Siquidem eadem ambobus crassitudo inest, ita vt simul collati ean-

Coni Pi-
naftri.Aues nu-
cleorū pi-
naftri vo-
races.Spica Cel-
tica.Pinafter e-
gregiè vi-
ret.Semperui-
uum ma-
gnum.

Pinaſter in dem alter alterius effigiem referat. Eſt etiam pinaſter in hortis Regie
 horto re- Fontanæblæi ex ſemine enata, altera arbor vitæ dicta. Quis verò talem
 gis Fonta- arboris huius nomenclaturam ad nos inuexerit iam ſuprà diximus. Ne-
 næblæi. mini autem antiquorum ea hoc nomine vnquam cognita fuit. Audio
 Altera ar- quendam ex nauigatione noui orbis inter ſuas merces, ligni eius, quod vi-
 bor vitæ. træ lignum appellabat, multas arcas plenas reportaffe, cum tamen Pinaſtri eſ-
 ſet eumque Regi Franciſco omnium maximo, hoc nomine impoſturam facere
 non erubuit. Ex quo nihil eſt quod miremur ſi homines ille incautos, doctiſſi-
 mos alioqui, medicos fallere potuerit Quibus primò impoſtoris dolus non ſub-
 oluit. Lignum hoc album erat fungoſum, leue ſuo adhuc cortice obductū, quod
 Lignum vitæ. nulli vnquam non modò prodeſſe potuit, ſed valde obfuit. Cuius incommoda
 cum multi magno ſuo malo ſenſiſſent, illud ab vſu abdicandum, non minus
 quàm nuper Chinnam omnium calculo cenſuerūt. Quod ego de Luſitanorum
 Chinna. quoque Saſaparilla faciendum indicarim. Fontanæblæi pinaſter arbuſcula eſt
 Saſaparil- perpetuò virens: hanc cum prima fronte vidiffem ſtatim pinaſtrum eſſe depre-
 la. hendi, cum ex caudice, tum cortice, ramis, & id genus peculiaribus notis. Ea
 Fontanæ- intra quinquennium ad viri altitudinem adoleuit. Ramos in girum circum
 blæi. caudicem eo ordine, quo in Sapino & abiete dicetur promit, per interualla
 Pinaſter. habitu cruciformi. Folia habet, vt pinus ſed exiliora atque ex eodem ſurculo
 ſimul per ima tubulo inuoluta quina vel ſena. Perpetua fronde veſtitur. So-
 lertis nature induſtriam, qua in hac arbore in emittendis vere germinibus vſa
 eſt ſubticendam non putauimus. Nam ab arborum extremitatibus germina
 numero quinque verit tempore emergunt, quorum id quod in medio aliorum
 eſt, craſſiori corporis tuberculo conſtat, quàm cætera quæ in lateribus ſunt. Pau-
 latim autem incrementum capeſcens folia & fructus parturit. Cuius deſcri-
 ptionem ſi cum ea quam in montibus feceram cõferas eandem eſſe comperies.
 Sed hæc fructum nondum edidit. Ne autem temerè id pronunciaſſe videar,
 reipſa & argumentis veriſſimam pinaſtrum eſſe oſtendam quam Allobroges
 Aleuo. Aleuo appellant: cuius cum ago ſemina multis locis conſeuiſſem arbores mihi
 procrearunt ei perſimiles, quæ in horto Regio viſitur. Romanis in vſu pineas
 eius fuiſſe veriſſimile eſt. Cum enim ſingulis hominibus hoc ſolenne ſit ex
 ſuis vel minimis etiam rebus velle aliquid quæſtus reportare, Allobroges apud
 Genus pi- quos tanta eſt harum copia Romam venales eas deportaſſe credi par eſt. Si-
 nearū Ta- quidem cum nucleorum pinearum nucum, quatuor à plinio tradantur fuiſſe
 rentinum. genera, quarum poſteaquam de alta pinu ſcripſit adiecit & Tarentinum ge-

nus alterum digitis fragili putamine, auiumque expositum furto in arbore,

Icon Pinastrum.



Tæda.



Vllam esse arborem, quæ peculiari nomine Tæda vocetur Theophrasti autoritate fretus & Dioscoridis affirmare ausim. Nam tæda pinguior Piceæ tantum pars est. Coniferarum equidem arborum materia ob vitium pinguis facta (si modo fiat) tæda nomine uocari pos-

F ij

adducor, ut credam

Tarentinæ nomine

hanc de qua loquor

Pinastrum intellexisse.

Tibulum arbor-

rem aliâ huic generi subiecisse videtur

his verbis. Easdem

arbores alio nomine

per oram Italiæ quos

Tibulos vocant præ-

terque arbitrantur, sed

graciles succinctorum

resque & enodes, lib-

urnicarum ad vsus,

penè sine resina. Pi-

nastrum autem sic de-

scribit: Pinastrum, in-

quit, nihil aliud est

quàm pinus syl-

vestris mira altitudine,

& à medio ramosa,

sicuti pinus in verti-

ce. Copiosissimâ dat

& hæc resinam.

Tibulus
arbor co-
nifera.

Pinus syl-
vestris.

Tæda.

Conus id
est pix li-
quida.

- set. Dioscorides nepe in capite in quo de Picea & pinu agit hoc modo scribit.
- » Tæda, inquit, Picea & pinus particulatim secta, si in aceto coquatur, & deco-
» Etto dens colluatur, dolores leuat. Eadē fere verba Plin. lib. 24. cap. 7. hinc mu-
» tuatus videtur. Tæda inquit in aceto decocto dentiū dolores efficaciter colluū-
tur. Præterea cū de pice liquida differit. Pix liquida inquit quā alij Conū vo-
cant, ē pinguis Pini piceæque lignis cōgregatur, lignorum nomine tædam
intelligens. Est præterea locus apud Dioscoridem primo capite de oleo cādido,
» Vbi tædā fusiū describit, hæc inquit. Postea tæda præpinguis picea assulatim
» cœsæ æquale pondus adiicitur, & transactis octo diebus oleū cōcha mouetur.
Ex quo liquet tædam præpinguem piceæ partem esse. Plinius quoque in hunc
» modum scribit: De Tædis lignorum cōbustis, tritisque in mortario carbonibus,
» atramentum librarium conficiunt. Item lib. 16. cap. 12. Manifestè Tædam ē
Picea peti scribit. Aperitur picea ē parte solari, inquit, non plaga sed vulnere
» ablati corticis, cum plurimum bipedali hiatu, ut à terra cubito cum minimum
» absit, nec corpori ipsi parcitur, ut in cæteris, quoniam hastula in fructu est. Ve-
» rum hæc terræ proxima laudatur, Altior amaritudinem affert. Postea humor
omnis ē tota confluit in vlcus. Verba hæc à Theophrasto desumpta sunt qui-
» bus tædam à picea peti satis comprobatur. Item paulopost scribit. Inter hæc ge-
» nera proprium quidam fecere Sapinum, quoniam ex cognatione earum feri-
» tur, qualis dicta est in nucleis eiusque arboris imas partes tædam vocant, cum
sit illa arbor nihil aliud quàm Picea, feritate paulū mitigata Hactenus. Pau-
» lo post dum de arborum natura peritus differit, inquit, Montes amat Cedrus,
» Larix Tæda, & cætera ē quibus resina gignitur. Locus iste mihi admodum
suspectus est: nam Tædam dum dicit putatur etiam piceam pinguem intelle-
xisse, quum eandem resiniferarum generi adscribat. Post Laricem enim, quam
quintam ordine constituerat, hæc addit. Sextum genus est Tæda propriè di-
cta, abundantior succo, quàm reliqua, parciore, liquidiorque, quàm picea, flam-
mis ac lumini sacrorum etiam grata. Quod sacrorum lumini gratam scribit, id
de ligno est intelligendum: nam si aliter haberet, certè sui generis arbor esset.
Sed quoniam mox eodem capite subiungit Laricis morbus est, ut Tæda fiat,
planè perspicuum est arborem sui generis non esse, quippe si morboſa Larix de-
ficiat in Tædam, neque ex Larice fieri Tæda nisi viciata morbo potest. Hinc
palam est, Tædam arborem peculiarem non esse sed de his in Larice fusiū di-
cetur Gæza Theophrasti interpres. nunc Piceam, nunc Laricem vertit.
- » Sed Plinius Laricem quandoque dixit. Tædam quoque Plinius alia signifi-
» catione assumpsisse videtur ut lib. 2. cap. 7. in quo de semper ardentibus locis
hæc habeat. Eadem in Lycia, inquit, Ephesti montes Tæda flammante tacti

flagrant adeo vt lapides quoque riuorum & arenae in ipsis aquis ardeant, al-
 turque ignis ille pluuiis. Theophrastus decimo quinto cap. lib. 6. de Tæda hoc
 modo scribit Radices, inquit, tanquam plantarum ventres esse, quoniam cibus
 in iis aliquatenus alteratur, quod etiam in arboribus constat quæ pinguescere
 admodum sunt solitæ. Picea enim radicem agit tæda refertâ. Ratio eadem quæ
 in animalibus est, quod pars alimenti, quæ ferbuerit, excoctâque sit, quoniam
 purgatissima est, assidet, & collecta densatâque pinguedinem reddit, reliquum
 vero sursum transmissum, partes quæ supra terram eminent, nutrit, non per illâ
 pinguedinem subiens, sed per alios quosdam meatus. Nam quæ in tædam omni
 ex parte mutatae sint, obesitate moriuntur. Cum enim nullum transitum habeant
 spiritus, strangulantur. Item cap. 13. lib. 6. inquit, Tæda quoque detracta Picea
 seruari potest. Hinc etiam pinguedo pro magno habetur. Sed hæc omnia cæ-
 teraque non nisi bene adulta sufferre possunt. Et hinc quanuis putruerint, ser-
 uari tamen, ac viuere queunt: Nam & Picea semper tædificare consuevit, sed
 cum viget etatæque maior est. Caret enim picea tæda nouella, qua humorem nõ
 excoquit, neque aggregat, sed totum ad germina incrementâque altitudinis ab-
 sumit. Statim enim ac dilatari cœperit, vis illa & habitudo tædæ videtur con-
 sequi. Qui Piceas in Ida studio securibus prosternunt. Tædarij cõuenienti vo-
 cabulo dicuntur. Syce in picea dicta dütaxat in fœmina prouenit, vt quæ mi-
 nus tædacea sit, quàm mas, leuigatior ac probior cursu meatuum. Ficũ vocat Idei
 tædarij. Hæc ille. Tæda, à Græcis δῆς & δα δῆς vocata est, cuius tātus fuit Ro-
 mæ olim vsus vt vulgo etiã in foro videretur, quẽadmodum etiã nũc in Oriente,
 Vbi vulgus δαδῆ vocat. Nã & ipsi piscatores qui dormientes pisces in litore
 fuscina persequuntur, in magno vsu habent. Nos autẽ in mediterraneis tracti-
 bus eius loco cãdelis ex Sepo vtimur, cũ ea opus non habeamus. Materiã quæ
 medullã tædaceam ambit, Theophrastus Pinũ fœminam vocat. Ficũ, inquit, ab
 Idæis tædariis cognominari traditur. Siquidẽ pars interna rubicunda tæda est
 externa autẽ minusque tædacea magis albicat: nã cũ grandes arbores prostratæ
 sunt, partes candidæ ambiẽtes quæ cõputruerunt abscinduntur. In neruũ intus
 rubicundũ, siue arboris medullã securis adigitur, inde Tæda nascitur. Ambientes
 enim partes cãdide Syca cognominatur, id est, ficus, quæ neque Tædã redolẽt,
 neq; ardent, sed ab igne resiliunt. Ex hoc Theophrasti loco Casarẽ & ceteros
 qui eũ sunt secuti detegitur ab eodẽ furtim surripuisse quæ illi scripserunt. Tæda
 itaq; non in quauis arbore picea inuenitur, sed in iis tantũ quæ vetustate conse-
 nuerũt: nõ omnis itẽ materies Tædã facit, sed solũ medulla. Tæda à poëtis etiã
 celebratur. Virgilius 6. Aeneidos cum de Miseni funere scribit, hæc habet.

Idei Tæda-
 rij.
 Ficus.

Dormien-
 tes pisces.

Sycæ.
 Loc⁹ apud
 Theopha-
 stum quo
 Casaris di-
 ctum de-
 prehendi-
 tur.

Tæda poe-
tis & Ver-
gilio cele-
bris.

Nec minus interea, Misenum in litore Teucris
Flebant, & cineri ingrato suprema ferebant
Principio pinguem tædis & robore secto
Ingentem struxere pyram.

Et Iuuenalis

”
”
”
”
”
”

— Si qua darentur
Sulphura cum tædis, & si foret humida Laurus
Pone Tigillinum, Tæda lucebis in illa
Qui stantes ardent, qui fixo guttore fumant,
Et latum media sulcum deducit arena.

Alibi quoque.

Larix.

Cedrus.
Picea.
Pinus.
Pinaster.
Larix.



Postquam Cedri piceæ, pini & pinastri historiam satis abunde de-
scripsimus, consequenter de Larice quoque dicturi sumus. Larix
sola inter cætera resiniferarum genera sua folia hyeme exuit. Ex
quo Plinium falli scimus, qui neque decidua esse folia eaque mucronata tra-
didit, neque ullo exhilarari flore putauit, non est alia sui generis, arbor, ex
qua multo plura petantur pharmaca, quam Laricis magno certè Allobrogum
& incolarum Celticæ regionis prouentu. Laricem Græcia nunquam vidit, cu-
ius ne ipse quidem Theophrastus unquam meminuit, ut quæ peregrina esset:
tamen si Dioscorides de ea aliquid dixerit, veluti de re externa pronunciaſſe
videtur. A Gallia sub alpina, inquit, Resina liquida conuehi solet, quam ver-
naculo nomine Larica appellant incolæ. Præterea eodem capite in quo de Re-
sina liquida pertractat. Colore, inquit, resinæ inter se distant, siquidem alia
candida est, alia oleosa, alia mellei coloris similitudine, ut patet id est
ut Larigna. Ex quo perspicuum est eum tanquam de re peregrina locutum:
Nam quod Plinius libro 16. cap. 12. In Macedonia Laricem masculam vi-
dicit, id de picea esse intelligendum satis planum est. Larix siquidem in ma-
cedonia nasci nusquam visa est. Quemadmodum neque Homerus unquam
de larice meminuit de hoc iam in Thuia abunde diximus, vallis est paulò su-
pra lacum Benacum, quæ a Laricibus ibi affatim nascentibus, vulgò valla-
rice nomen est sortita. Cæsaris Columellæ & Plinij authoritas, qui hanc inui-
etam flammis assueverant, me olim eo perduxerat, ut in totum mihi viderer
veram Laricem ignorare, sed ubi contra quàm illi scribant vi eam posse ani-
maduerti, malui in tanto dubio medicis & Philosophis assentiri, quàm Cæsa-
ri, & aliis qui eandem sectantur opinionem. Mirum certè esset, quum Larix

Thuia.
Benacus
Lacus.
Vallarice.

ab omnibus in numero resiniferarum censeatur, eam tamen inuictam flammis nec magis quàm lapides vri: cum arbores quæ resinam fundunt, ex quarum numero est Larix, plurimã ex se & oleaginosam substantiam emittant. Quo fit ut etiam facilius ab igne vincantur. Plinius tãdã perperam ex morboſa Larice fieri autumat cum id Theophrastus de picea dixerit. Est autem tãdã pinguiſſima piceæ arboris materia, ex quo sequeretur non tanta difficultate qua Cæsari placuit flammam eam recipere. Laricem nostri Melesam vocant. Melesa. Atqui si Melesa Larix est, fortè Cæsaris Larix nō est, quam se flammis inuictã vidisse scribit, cuius nullũ superſit reliquiarum veſtigium: nã vix aliquod ligni genus apud Celtas nascentẽ videas, quod non ab igne vincatur. Sed Cæsaris verba hoc modo fortè excusari possent: Nam cum corporis cuiusque proprietas alia ad suscipiendum ignem habilis sit, alia inhabilis, mirũ videri non debet, si tanta lignorum moles, quantam ipse refert, leuem flammam respuerit. Quid quaſo imbecilla cremiorũ flãma grandi nocere trabi poterit? Enim- Imbecilla flãma grã- Verò grande corpus solidum, continuum, densum, cuiusmodi erant contigna- di trabinò- tiones trabium viridum Laricis, difficilius alteratur, mutatur ab eo cui ad mo- nocet. tum est, ut in ista grandi lignorum mole, quæ sustinuit insensibilem alterationem cremiorum ab igne. Et si fascies igni habiles huic cõpagi admoti nihil profuerint, leuiter ferendum est: nam si illico fascies combusti sunt, & trabes flammis inuictæ ignis vim euaserint, integre & non vstæ permanserint, id densitati referendum est acceptum, quod autem fascies ilicò ignem susceperint laxitati. Quamobrem non est mirum si trabes Laricæ ab igne inuictæ subſtiterint. Ob hanc rem Cæsar, qui etiam ista viderat, & quæ de Larice retulit vera esse posse putauit: id verò semper non accidere experientia abunde cõpertum est. Caterum ut quæ ad Laricis historiam pertinent persequamur, dicendum Larix mul- Laricem inter cæteras coniferas arbores, multò plura quàm cæteras promere ta pharma- ca promit. pharma, nempe resinam liquidam fundit atque etiam duram. Abies quidẽ hoc ipsum quoque facit. Sed abies nisi prematur nullam fundit, quemadmodũ neque Larix, nisi terebro pertundatur. Foramen in caudice transuersum excauandum est, alioqui minimam daret resinam, idque verno tempore. Larix est paulò humilior quàm Abies, illi tamen quandoque æqualis reperitur. Sapino autem Picea & Pinastro procerior. Laricis caudex qui terram pertingit, crassiori corticis callo cõstat, rimis profundis, hiulcis, livatimque patientibus, vsque ad ramos scabris panditur. Quem si securi profundius abſcideris, colorem rubrum subesse comperies: qui quidem à ramis sursum glabris ex cinereo albicat. Larix, Sapinus & Abies in cuspidem mucronatæ turbinantur. Nam Pina-

Larix circa
Enipótem
vulgaris.
Larix folio
deciduo.

ster multò magis in Conum conglobatur. Sed picea & pinus veluti in Umbel
lam diffisse suos ramos in latum diffundunt. Nulla huius generis arborum post
pinastrum, frigorum magis patiens est quàm Larix, Picea vulgarior quàm La
rix ubique ferè reperitur. In Germania tamen alioqui rara est: Siquidem mihi
maximam totius Germaniæ partem unà cum præceptore meo Valerio Cordo
peragranti, nusquam in tota Saxonia, Bohemia, atque adeò Pomerania vel V
nicam vidisse contingit, præterquam quod supra Enipontem admodum vul
garem offenderimus, Resiniferarum omnium quæ conos habent, sola Larix fo
lio prædita est deciduo. Cum itaque picea plurimum à Larice dissideat, mirum
unde tantus error inceserit, ut etiam Plinius sibi ipsi imposuerit. Atqui quo
niam Larici folia decidunt in hyeme, Martij initio pullulare incipit. Mirum
est quod ab iisdem germinibus à quibus superiori anno folia deciderāt, eodem
sequenti emergant, atque eodem ordine, ex vno surculo rotundo veluti emi
nenti ex ramo, quo quidem tempore coni quoque rudimentum cum foliis seor
sum exoriri solet, qui intra magnitudinem Regiæ nucis adolescit. Rudimētum
hoc vix è tenerrimo Laricis ramo piso maius emicat rotundum, procedente
tempore longius tenuatur, augeturq; sabæ ferè crassitudine, tunc colorē Ama
ranthi egregiè mentitur, ut arborem eleganti, rutillōque colore conuestiat.
Quòd si unum ex tenellis à ramo eruas veluti amomi floccum videbis. Nam
cōpactiles sunt squamulæ eleganti rubro diluto rubicundiores, quam rem di
gnam iudicavi quæ hîc adscriberetur. Laricis coni anniculi, tam firmiter suæ
arbori hærent, ut perpetuò veteres cum novellis in arbore videantur, qui si ad
semina legantur, in principio hyemis id faciendum, quum arbor sua folia exuit,
alias post id tempus sese ita pandunt, ut nihil in se seminis contineant. Lari
cis folia numerosa sunt, sed exortus rariores habet, quia rariuscule ex ramis tu
bercula illa quibus folia hærent in ambitum caulis disponuntur, quæ si à ra
mo vellas unà cum foliis penicilli quo pictores pingunt, extremitatem habere
te putabis. Quantum autem ad extremos Laricis ramulos attinet, graciliores
sunt, quàm in quavis alia conifera arbore, ac magis flexiles colore sunt ex me
lino in rufum languentes, odore perquam iucundo Larices in monte Senesi
nonnunquam Abietes vastitate æquant. Laricis coni pillularum Cupressi ma
gnitudinem complent, sed paulò longiores sunt, breuique pediculo ramo anne
ctuntur, ipsis ramulis retrogressi versus arborem accubant, gracillimis (qua
mis, compactilibus, foliatis, alterutram amplexis, quarum quælibet nucleos bi
nos foliatis alæ cicadæ similitudine, semen autem magnitudine seminis Cu
pressi, exiguoque includit. Hæc si Masticeatur pineam planè nucem odore
referunt.

referunt. Folia obtusa, mollia & flexilia duum digitorum longa, leuiter compressa, fœniculi crassitudine circiter triginta simul cœiunguntur radiatim surculum ambientia, ita vt ocellus rotundus propter foliorum compaginem in medio appareat. Saporis sunt minus quam reliqua genera adstringentis. Pinum si atterantur odore referunt, folia sicca flaccescunt. Larix affinitate similitudinis Cupressum, mentitur Foliis ferè & conis. Laricem etiam semine adultam habemus vastissimam. Excreuit enim in hortis Domini Renati Bellaij olim Episcopi Cenomanensis tribus tantum milliaribus ab Vrbe Cenomanensi. Quæ admodum autè Galli Laricem Melesam vocant, Sic etiã huius fungum Agaricum Melesæ norunt appellare. De Larice Plinius lib. 16. cap. 40. meminit. Amplissima, inquit, arborum ad hoc æui existimatur Romæ visa, quam propter miraculum Tyberius Cæsar in eodem pôte naumachiario exposuerat aduectam cum reliqua materie, durauitque ad Neronis Principis amphiteatrum. Fuit autem trabs è Larice longa pedes cxx bipedali crassitudine equalis. Quo intelligebatur vix credibilis reliqua altitudo fastigium ad cacumen æstimantibus. Demiranda est Plinij sententia, qui Laricem in aquis mersam non fluere tradidit cap. 39. libro 16. Spississima, inquit, ex omni materie, ideo & grauissima iudicatur. Ebenus & Buxus, graciles natura in aquis fluitant, nec suber si dematur cortex, nec Larix. Hæc ille, qui etiam eam cariem sentire tardissimè scribit eo quod in humore sit præcipua. Laricem in maritimis nauibus obnoxiam terebinti aiunt. Quædam enim in mari, quædam in terra vicis opportuniore. Viscum quod in Larice & Abiete nascitur etiam Græci dicunt, cuius mas fertilis est fœmina sterilis. Cum itaque Larix in Græcia non nascatur, id Piceæ aut Pino debetur, quemadmodum etiam quæ iam lib. 16 cap. 12. de Larice scripserat. In Macedonia, inquit, Laricis mascula materiam vrunt, fœminæ verò radices tantum. Qui tamen eam paulò ante flammis inuictam esse volebat. Præterea alibi Laricem quinto Resiniferarum generi adscripsit. Libro enim 16. cap. 10. Situs, inquit, idem, eadem facies, Larix vocatur. Materies præstantior, longè incorrupta vis, emori contumax, Rubens præterea & odore acrior, plusculum huic erumpit liquoris melleo colore, atque lentiore nūquam durescentis. Item paulo post. Omnia vero ea, inquit, perpetuò virent, nec faciliè discernuntur in fronde, etiam à peritis, tanta natalium mixtura est. Sed picea minus alta quam Larix. Alio item loco Larix, inquit, crassior leuiorque cortice, folio villosior, pinguior & densior, molliorque flexu. At Piceæ rariora, siccioraque folia, ac magis argentia, totaque horridior est

Cupressus.

Agaricum.

Liquor

melleus

Laricis.

” & perfusa resina. Larix vstis radicibus non repullulat, Picea repullulat. Haftenus Plinius, qui cum multa de Larice dicat, ea ex Theophrasto habet, quæ prorsus Pino aut Piceæ debentur. Item cap. 39. lib. 15. etiam scribit.

Laricis figura.



restituendum cædi ex Rhetia præfiniuit.

Quamquam multa de Larice apud Theophrastum quemadmodum lib. 6. cap. 24. legantur hoc modo: De cacuminationis demutationisque ratio in paucis cogitanda est. Pauca enim sunt quæ emori ea de causa possunt, quippe decacuminatione. Abies Pinus, Larix & palma dumtaxat pereunt. Ista tamen Larici non debentur. Latinus enim caudex à Gaza cõuersus Laricem quidẽ habet, sed ex voce mûna redditam. Theophrastus autem Pythios nomine nusquam Laricẽ comprehendit, imò de Larice mentio nunquã apud eum reperitur. Superest vt de Agarico, id est Laricis fungo aliquid dicamus.

Agaricum.

DEmiror ego Neotericos quosdam non credidisse modò, sed etiam prodidisse Agaricum in alia arbore, quàm in Larice nasci. Dioscorides quidem ex conifera arbore agaricum alia quàm in Larice nasci posse putauit, nò in Gallia, sed in Asia Galatia scripsit. Verùm non in quercuū caudicibus in Gallia, vt illi autumant. Falluntur præterea qui glandiferis arboribus dotem ferendi Agarici tribuunt, Què admodum enim neque uis Larix Agaricum promit, sic neque omnis Picea Tædam. Est locus apud Plinium lib. 16. cap. 8. quem, vt genuina lectio consuet sic ego legendum conseo. Galliarum resiniferae maximè arbores Agaricum ferunt. Quo quidem loco vbi quædam exemplaria perperam glandiferarum habent, ego coniferarum, aut resiniferarum legendum puto. Nam glandiferae arbores nullo modo genuinum Agaricum producere possunt. Quis autem in medicina eius sit vsus, non est præsentis instituti dicere: ea etenim tantum quæ ad historiam eiusque naturam pertinent scribere volumus. Maximus eius nunc in tingendis purpuris egregio splendore cocco fulgentibus insectoribus est vsus qui olim ignorabatur. Nec mirum est rarum inuentu esse, cum ex decem millibus Laricum arboribus, vix vnam Agariciferam comperias, non nisi autem ex annosis Agaricum produci in confesso est. Non tamen quanuis etiam annosam Laricem Agaricum gignere comperimus: multa siquidem milliaria cum per montes iter faceremus semensi sumus, antequam arborem aliquam quæ Agaricum funderet, inueniremus. Quod si quispiam tum in Vallaricem, tum in Brianfona appulerit, & versus montes contenderit, multas quidem ille Laricis arbores videbit. Sed totum fortasse diem ante peragravit, quàm ei contingat vt vel vnam Agariferam offendat. Sed cum semel indigenæ matrè quandam compererunt hanc diligenter obseruare solent, tanquam ex qua prouentum annuum se consequuturos sperent, neque tamen quotannis, sed alternis tantum annis ad eam accedunt, quo fungos in ea enatos carpant. Agaricum vt non nisi certo quodam anni tempore, sic nec impunè se legi patitur, non nisi enim ab his qui artem legendi tenent, sine noxa auferri potest: non autem vno impetu, vt fungus terræ erumpit, sed paulatim & per vices incrementum capiens augefcit: non tamen, sicut eum videmus friabilem, leuem, exsuccum, sed fungus copioso humore madens conspicitur, qui tractrici quadam facultate spongiæ modo humorem in arbore pertrahens nutritur, & plantæ modo augetur. Quod quidem cum in statu suo est (nam habet & suum in-

Agaricum

Picea Tæda.

Agaricum
rarum in-
uentu.Vallarice.
Brianfona.Agaricum
vix sine no-
xa legitur.

crementum, statum & declinationem, si incaute legeris, maximo te afficiet nocumento. Ideo persæpe rusticos Symptomatibus grauisimis & maioribus quàm Thapsia, ledere consuevit. Cuius illi rei non ignari maturitatis tempus expectant: Nam si iam maturum legant, nullam noxam suo halitu adferet, alioqui securibus cum cortice abscindunt faciem auercentes. Si agaricum in nascendo rimam in cortice naclum sit, in longiorem fungum augebitur: sed si locum habeat capacem in latum diffundetur: Vbi verò non ex rimâ, sed ex medio quodam erumpit, tunc in turbinem extuberabit. Quæ causa est cur in diuersas formas excrescat. Nam certus est illi in arbore nascendi ritus. Aliàs enim in caudice versus cacumen, aliàs iuxta terram, aliàs circa medium caudicem, sed nunquam in ramis prouenit. Ideo cum per montem ad inquirendum Agaricum mihi eundum esset, & ducem haberem qui multas matres agnosceret, sine ferreis vnguibus, quos Italicum vulgus Scaipharonos vocat incedendum non fuit. Nam qui ad prærupta illa loca se conferunt, veluti hi qui Capreas & Ibices balista arcuue, aut missili glande ac tormento venantur, eadem opera iter conficientes in venatione Larices observant, ad quas si agarici vel rudimenta animaduernerint, cum legendi tempus appeter, reuertantur. Alias enim si acciderit, ut frustra iam magna licet immatura repererint, ea tamen carpunt, maximo hominum damno. Magni siquidem inter colligendum refert, utrum perfectum sit an imperfectum. Illi verò & si proteruè se agere norint, quod Agaricum immaturam legant, cum tamen questum prætermittere nolunt. Nam qui primus in syluis Lariceis Agaricum in arboribus offenderit, liberè illud legere potest. Agaricum non reperies, quod non Larici in excelsiori montis iugo hæreat, quod tamen si diutius arbori inhæreat vitiosum euadit, sitque cariosum & squallidum, ita ut etiam tandem fatiscat & in puluerem redigatur. Multum itaque interest quo tempore legatur: nam quodcunque Agaricū si post duos annos decerpatur, vitio nō carebit, quemadmodum neque illud quod ante annum à matre decerptum fuerit. Tempus autem legendi debet ante hyemem esse: nam per æstatem suam consecutus est magnitudinem: Nec est committendum ut succo madens, cuiusmodi est in vere dum augere incipit, legatur: tunc enim, ut recens sponsia, grauis est odoris, & ponderosum, ita ut illud stomachus non facile patiat, quin in vomitiones effundatur. Autumale verò, quippe iam digestum, & ceterorum fructuum instar probè coctum, benignè corpus soluit. Non ita distinguendum est Agaricū, ut mas in Larice mare, femina in Larice femina gignatur: sed aliunde petenda est differetia quæ iā abundè à multis authoribus tu Diosca-

Scalferoni
sunt ferrei
vngues.

Maturum
aut imma-
turū Aga-
ricum.

Vernum.
Agaricum.

Autumale.
Agaricum.
Agaricum
mas.
Agaricum
fœ.

vide dicta est. Nihil profus fungus ipse hyeme augetur: Ab initio autem Veris usque ad Autumnum incrementum suum habet. Nā quum primum Ver appetit, humor quidem per quosdam meatus extra corticem expellitur, qui concretus ita augetur, ut suam magnitudinem intra annum assumat.

Sapinus.



SI Gallico nomine Sapinum appellare volueris, nō dices du Sapin, Du Sapin. cum id nomen Abietis debeat. Gallicè autem dicendum Suiffe, Suiffe. & Abies du Sap. Ne autem eandem arborem Abietem & Sapinum esse credamus facit, quod utranque dictionē à Latinis usurpatam fuisse videmus. Plinius enim libro 16, cap. 39 scribit. Cato, inquit, hominū summus in omni usu de materiis hæc adiicit, Prelum è Sapino alta potissimum facito. Item libro 15, cap. 10. hoc modo Sapium habet. Harum genus Tarentinum, inquit, digitis fragili putamine, auiumque expositum furto in arbore, & tertium Sapineum. Atqui ut qualem arborem Sapini nomine intelligere velim palam sit, singulas eius notas unaque illius Iconem adiiciā. Recto, ut plurimum, assurgit caudice ut abies, atque eadem ferè altitudine. Quamobrem parum refert si eum foeminam Abietem esse pronunciauerimus. Est autem ea sui generis arbor, quæ ad eam altitudinem assurgit, ad quam mas: quāquam ut etiam & in abietibus nonnūquam reperiuntur quæ pumillæ sunt, & à sua altitudine & rectitudine descuerunt, humilēque permanent. Ramos abietis similes mittit, sed pendentes, ut in Iunipero maiori dicitur. Tota arbor Abiete surculosior est, sed folia eadem sunt, hoc dempto tamen, quod in abiete singularia utrinque pectinum modo cohæreant. Sapino autem ramusculum nullo seruatō ordine circundant, leuiter mucronata, & ferè teretia, cū in abiete obtusa sint, & compressa. Sapinus virore herbaceo exhilaratur. Picea tamen eo multo magis pallescit, unde etiam Sapinus à longinquo solo aspectu ab aliis discernitur. Rami in caudice debitū seruant ordinē, qui sursum renittuntur, sed surculi graciles permulti dependent. Caudicis cortex ex cinereo in liuidum colorem pallet, aliquantulum scaber. Conos profert omnibus aliis numerosiores & longiores, admodum conspicuos ab extremis ramis versus terram pendentes, qui pudendum virile extensum, cū longitudine, tum crassitudine mentiuntur. Vnde nomen obscenum apud Allobroges & Lugdunenses consecuti sunt. Diutissimè illi in arbore pendentes permanent, sed cū consenuerint, squamas suas ex quibus conus constat, aperit, tunc seminū pars maxima sua sponte decidit. Squamæ porro bina granula in paruis torrulis sub

Du Sapin.
Suiffe.
Abies.
Du Sap.

Sapium.

Sapineū.

Abies foemina.

Sapinus.
Picea.

sinu fouent nigra, ut picea paulò tamen maiora, quæ in Larice flaua sunt. Conos cimicibus obnoxios habet, à quibus etiam in arbore eroduntur, quas si digito attriueris, teterrimum odorem senties. Formam illæ etiã cimicum referunt. Sapius situm in syluis consecuta in quibus nasci gaudet, in tantam vastitatẽ assurgit, ut Abietem eminus esse dices.

Sapini arboris delineatio.



caudex est integer, satis firmus quidẽ est, ut ex eo asseres fiant, portarum repagula & valuarum: alioqui accendendo igni tantum est aptus.

Arbor ipsa enodis tota est. Quod si caudex passus rugas contraxerit (ut plerumque in antiquis fit) nõ hæc lyratim abeunt ut in larice aut ut in picea, profundis rimis descẽdunt, sed veluti crispæ dissiliunt. Sapius ad trabes & asseres faciendos idonea censetur. Sed ubi Larix copiosa nascitur, Sapini asseres non magno sunt in precio. Tubis ad aquarum ductus conficiendis non aquẽ ac Larix aut Abies idonea est. Primum enim probitatis materiei locum ad tubulos faciendos Larix, deinde Picea, postremò Abies, ultimo loco Sapius sortitur. Atqui quoniam materia eius rara & laxa est, ab omni intestino opere abdicatur: quocirca eam rustici omnibus aliis lignis propter suam mollietatem postponunt. Sed cum

Abies.



Alii cum latius sese extendant, res singulas variis idiomatibus nū-
 cupare solent, quod in hac Abiete fit. Sunt enim qui Auetum no-
 mine Allobrogico & Aluernico Abetum ad Italicam vocem
 Auetum magis accedentes appellant. Sunt qui dicant du Sapin, alij du Sap.
 Arbor est post Cedrum inter resiniferas excelsior, & erectior, & enodior,
 quæ conum sola Cedro dempta versus cælum tendentem mittit. Græci vsque
 in hodiernum diem Elaten nominant, hoc à montis Arthos Calloieris accepi.
 Hanc si marem vocemus ad discrimen Sapini, quam Abietem foeminam es-
 se posse tradidi nihil refert. Abieti folia vtrinque pinnata ordine disposita
 insunt, quæ virore magis diluto prædita ac subalbida conspiciuntur, obtusa, la-
 ta & breuia, pertinacissimè hærentia, nec per hyemem decidua. Cacris in abie-
 te ut in Larice ac Picea nascitur, quam etiã tota hyemie perdurare Theophra-
 stus tradit. Quid autem Cacris sit, anceps est dicere. Posset enim Cacris pro co-
 no assumi, sed robor a Cacrin etiã ferre Dioscorides tradidit. Est autè in Abie-
 te Cacris excrementum quoddam, Laricis coni referens effigiem, foliolis te-
 nuibus circumstipata pillula. Hæc omnium coniferarum altissima & rectis-
 sima est, quæ propter leuitatem ad naualium malos antennâsque cæteris arbo-
 ribus præfertur. Demiror Plinium decorticatam abietem Sapinum vocasse
 Abieti, inquit, quæ pars à terra fuit enodis est: hæc qua diximus ratione flui-
 tata decorticator, atque ita Sapinus vocatur. Superior pars nodosa duriôrque
 susterna. Ideo Romæ infernas Abies supernati præfertur. Est per gentium
 quoque regiones illis differentia alpibus Apenninôque laudatissima. In Gal-
 lia Iura, ac monte Vogeso, in Corsica, Bithinia, Ponto, Macedonia: deteriores
 Aeneatica & Arcadica: pessimæ Parnasica & Euboica, quoniam nodosæ
 ibi & contortæ putrescentesque facile. Hæc ille. Hoc tamen mihi aliquatulum
 duriusculum videtur, quod Plinius Abieti folia pungentia esse dixit. Id ete-
 nim in nostra nunquamprehendimus, quæ tamen apud nos vsque adeo pro-
 miscua est, ut omnes etiam hortorum aræ illa consitæ sint, nisi quispiam illum
 Sapinum intellexerit, quam Abietem foeminam vocari posse iam ante dixi-
 mus, cuius folia in extremo aliquantulum rigentia sunt: Huic quidem sen-
 tentiæ facile adstipularer, nisi natales repugnarent. Ipsa siquidem non nasci-
 tur, nullamque aliam omnes Græci noscunt Abietem, quam eam cuius mox
 Iconem dabo. Theophrastus lib. 5. cap. 4. querit, cur fructus aliquando sine
 foliis nascantur, & præcipuè de Abiete quam Lucinas augures vocant. Aëre

Auetum.

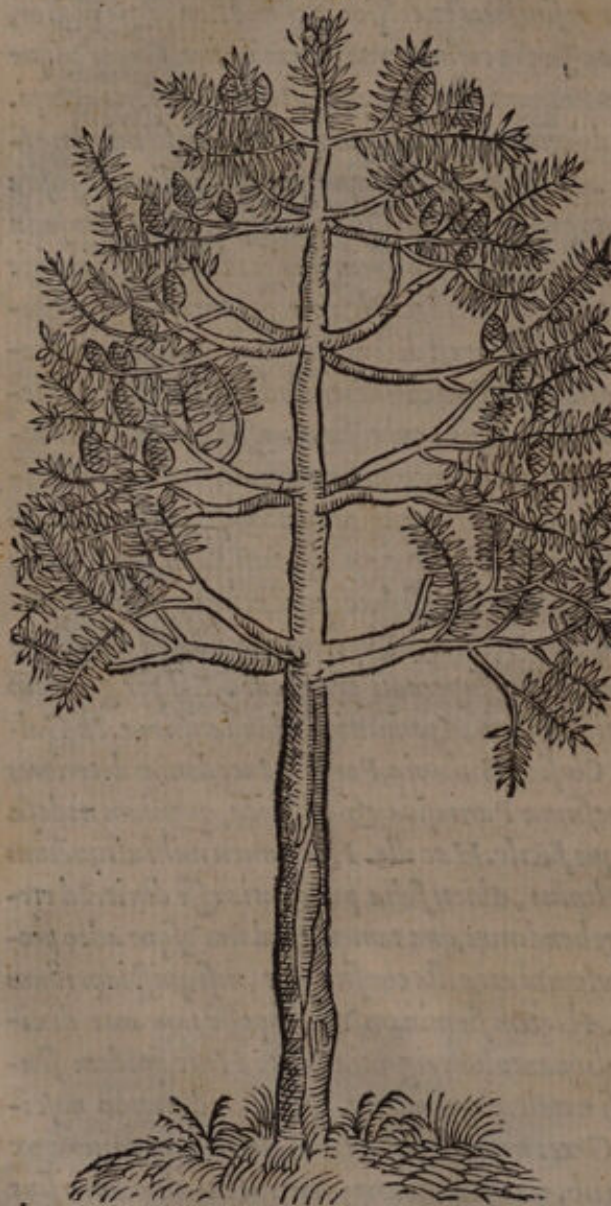
Sapin.
Sap.

Sapinus.

Susterna.

namque eblandito atque remisso erumpere plurimum solent, ubi intestinalis humor collectus, & exterius quoque occurrens concreuerunt, atque in rotundum conglobati fuerunt. Abies admirationis precipua in naui visa est, quæ ex Aegypto Caij principis iussu, obeliscum in Vaticano circo statutum, quatuorque truncos lapidis eiusdem ad sustinendum eum adduxit, quæ naue nihil admirabilius visum in mari, certum est. CXXM. modium lentis pro saburra ei fuisse &c.

Abies.



Abies fœmina.

Arboris eius crassitudo quatuor hominum vlnas complectentium implebat, vulgusq; auditur octoginta numerum & pluris malos vendari ad eos usus. Firmissima id tectum Abies. Eadē valuarū repagulis & ad quæcunq; intestina opera aptissima, siue Græco siue Capano, siue Siculo fabricæ artis genere spectabilis. Eam Plinius valde proceram arborem scribit cap. 7. lib. 17. Quid enim, inquit, Abiete procerius? Item cap. 10. lib. 6. Abies, ait, è cunctis amplissima est, & fœmina etiam prolixior, materie mollior, vtiliorque, arbore rotundior, folio pinnato, denso, ut imbres non transmittat atque hilarior. At verò si quis cōtenderit eam quam scribo Eleatem Græcorum quidem esse posse, non autem Abietem Latinorum huic respondere possum omnes interpretes pro Elate arbore Abietem semper vertisse, si à natalibus

à natalibus describere Abietē incipiam. Vidi enim ex semine nuper enatam. Prima Abietis folia, in gyrum lata foliola septena stellatim decussat. Iam hominū diligentia, ita vulgares, & populares existunt, ut earum iam plurimas in multis hortis ex nostris seminibus enatas ut & Cedrum magnam, Laricem, Piceam, & Sabinā videre liceat. Quod si ex Plinio expungamus mucronem nihil dubij relinquetur. Cōstat autem Abietem æque in planicie ex- crescere & attolli, modo seratur, atque in monte sua sponte adolescit. In abiete florem nunquam vidimus. Theophrastus tamen multis locis florem illi croceum tribuit, his verbis. Nulla inter urbanas est flore vel bicolore vel pleno, vel si qua sit gluestris profecto est, ceu Abies. Flos enim eius Croceus, & illi qui in mari externo rosis colore similes tradunt. Abietis mascula pri- mori parte nucleos habent, non item femina. Piceæ verò totis panniculis, mi- noribus gracilioribusque minimos ac nigros. Quod Græci in Abiete Luson vo- cauere, ei respondere reor quod in Larice Aegida appellauimus. Arbores a- bieti similes in alto cubitali altitudine gigni traduntur quibus adhereant conchæ.

Abies.
Floret.

Abietes
marinæ.

Cupressus.



Vum nullus extet antiquorū qui de Cupresso melius quàm Theo- phrastus scripserit, & Plinius sua quæ de Cupresso habet inde transtulerit, idcirco Theophrasti verbis mihi potius hîc insisten- dum duxi quam aliorum. Conifera arbor Cupressus est & resinifera, cuius co- ni Galbuli & pillulæ nominantur. Hæc olim funebris arbor habita est, ideo apud multas gentes in Cœmiteriis seri postea cœpta, quemadmodum apud nos Taxus: vulgo quoque credita est Plutoni sacra esse, ideo feralis, & ante de- functi domum poni solita. Cupressus tametsi aduena, & difficilimè nascentiū fuerit, tamen nunc tam mares quàm feminas vulgò satus, præcipuè apud Tur- cas, non in hortis modò, in quibus ubique propagari cœpere, verumetiam in agris seri & collibus solere comperio, ita ut circa Bizantium colles Cupressis pubescere videas, quemadmodum etiam in vineis ac sœpibus. Algorem Cu- pressus non faciliè tolerat, quanuis Theophrastus Cupressum in frigidissimis montibus prouenire posse putarit in Leucis scilicet (Plinius albos vertit) & Ida montibus frigidissimis eam erumpere scribens. Leucos autē montes vulgus Græcum Spachiam, quemadmodū, Idā Psiloritum mutatis antiquis appella- tionibus nominat. Ego verò & si hos mōtes peragrarem, ac quomodo Cupressi enascantur, diligenter obseruarem, nullam tamen vsquam in eorum iugo na-

Cupressus
conifera.
Cupressus
resinifera.

Cupressus
mas.
Cupressus
fœmina.

Leuci mō-
tes.
Albi mon-
tes.
Ida mons.

scentem deprehendi: illud autem eò forsan à Theophrasto dictum est, quod in montium iugis eam nasci intelligat, neque nisi in meridiana parte montis. Nam verissimum id quidem est in excelsissimis quibuscunque montibus, vel in Aethiopia sitis, tametsi planities æstuantissima solis vi flagret, attamen su-

Cupressus.



pra iugum in æditiori montis parte, algorem ita vim suam exercere, ut illic nix toto anno appareat, cuius rei Arabice mōres thurifera Idæi & Diælei, & Leuci Cretæsum exēpla esse possunt. Siquidē nix inibi in iugis toto fere anno apparet, quū tamen planities ad radices montium æstu flagrent. Non abs re igitur illic Cupressi in ruderibus, montium superciliis & incilibus sua sponte enascuntur. Cupressi gluestres in Creta ut plurimum non altissimè attolluntur, humiliori enim statu sunt contenti patulam diffundunt comam, & caudicem crassum efficiunt: contra quam satini sese sursum extollentes in longitudinem assurgētes meta in fastigium conuoluta tenui folio breuiq; & virente superuescente. Theophrastus lib. 4. de historia, cap. 1. de Cupressis ita scripsit. Verū id quoq; inquit, pro modo suæ cuique telluris evenit. Itaque in Creta insu-

la montibus Idæis Leucisque vocatis super summa quibus nix nunquam deest, Cupressum comperiri affirmat. Nam id genus sylvæ plurimum & in mō-

tibus & omnino in Insula est. Haecenus. Locum istum Plinius ex Theophrasto in hunc modum transtulit. Illa verò, inquit, etiam non appellato solo, ac sponte, maximèque in Idæis montibus, & quos albos vocant summisque iugis, vnde niues nunquam absunt, plurima, quod miremur alibi non nisi in tempore proueniens, & nutricem magnoperè fastidians. His Theophrasti & Plinij verbis hoc addendum putavi, quod in Creta Cupressorum Sylvas nequaquam comperias, sed sparsim hinc vnam, ibi aliam in abruptissimis locis: aquas enim odit. Quæstuosissima hæc Cretensis esse solet, quod eius materiam affatim externis diuendant. Caudicis Cupressorum Cretensum, ex crassitie comprobabis, quod vel arcas ex asseribus quatuor pedum latas videre possis. Cū autem Cupressi materies oleosa & veluti resinacea sit, pici faciendæ Tædæ modo idonea esse creditur, quæ vel ex hoc maximè laudatur, quod vetustatem neque cariem sentiat, & bonum semper odorem referat. Sed hoc peculiare habet in Creta quod ab incolis succisa ex cespite tamen regerminat, vt nepotes stolonèsvē ex radicibus ceduæ sylvæ modo procreentur, qui tandem in maximas arbores excrescant. Cupressus initio cum erumpit primis annis morosa est, sed ea etiam ita coerceri potest vt tonsilis fiat in densitate parietum, gracilitatēque perpetuò tenera, trahi etiam in picturas opere historiali, venatus classes ne & imagines rerum. Dioscorides de Cupresso multa admodum medicamenta habet, sed eius descriptionem tanquam rem satis vulgo cognitam tacuit.

Sylvas de se non facit Cupressus in creta.

Refinarum ratio.



Haecenus coniferas arbores descripsimus. Nequid verò integræ earum historię deesset, resinas quoque, quæ ab his profluunt, subticendas non putauimus. Refinarum tamen appellatio multò latius patet, quàm a vulgo facillè intelligatur.

Refina quid.

Quæ cum ex multis & variis arboribus defluant, multi tamen authores è coniferis illas peti intellexerunt. Sed cum latius se expandat resiniferarum arborum definitio quàm coniferarum, nunc de tantum his me locutum intelligi volo, quæ conos producunt. Cuiusmodi est Cedrus, Picea, Pinus, Abies, Sapinus, Larix, Cupressus, & id genus aliæ: reliquas enim quæ humore non resinam exudant, ex professo reliqui, quod ad hoc nostrum institutum non faciant. Eas autem asseruamus, vt cum ex ternis stirpibus describantur. Refinarum duo summa fastigia tantum ab authoribus traduntur, liquidarum scilicet

Resini ferre arbores quæ.

Et aridarum, de quibus seorsim nobis erit dicendum. Magnam hodie imposturam à multis in resinis liquidis committi video, siquidem eam quam Dioscorides Oleosam vocat, (quæ Abietis resina est) ab omnibus nostri temporis medicis & Iatraliptis pro Terebinthina usurpari palàm est: cum tamen vera Terebinthina non sit liquida, nec adeo retorrída, sed mediam quandam habeat inter utranque consistentiam, qua nos caremus, quod ea defuerit amplius ad nos ex oriente adferri, licet vulgò in Turcia vendi soleat. Hanc negotiatores Memphis & Urbium aliarum Aegypti, Siria & Græciæ non ignorant. Illa ut & resina omnes aliæ vetustate siccescit, quemadmodum & Thus, Mastiche, Cupressinæque Iuniperorum, & Strobilina. Terebinthinam itaque primo loco nominavi, quòd eam autores cunctis anteponant. Secundum locum habet Lentiscina, quæ Mastiche nominari solet. Magni refert quomodo resiniferæ arbores excindantur, ut ab eis resinam collachrimare cogamus. Siquidem qui in Chio insula Lentiscos colunt, non secus atque nos vites, suam illis operam perpetuò præstant, ita ut etiam sub ipsis Lentiscis humum assidue scopis mudent: nam Lentisci lachryma humi concidit, non autem ipsis arborum caudicibus hæret. Totum certè tempus in putandis, colendis, & adornandis arboribus terunt. Incisis autem à germinatu caudicibus collachrimatur Mastiche: De qua multò plura infra dicemus. Hic autem de resiniferis arboribus differo, à quibus Cedria præcipuè excoquitur: cuiusmodi sunt quæ à Theophrasto libro nono capite secundo referuntur. Resina verò, inquit, in hunc modum fieri solita est. In Pinu quidem ubi iam vulnerata arbore Tæda detracta est, resinam hauriunt, sic enim in vulnus inuectum, humor copiosior confluit: In abiete verò & picea cum lignis degustatis vulnus intulerint: haud enim quamque secretionem modo eodem agi mos est. Hactenus. Est apud Plinium locus qui Theophrasto refragatur. Nam cum Theophrastus Terebinthinam, Lentiscinam & Cupressinam resinam velit esse duram. Plinius lib. 24. cap. 6. summas species duas faciens siccam & liquidam, siccam è pinu & Picea fieri, liquidam è Terebintho, Larice, Lentisco, & Cupresso scripsit. Sed ego duram cum Theophrasto interpretor. Et Pityine Græcis à Picea ortam. Falluntur qui contendunt eandem esse arborem Piceam & Laricem: nam Plinius expresse eodem capite hæc verba habet. Falluntur, inquit, qui resinam eandem putant esse è Picea atque Larice. Picea enim pinguem & thuris modo succosam fundit (hanc ille Spagas alibi nominauerat) Larix gracilem ac mellei liquori: virus redolentem. Medici liquida rarò utuntur, & in ovo ferè è Larice propter rûssim vlceraque viscerum. Nec

Oleosa resina.
Terebinthina.

Thus.
Mastiche.
Strobilina.
Terebinthina.
Lentiscina.

Mastiche.
Cedria.
Tæda.
Abies.
Picea.

Lentiscina.
Cupressina.
Pityine.

Spagas resina.

pinea magnoperè in vsu: ceteris non nisi coctis. Hæc ille. Sed Terebinthinam
 in duplici differentia constituit, liquidam scilicet & siccam his verbis. Ar-
 borum differentia, inquit, placet Terebinthina, odoratissima atque leuissima,
 nationum Cypria & Syriaca, in vtraque mellis Attici colore. Sed Cypria car-
 nosior sicciorque. In sicco genere querunt vt sit candida, pura, pellucida. In
 omni autem vt montana potius quàm cæpestis, item Aquilonia potius quàm
 ab alio vento. Si itaque Plinius Terebinthinam resinam candidam, pellucidam
 & puram in sicco genere querit, aliam esse à liquida (si modo vlla sit) necesse
 est. Resinarum ferè omnium Dioscorides notitiam habuit, earum inquam, qua-
 rum vsus in officinis est. Siquidem dum resinas seorsum explicat, scribit colo-
 re potissimum inter se distare, quarum, inquit, candidas, alias esse, & oleosas,
 alias mellei liquoris similitudine, vt Larigna, quam Lariceam nostræ officinae
 vocant. In Italia largatum vulgò vocatur, in Gallia simplici nomine Terebin-
 thina. Dioscorides Larginam resinam liquidam semper constituit: quam vul-
 gus rerum imperitum è Laricæ terebrata desumi existimat. Oleosam autè liqui-
 dam resinam ἐλαϊώδη vocatam quid sit ille non exprimit, Sed ego in præsentia
 quid sit dicturus sum. Illa nisi manu premeretur nunquam sponte ab Abiete
 proflueret. Italicum vulgus suam in hodiernum diem retinet appellationem
 ad Græcæ dictionis nomenclaturam, quam Olio Daueto vocat, quasi Abiegnū
 oleum diceret. Bellè autem Italica vulgaris appellatio ad oleasam Dioscoridis
 Resinam adstipulatur. Gallia nostra paulò infelicior fuit in eius exprimenda
 nomenclatura. Falso enim nomine Terebinthinam venetianam vocat ad al-
 terius Laricæ Resinæ differentiam, quam suo cognomento Terebinthinam
 communem vocat. Sed Italicum vulgus, vt in priore abiegna oleosa non est
 hallucinatum, ita in Laricea quoque proprium nomen retinuit, ad Latinā vo-
 cem alludens, Largatum eam appellans. Huius tanta in crissandis pannis fit
 dissipatio, vt multò maior eius sit apud pānorum detonsores vsus quàm in me-
 dicina. Oleosa itaque resina siue Abiegna, siue (vt Italis placet) olio Daueto,
 reuera ab abiete exprimitur. Qua autè ratione id fiat nunc dicemus. Dei Opt.
 Maximi bonitate factum est vt quæ naturæ quadam prouidentia abstrusa
 erant, ea hominum sagacitate in lucem proderentur, ac in varios illis necessa-
 rios vsus transirent. Nam etsi oleum istud sub tuberculo corticis Abietis ab-
 ditum delitescat, incolas tamen non fugit. Qui enim pecora pascunt, interdiu
 ne desidia torpescant vaccinum cornu vacuum dextra manu tenentes ad
 Abietis sylvas accedunt. Illi autem cum in nouellas adhuc abietes insiderint:
 siquidem in earum cortice nullam rimam apparere viderint, oleum subesse

Terebin-
thina.Candida
resina.
Oleosa re-
sina.
Mellei co-
loris resi-
na.Olio d'A-
ueto.
Abiegnū
oleum.
Terebin-
thina vene-
tiana.
Terebin-
thina com-
munis.
Largatum.
Abiegna
resina.

statim coniiciunt: nam glabro cortice vestitam Abietem tuberculis scatentem comperiunt, quum tamen annosorum cortex in rugas contractus nullos tuberculos ostendat. Ideo nouellarum prædicta tubercula, sic labij cornu premunt, ut liquorem inde oleosum intrò detrudat. Neq; tamen hoc modo quàm diligentissima etiam adhibita opera, ultra vncias quatuor in dies legere possunt. Siquidem singulare quodque tuberculum, non ultra quàm guttam vnam aut alteram continet. Illi verò cum per totum diem multa tubercula suppurauerint, tamen secum perbellè actum putant, si cornu vnum quod quatuor vnciarum cappax est, oleo plenum abstulerūt. Ex quo quidem fit, ut resina hæc cæteris rarior sit, maiorisq; vèdatur. Dioscorides liquida & arida resina mentionem fecit his verbis. Quæ verò aridarum generi adscribuntur, quædam (inquit) ex pineis nucibus, aliæ abiete, aliæ picea, & pinu exierunt. Eligi debet longè omnium odoratissima translucens, non retorrida, nequa diluta, quandâ ceræ faciem præbēs & friabilis. E picea & Abiete resina cæteras antecedit. Odoratæ enim sunt, atque thus odore imitantur. Præstantiores Pitrysa insula deferuntur, quæ secundum Hispaniam sita est. Sed quæ è picea nucibus pineis & Cupresso manarunt, nihil ad illas, nec tantis viribus potiuntur. Veruntamen eorundem gratia, quorum & illæ sumi solent. Hæc Dioscorides. Plinius de piceæ resina scribens inquit: Hæc plurimam resinam fundit, interueniente candida gemma, tam similis thuri, ut mixta visu discerni non queat, & inde fraus Seplassiæ. Pinus fert minimū resinæ interdum & nucibus ipsis, de quibus dictum est vix ut ascribatur generi. Pinastrum quoque copiosam dare resinam scribit, sed arbores eas, quas per oram Italiæ Tibulos vocant penè sine resinæ esse Plusculum erumpere liquoris larici melleo colore atque lentiore nūquam durefcentis. Nostra tempestate eadem impostura vtimur qua antiquissimi solerent in adulteratione Thuris. Siquidem resinam pini miscemus Thuri. Sed fraus deprehenditur odore vulgus nostrum resinam illam Garipotuna nominat. Subolfecerat fraudem istam suo tempore Dioscorides, qui in capite de Thure scribit, Thus in itinere, inquit, adulteratur pini resina, quæ res mihi absurda videretur, nisi in itinere dixisset, utpote quòd illæ regiones externæ, quæ admodum calidæ sunt, pinum non generent. Ideo ut nobis thus peregrinum est, ita & illis resina pini. Prisca ætas ea omnia adinuenit, quæ nunc a nobis perficiuntur, aut saltem his simillima. Ex quo liquet nihil à nobis nūc scribi posse quod non ante ab alio excogitata sit. Pictores iam sua experimenta, quæ aliter secreta nominant ad picturas sumptuosas excogitarunt, & mixturas ad picturarum immortalitatem, quas vernices vulgò vocant, qui ta-

Resina liquida.
Resina arida.

Resina Pinus.
Pinastrum.
Tibulus.

Garipotuna.

Resina pini.

Pinus in feruidis regionibus nulla.

Vernix liquida.

men nec magno munere donati compositionem docere socios vellent Aegidam hanc à nomine Græco, videlicet scuto suam traxisse appellationem puto. *Ænos* enim scutum significat, ideo quòd ea Clypei inducebantur, vt perpolito splendore micarent. Hanc nos nostra industria sic componimus. Primum *Vn* cias quatuor mastiches ad libram vnā resinae oleosae recentis (quam, oleum Abiegnum in Italia vocant, in Gallia vulgò, sed falso nomine Terebinthinam Venetam) addimus. Maxima in coquendo est difficultas. Nam resinam hanc oleosam, vbi primum vnā cum Mastiche in fidelia miscueris, & ita in olla aquam frigidam habente ad ignem apposueris tandiu bullire sinis quousque Mastiche tota cum Resina dissoluatur, tum demum ab igne auferes, vt omnia simul refrigescant. Cum autē refrixerint, testudines, clypei & pelles siue caprina siue suilla inteeta sint scuta perunguntur. Scutorum materies ficulnea immortalis reddetur, si ex ea affricetur. Ea fuit Aegidae dos, quae nunc in nostra vernice liquida petitur, vt sumptuosas pictorum tabellas immortales, immarcescibilesque custodiret incorruptas. Resinas etiam ipse Plinius ad discrimina gummiū definit, quòd scilicet dissoluantur oleo. gummi aqua. Spagas resina est piceae (quam Græci *πικύρα* vocant) suā in Schiro retinet appellationem, quam ego cum in ea insula essem audiui ita vulgò nominari. De hac plura apud Plinium legimus his verbis. In Asia quae fit à Picea admodum candida est, Spagas vocatur resina haec. Desit nunc alioqui rara esse, cum inceperit iam Venetias è Schiro ferri, pinguis est admodum, & alba, ea in fictilibus asservatur. Ex qua etiam in officinis multas libras venales vidi.

Vernicis
descriptio.

Discrimen
resinae a
Gummi.
Gumi dis-
solvitur a-
qua.
Schiros
insula.
Spagas.

Descriptionis Coniferarum arborum & resiniferarum,
ab eisque promanantium,
Finis.

